

Tisdagen den 25 maj

Kl. 13.00

*Val av fullmäktig
jämte suppleant i
riksbanken*

Förhandlingarna leddes till en början av fru tredje vice talmannen.

§ 1 Val av fullmäktig jämte suppleant i riksbanken

Fru TREDJE VICE TALMANNEN:

De på föredragningslistan upptagna valen är föranledda av att fru tredje vice talmannen Nettelbrändt avsagt sig uppdraget som fullmäktig i riksbanken fr. o. m. den 1 juli 1976.

Folkpartiets partigrupp har till ny fullmäktig anmält nuvarande suppleanten herr Wikström. Som ny suppleant efter herr Wikström har anmälts herr Nyquist.

Jag förklarar härmed herr Wikström vald till fullmäktig i riksbanken fr. o. m. den 1 juli 1976 för återstoden av riksdagens innevarande valperiod och herr Nyquist vald till suppleant för fullmäktig i riksbanken för samma tid.

§ 2 Justerades protokollet för den 17 innevarande månad.

§ 3 Fru tredje vice talmannen meddelade att till kammaren inkommit läkarintyg för herr *Henmark*, som var sjukskriven ytterligare under tiden den 28 maj–den 12 juni.

Erforderlig ledighet beviljades.

Fru tredje vice talmannen anmälde att herr *Hägelmark* även under denna tid skulle tjänstgöra som ersättare för herr *Henmark*.

§ 4 Föredrogs och hänvisades

Skrivelse

1975/76:214 till näringsutskottet

§ 5 Föredrogs och hänvisades

Motioner

1975/76:2560–2563 till skatteutskottet

§ 6 Föredrogs men bordlades åter

skatteutskottets betänkande 1975/76:64

Tisdagen den
25 maj 1976

*Ytterligare industri-
centeranläggningar,
m. m.*

Fortsattes överläggningen om inrikesutskottets betänkande 1975/76:43.

Herr RÄMGÅRD (c):

Fru talman! Med anledning av inrikesutskottets betänkande nr 43 om ytterligare industricenteranläggningar och andra regionalpolitiska frågor vill jag kort kommentera reservationerna 2 och 4 av herr Nilsson i Tvärålund m. fl.

I propositionen föreslås en utökning av försöksverksamheten med industricenteranläggningar till Ljusdal och Haparanda, vilket vi inte har något att erinra mot. Men eftersom denna industricenterverksamhet är en försöksverksamhet, har vi i motionerna 2374 av mig själv och Karl Boo och 2402 av herr Nilsson i Tvärålund m. fl. menat, att denna försöksverksamhet också skulle kunna komma orter till del som inte betecknats som regionala utvecklingscentra. Jag menar, och det har också den studiegrupp från universitetet i Umeå där bl. a. professor Bylund varit medarbetare gjort, att det vore av stort värde om man i försöksverksamheten med industricentra hade flera ortstyper att välja mellan innan man genomför en mera permanent lösning.

Jag anser det också angeläget att satsa på orter som i dag har stora svårigheter med sysselsättning och som inte heller har en industriell tradition, vilket gör det ännu svårare för dem att skapa sysselsättning åt människorna.

Skall vi kunna nå en inomregional balans, måste dessa orter få större möjligheter att utvecklas, och då kan industricenterformen vara en väg att gå.

Den fråga som tas upp i motionen 862, statsbidrag för uppförande av industrihus, behandlades också vid förra årets riksdag. Inrikesutskottet öppnade då en möjlighet att ge kommuner i inre stödområdet med stora sysselsättningssvårigheter, beredskapsarbeten för uppförande av industrihus. Men, sade man, stor restriktivitet skulle fortsättningsvis gälla vid beviljande av dessa beredskapsarbeten.

Vi menar nu att det är nödvändigt att inte hålla så hårt på möjligheten för kommuner som vill uppföra industrihus att få statsbidrag. Företagen vill i alltmer ökad utsträckning inte låsa ekonomin i fastigheter utan tycker många gånger att det är bättre att hyra. Detta gäller särskilt vid nyetableringar. Då vill företagen hellre satsa sitt disponibla kapital för att utveckla sina produkter och själva företaget.

Stora krav ställs i dag också på arbetsmiljön. När ett företag har egna lokaler men dessa är mycket nedslitna och inte kan uppfylla de krav som i dag ställs på en god arbetsmiljö är det angeläget att företaget och dess anställda ges möjligheter att hyra in sig i lokaler som kommunen ställer till företagets förfogande.

Man kan ha olika åsikter om riktigheten i att kommunerna engagerar

Tisdagen den
25 maj 1976

*Ytterligare industri-
centeranläggningar.
m. m.*

sig i byggandet av industrifastigheter, men som jag nämnde tidigare när jag talade om industricenterbyggnaderna är det synnerligen angeläget att satsa på de kommuner som saknar industriell tradition men som har undersysselsättning. Särskilt viktigt är det för kvinnorna att kommunerna engagerar sig för en industrisatsning och att företagen stimuleras, bl. a. med statsbidrag, för uppförande av industribyggnader. Jag vill här, fru talman, yrka bifall till reservationerna 2 och 4.

Vad sedan beträffar reservationen 5 om vissa marknadsföringsåtgärder vill jag göra några kommentarer.

Det är ytterst angeläget för svenskt näringsliv, och framför allt för näringslivet i stödområdet, att nyetableringar kommer till stånd som leder till lönsamma och livskraftiga verksamheter och därigenom till en långsiktigt tryggad sysselsättning.

Det är därvid väsentligt att det regionalpolitiska stödet ger möjlighet att använda olika metoder och tillvägagångssätt. Nya angreppssätt för att etablera verksamheter och uppnå bibehållen eller ökad sysselsättning måste kunna prövas inom ramen för det regionalpolitiska stödet.

I vårt land har det hittills använda tillvägagångssättet för nyetablering av industrier i stödområdet varit att man förutsätter att produkter eller väsentligt genomarbetade produktidéer framkommit i en process som föregår och är helt skild från den egentliga etableringsprocessen. Existerande stödformer förutsätter på samma sätt att det blivande företags verksamhet är definierad för att stöd skall utgå. Någon form för regionalpolitiskt stöd för att söka produkter eller produktidéer som inledning till ett etableringsprojekt existerar ej.

Det är från flera synpunkter, bl. a. i vad gäller produktens och produktionens anpassning till aktuella regioner – exempelvis i fråga om åldersstruktur, traditioner, önskat antal arbetstillfällen, naturtillgångar, transportförutsättningar etc. – angeläget att en region kan ges möjligheter att på eget initiativ och i egen regi aktivt söka och ta fram produkter och affärsidéer som kan attrahera det kapital och de övriga resurser som erfordras för att den skall erhålla en tryggad sysselsättning genom en livskraftig verksamhet. Särskilt angeläget är givetvis detta för de regioner som har otillräckliga industriella traditioner för att genom existerande industri skapa ett tillfredsställande antal etableringar.

En väsentlig fördel med en sådan uppläggning är att projektet från början kan inriktas mot stabila eller expansiva marknader, produkter som ger goda utvecklingsmöjligheter och mot utnyttjande av tekniska lösningar som ger ett försprång framför eventuella konkurrenter. Ett tillvägagångssätt som innebär att en hittills outnyttjad produktidé tillvaratas eller att en helt ny produktidé skapas medför också fördelen att nyetableringen innebär ett direkt nyskapande av arbetstillfällen och inte en flyttning av arbetstillfällen från ett ställe i landet till ett annat.

Vi har föreslagit att i stödområdet skall åstadkommas industrietableringsprojekt som innebär ett initiativ från aktuell region och en integrering av idéfas och efterföljande etablering genom att medel ställs till för-

Tisdagen den
25 maj 1976

*Ytterligare industri-
centeranläggningar,
m. m.*

fogande för statens industriverk för att med anlitande av lämpliga specialister starta ett visst begränsat antal sådana projekt som försöksverksamhet.

Jag yrkar härmed, fru talman, bifall till reservationen 5.

Herr NILSSON i Östersund (s) kort genmäle:

Fru talman! Vi rör oss med två begrepp i det här avsnittet av debatten, dels statliga industricentra, dels kommunala industrihus. Vi skall inte blanda ihop de begreppen. Statliga industricentra bör enligt utskottets mening vara av en viss storlek för att klara intern service och skapa industriell miljö. De bör förbehållas orter med relativt stor arbetsmarknad och bra utbud av allmän service.

När det gäller kommunala industrihus uttalade utskottet i fjol att de bör kunna uppföras i mindre centra i kommuner som har speciellt svåra sysselsättningsproblem. Vi ville alltså prioritera de kommuner som har de största svårigheterna att bygga kommunala industrihus.

Båda dessa lokaltyper är dock endast att ses som komplement till övriga regionalpolitiska insatser. Det är alla dessa åtgärder, där vi har ett helt register att spela på, som har stor betydelse för att komma till rätta med sysselsättningsproblem som vi möter i så många kommuner på skilda håll.

Jag hinner inte kommentera förslaget om marknadsföringsåtgärder närmare. Det är en försöksverksamhet, och vi bör enligt utskottets mening gå fram försiktigt här bl. a. därför att det kan påverka konkurrensförhållandena gentemot andra företag.

Jag vidhåller alltså utskottets förslag på de här punkterna.

Herr RÄMGÅRD (c) kort genmäle:

Fru talman! Herr Nilsson i Östersund påstår att vi rör oss med två begrepp. Jag kan inte riktigt hålla med herr Nilsson om det.

Staten betalar ju hela kostnaden för uppbyggnaden av industricentra. Vad vi har föreslagit är att de mindre orterna, som inte går under beteckningen regionalt utvecklingscentrum, inte skall diskrimineras i det här sammanhanget utan att de också skall få sin chans.

Jag är väl medveten om att man inte kan få industricenteranläggningar i alla orter. Men i försöksverksamheten går det att ta med även andra typer av orter för att få erfarenhet av hur den slår i sådana områden. Där går det att göra verksamheten något mindre än de försök som f. n. pågår.

För industrihus utgår det statsbidrag som beredskapsarbete. Då får kommunerna själva lägga till resterande del. Jag vill påpeka att anledningen till att vi är så angelägna att få resurser för kommunerna för byggande av industrihus är vad som sägs i propositionen 1975/76:150 om de allmänna riktlinjerna för den ekonomiska politiken, där finansdepartementet frankt påstår att vi aldrig har gått in i en högkonjunktur med så liten marginal i fråga om arbetskraften som nu, dvs. att det

Tisdagen den
25 maj 1976

*Ytterligare industri-
centeranläggningar,
m. m.*

inte finns någon reserv att ta till. Detta innebär ju att på de orter där man har möjligheter att få arbetskraft, dvs. i glesbygdsområden, kommer man att ytterligare suga ut orten på folk. Då vore det bättre att man försökte stimulera företagen att skapa sysselsättning där arbetskraften finns – och gärna med en satsning på dessa industricenteranläggningar.

Herr NILSSON i Östersund (s) kort genmäle:

Fru talman! Jag vill peka på även den möjligheten att företagen själva söker lokaliseringsstöd och själva bygger lokalerna. Möjligheten finns ju att gå den vägen.

Sedan vill jag bara säga att all erfarenhet väl ändå visar att när företag undersöker möjligheterna att etablera sig på en viss ort, så kräver de ett ganska stort utbud av allmän service. Det är alltså ganska viktigt i detta sammanhang att vi har sådana orter att erbjuda.

Herr RÄMGÅRD (c) kort genmäle:

Fru talman! Erfarenheterna visar också, herr Nilsson i Östersund, att finns det lokaler i kommunerna så vill även företagen etablera sig där. Som jag sade i mitt inledningsanförande är man nämligen mindre och mindre benägen att låsa kapital och resurser i lokaler, eftersom man vill utveckla företaget som sådant och de produkter man tillverkar. Särskilt gäller detta när man tar fram nya produkter och vid nyetableringar. Vi skall ju kämpa för att få nyetablering i dessa orter.

Herr LORENTZON (vpk):

Fru talman! Jag tänker inte upprepa vad jag anförde fredagen den 21 maj, då behandlingen av betänkandet 1975/76:43 från inrikesutskottet blev avbruten för att fortsätta i dag. Då det fredagen den 21 maj inte gavs tillfälle för mig till något genmäle i anslutning till herr Nilssons i Östersund försvarstal för utskottsmajoritetens ställningstagande, som också var ett försvar för propositionen nr 185 och en polemik mot mitt anförande, har jag fått vänta till i dag. Den som till äventyrs är intresserad av behandlingen fredagen den 21 maj får gå till snabbprotokollet från den dagen.

I propositionen 185 föreslår arbetsmarknadsministern att industricenteranläggningar skall byggas i Ljusdal och Haparanda. Men varför just dessa platser? Motiveringen, om man kan uttrycka det så, är att det enligt arbetsmarknadsministern bör vara en plats norrut och en söder därom. Det är en motivering som utskottsmajoriteten har gjort till sin, varför man stannar inför Haparanda och Ljusdal. En mycket underlig motivering, då den som tagit del av aktuellt material vet att det finns andra platser att välja på. Jag tänker här närmast på Ånge, som borde ha prioriterats som den främsta platsen då det gäller byggandet av industricenteranläggning. Ånge har ju också föreslagits av utredningsnämnden. Därtill uppfyller Ånge i stort sett alla de kriterier som kan ställas på en plats som bör erhålla ett statligt industricenter.

Tisdagen den
25 maj 1976

*Ytterligare industri-
centeranläggningar,
m. m.*

Herr Nilsson i Östersund menade att vid ingående studium av bakgrundsmaterialet från geografiska institutionen vid universitetet i Umeå har utskottsmajoriteten stannat inför Ljusdal och Haparanda som de mest lämpliga orterna. Om detta av herr Nilsson återopade material varit avgörande för utskottsmajoriteten, hade givetvis Ånge varit en av de platser som skulle ha rekommenderats.

Herr Nilsson i Östersund gick i stället snabbt över på arbetsmarknadsministrerns linje om en plats i norr och en plats söderut som de lämpligaste argumenten, och då blir argumentationen än bristfälligare. Haparanda ligger långt norrut, det kan ingen gendriva. Platsen ligger också, som herr Nilsson förklarade för oss, vid gränsen till Finland. Men argumentet att området gränsar till Finland och ligger långt norrut kan ju inte vara avgörande för att ett statligt industricentrum skall ligga just där. Om i stället herr Nilsson i Östersund sagt att – vilket är mera troligt – regeringen just nu har verkligt stora bekymmer med projektet Stålverk 80 i Norrbotten och att detta att vi nu beslutar att bygga ett industricentrum i Haparanda möjligen kan något lugna opinionen i Norrbotten, så skulle hans argumentation ha verkat mera övertygande. Men den argumentationen använder inte herr Nilsson i Östersund. Säkerligen har något dylikt lekt arbetsmarknadsministern i hågen då han mot all förmodan föreslog Haparanda med endast den motiveringen i propositionen att Haparanda ligger norrut.

Till frågan om Ljusdal sade herr Nilsson i Östersund i fredags att Ljusdal ligger längst i söder. Detta är ju inget argument i och för sig om man inte helt är uppbunden av vad arbetsmarknadsministern säger i propositionen 185 nämligen att det skall vara en plats norrut och en plats söderut.

Däremot sade herr Nilsson i Östersund att Ljusdal av utredningen placeras i grupp 1, den grupp som betraktas som mest angelägen när det gäller att få ett statligt industricenter. Det stämmer i och för sig, men i den gruppen var också Ånge placerat. Denna plats förbigicks emellertid i propositionen.

Man kan i ett fall som detta inte frigöra sig från den bestämda känslan att den omständigheten att Ljusdal prioriterats har sin grund i att arbetsmarknadsministern nu vill infria ett tidigare avgivet löfte, hårt trängd som han var i en TV-debatt för en tid sedan om sysselsättningsfrågorna i Ljusdal. Det har alltså gällt att infria löftet.

Då herr Nilsson i Östersund vidare i fredags hävdade att det egentligen inte skiljer så mycket mellan min reservation och utskottets betänkande, eftersom utskottsmajoriteten säger att Ånge bör komma i fråga i nästa utbyggnadsetapp, så håller inte denna argumentation. Det är nämligen här den stora skillnaden ligger. Vad vi i dag skall fatta beslut om är en utbyggnad. En välvillig skrivning till förmån för att Ånge skall komma i fråga i nästa utbyggnadsetapp innebär att Ånge är ställt på framtiden, och om denna framtid vet vi ingenting. Ånge är i dag avfört från dagordningen och får leva på en välvillig skrivning om att en gång i framtiden

skall frågan möjligen lösas.

Och ändå är det på det sättet att Ånge var rankat som nr 1 av utredningen vid Umeå universitet. Ljusdal kom som nr 4 och Haparanda som nr 7 då det gällde nya utbyggnader av statliga industricenteranläggningar. Men den plats som var rankad som etta spolade man.

Jag har tidigare hävdat – senaste i fredags – att jag har ingenting emot att industricenteranläggningar byggs i Haparanda och Ljusdal. Men då Ånge var den plats som egentligen enligt alla kriterier skulle ha varit med i detta sammanhang har jag i min reservation ställt frågan om byggande av ett industricentrum även i Ånge.

Fru talman! Jag yrkar bifall till min reservation nr 1.

Herr NILSSON i Östersund (s) kort genmäle:

Fru talman! Herr Lorentzon kritiserade i sitt anförande valet av Ljusdal och Haparanda. Men sanningen är ju att herr Lorentzon har instämt i det ortsvalet – han föreslår nämligen båda dessa orter i sin reservation. Skillnaden mellan utskottsmajoriteten och herr Lorentzon är att han vill bygga ut på tre orter och lägga Ånge till Ljusdal och Haparanda. Utskottet är tveksamt om vi kan klara den utbyggnadstakten.

Om riksdagen bifaller utskottets förslag, så innebär detta att vi ålägger Stiftelsen Industricentra att skaffa 600 nya industrijobb under en begränsad övergångsperiod, nämligen 150 i vardera av redan beslutade etapputbyggnader i Strömsund och Lycksele och 150 vardera i Ljusdal och Haparanda. Samtidigt med detta skall nya arbetstillfällen skapas både inom och utom stödområdet med hjälp av andra regionalpolitiska medel. Därför gör utskottet den bedömningen att detta är ungefär vad vi orkar med i första omgången, men vi säger samtidigt att i nästa etapp bör Ånge och Vilhelmina prioriteras.

Det ligger ett värde i detta utskottets uttalande, herr Lorentzon. Jag skulle vilja se det inrikesutskott och den riksdag som inte tar hänsyn till ett sådant uttalande av ett praktiskt taget enhälligt utskott.

Herr LORENTZON (vpk) kort genmäle:

Fru talman! Vad herr Nilsson i Östersund sade skulle egentligen inte tarva något bemötande, eftersom han inte alls gick i polemik mot vad jag anförde och mot de synpunkter som jag framförde när det gäller hur detta ärende har behandlats av regeringen, arbetsmarknadsministern och utskottsmajoriteten. Men herr Nilsson sade också att utskottet förklarat att Ånge bör prioriteras i nästa etapp, och det skall vi nöja oss med. Ja, utskottsmajoriteten har visserligen stannat för Ånge i nästa utbyggnadsetapp, men frågan är ställd på framtiden. Och eftersom man denna gång har kunnat gå förbi Ånge på ett så flagrant sätt som man gjort, undrar jag verkligen hur det blir i framtiden. Det vet vi ingenting om. Situationen kan ju bli sådan att regeringen säger att det finns andra platser där det är betydligt mera nödvändigt att lösa sysselsättningsfrågan och att bygga industricenter – och då kommer Ånge återigen att spolas!

Tisdagen den
25 maj 1976

*Ytterligare industri-
centeranläggningar,
m. m.*

Vi kan ju inte lita på vad ni säger! Det är det det gäller. Här talar man om utredningar och säger att geografiska institutionen i Umeå har prioriterat Ånge, och sedan spolar man alltsammans! Man föreslår andra platser i stället, därför att man lägger rent partipolitiska synpunkter på frågan.

Jag tillät mig att i förra fredagens debatt säga, att vi uppfattade vår arbetsmarknadsminister som mycket löftesrik. Då han var i Västernorrland, i Ångermanland, lovade han högre arbetslöshetsbidrag, när folket där begärde nya industrier – och visst fick arbetarna högre arbetslöshetsunderstöd. Och när han var på årskonferensen i Medelpad lovade han att skriva sina memoarer. Det kommer han säkert att göra. Samtidigt lovade han att Ånge någon gång i framtiden skall få sitt industricenter. Jag refererade också till vad folket i bygderna där uppe nu säger. Folkhumorn har nu givit honom smeknamnet "Ingemund den löftesrike". Men folket kan inte leva på att arbetsmarknadsministern strör löften omkring sig. Det vill se att något händer!

Propositionen 185, som nu behandlas, anser jag vara en typisk byråkratisk produkt, där man inte har tagit hänsyn till verkliga förhållanden. Det är en verklighetsfrämmande skrivbordsprodukt!

Herr NILSSON i Östersund (s) kort genmäle:

Fru talman! Det är inte alldeles med sanningen överensstämmande att geografiska institutionen i Umeå bara har prioriterat Ånge, utan verkliga förhållandet är att institutionen prioriterade fyra orter, som man sade stå i särklass och först böra komma i fråga. Det var Arvidsjaur – som nu bytts ut mot Haparanda –, Ljusdal, Ånge och Vilhelmina. Det är från detta urval som utskottet tagit ut två orter – en mycket svår uppgift – och sagt att Ljusdal och Haparanda bör komma i fråga i första hand men att de övriga två orterna bör stå på tur i nästa etapp.

Jag tror att det är viktigt att man går försiktigt fram med denna verksamhet, så att vi icke misslyckas. Massmedia bevakar dessa saker. Man var uppe i Strömsund och Lycksele och gjorde vinklade helsidesartiklar, där man skrev ner hela industricenterverksamheten och talade om bingo-hallar, om outhyrda lokaler och om stora kostnader för staten. Det är sådant vi måste försöka undvika genom att gå försiktigt fram i början, om vi skall kunna fortsätta denna utan tvivel mycket värdefulla regionalpolitiska verksamhet.

Herr LORENTZON (vpk) kort genmäle:

Fru talman! Inte heller den här gången har jag anledning att polemisera mot herr Nilsson i Östersund. Han har faktiskt helt bekräftat vad jag sade om den geografiska utredning som gjorts och att man där plockat bort Ånge och ställt andra platser i förgrunden i stället. Då är frågan: Varför har man våldfört sig på den ordningen? Jag har redovisat min uppfattning om det, och jag är övertygad om att den är riktig. Man har lagt partipolitiska synpunkter på frågan, och då har man offrat Väster-

norrland. Så enkelt är det, herr Nilsson.

Jag tycker att herr Nilsson skulle ha litet svårt att i den situation som han befinner sig i försvara utskottsmajoriteten och propositionen. Ånge ligger alldeles på gränsen till Jämtland, där ni tidigare har en industricenteranläggning i Strömsund. När man då talar om att här åstadkomma en geografisk spridning, innebär det att Ånge aldrig kan komma i fråga, eftersom Strömsund och Ånge ligger så nära varandra. Inte heller den argumentationen håller.

Fru tredje vice talmannen anmälde att herr Nilsson i Östersund anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

Fru THUNVALL (s):

Fru talman! Jag skall inte gå in på det replikskifte som ägt rum mellan herr Lorentzon och herr Nilsson i Östersund. Men tillåt mig att ta några minuter av kammarens dyrbara tid i anspråk för en kommentar till det betänkande vi nu behandlar. Jag kommer inte att besvara kammaren så många gånger till – ja, detta är kanske den sista, och jag skall då tillåta mig att bli litet lokalpolitisk.

Jag vill uttrycka min tillfredsställelse med att Ljusdal äntligen kommit i tur för mer omfattande statliga insatser. Det betyder inte att vi för vår del varit avundssamma mot de platser som tidigare varit föremål för kraftiga åtgärder från statens sida. Men det har ändå i många år varit synnerligen angeläget för oss att framhålla att Ljusdal varit i stort behov av statlig medverkan för att vända den olyckliga trend i fråga om sysselsättningen som vi länge haft.

Herr Lorentzon sade i debatten i fredags beträffande Ånge – och jag tror att han har upprepat det i dag – att en industricenteranläggning inte löser sysselsättningsproblemen där men att den skulle ha haft betydelse för sysselsättningen, även av psykologisk natur. Befolkningen här har under årtionden fått bevittna en stadig utflyttning. Jag kan instämma i detta och säga att jag gärna sett att Ånge funnits med redan denna gång, dock inte på Ljusdals bekostnad. Vad som sagts om Ånge gäller nämligen i minst lika hög grad för Ljusdal. Även där har ungdomen fått lov att skaffa sysselsättning på annat håll, men vi vet att många gärna återvänder till hembygden, om arbete kan ordnas.

En industricenteranläggning för Ljusdal fyller alltså ett stort behov. Men vi är medvetna om att det inte räcker med bara anläggningen, även om den ger arbetstillfällen under uppbyggnadstiden. Lokalerna måste sedan fyllas med innehåll.

Utskottet säger att riksdagen nu tar ställning till ortvalet samt riktlinjerna för finansiering av anläggningarna. Sedan skall regeringen fatta beslut om tidpunkten för investeringarna, och sådant beslut bör enligt utskottet fattas först när minst hälften av lokalerna bedöms kunna hyras ut. Vi anser det viktigt att det kommer att finnas verksamhet i lokalerna.

I sin argumentering antydde herr Lorentzon att TV-programmet var

Nr 136

Tisdagen den
25 maj 1976

*Ytterligare industri-
centeranläggningar,
m. m.*

Tisdagen den
25 maj 1976

*Ytterligare industri-
centeranläggningar,
m. m.*

det avgörande för löftet om lokalisering av industricenteranläggningen till Ljusdal. Jag är inte helt överens med herr Lorentzon på den punkten. Herr Lorentzon har givetvis inte kunnat följa alla de uppvaktningar som vi har gjort och de skrivelser som har ingivits från kommunen liksom från oss riksdagsmän, såväl partipolitiskt som från Gävleborgsbänken, och senast från våra organisationer både på länsplanet och lokalt i Ljusdal, däribland FCO. Kravet fanns f. ö. redan i vårt länsprogram år 1970.

Vid det senaste besöket hos arbetsmarknadsministern fick vi veta att vi skulle kunna få en industricenteranläggning, och det bedömdes vara möjligt att flera liknande anläggningar skulle komma att byggas. Därför har det varit angeläget för oss att få garantier för verksamheten där. Jag tror att staten måste gå in ännu mer aktivt än hittills om det skall bli resultat.

Utskottet nämner att det har varit vissa problem med de tidigare uppförda anläggningarna. Det har varit svårt att få hyresgäster trots stora ansträngningar från stiftelsens sida – det finns ju en sådan som sköter detta. I Ljusdal borde det egentligen inte vara svårt att få hyresgäster med de fördelar som Ljusdal har att erbjuda – tillgång på mark, god boendemiljö, utmärkta möjligheter till rekreation och friluftsliv och ett bra geografiskt läge.

Som jag sade förefaller det emellertid som om en statlig styrning måste till för att ge önskat resultat. I sitt yttrande över förslaget till Länsplan 74 har Ljusdals FCO bl. a. förordat en lokalisering till Ljusdal av en statlig storindustri eller större privata företag inom metallindustri eller kemisk bransch men har bedömt läget så att en ökning av tillverkningsindustrin inom kommunen endast kan ske genom en statligt styrd etableringskontroll eller liknande.

Herr Alftin och jag, som i detta fall har samma uppfattning som FCO, har i en motion till årets riksmöte utvecklat dessa synpunkter. Jag vill därför uttrycka den förhoppningen att inte endast halva utrymmet i den tänkta industricenteranläggningen i Ljusdal skall få verksamhet med stöd av de statliga myndigheterna och stiftelsen utan att staten skall känna sitt ansvar för hela projektet. Ju förr det kan ske, desto förr blir det möjligt också för Ånge att komma med.

Eftersom jag i andra sammanhang har yrkat på åtgärder som skulle ge min hemkommun sysselsättning under flera år och åtgärder som skulle ge mer energi, kan jag yrka bifall till utskottets förslag att förlägga en industricenteranläggning till Ljusdal. Man har sagt att en utbyggnad av Ljusnan endast skulle ge marginell effekt. Det är kanske riktigt med hänsyn till hela landet, men statistiken visar att denna utbyggnad mer än väl skulle täcka Ljusdals behov även med energikrävande byggnation. Hur man kan säga nej i ena fallet men ändå begära ett projekt som alltid kommer att kräva mycket energi är förvånande. Man kanske menar att det skall gå ut över de esnkilda medborgarna i vår kommun – eller det kanske skall gå ut över de senaste utbyggnaderna av gatubelysning i en del av våra avlägsna byar, för att ta ett exempel.

Tisdagen den
25 maj 1976

*Ytterligare industri-
centeranläggningar.
m. m.*

För egen del kan jag som sagt helt ställa mig bakom utskottets förslag, väl medveten om att såväl byggnationen som de blivande hyresgästernas verksamhet kommer att vara mycket energikrävande.

Jag yrkar bifall till utskottets hemställan och förväntar mig att regeringens snabbt fattar ett beslut så att arbetet snarast kan komma i gång.

Överläggningen var härmed slutad.

Mom. 1

Utskottets hemställan bifölls.

Mom. 2 och 3

Fru TREDJE VICE TALMANNEN:

Propositioner ställs först beträffande utskottets hemställan och därefter i fråga om motiveringen.

Hemställan

Propositioner gavs på bifall till 1:o) utskottets hemställan, 2:o) hemställan i reservationen nr 1 av herr Lorentzon samt 3:o) utskottets hemställan med den ändring däri som föranleddes av bifall till det av herr Gustafsson i Säfle under överläggningen framställda yrkandet, och förklarades den förstnämnda propositionen vara med övervägande ja besvarad. Då herr Gustafsson i Säfle begärde votering upptogs för bestämmande av kontrapositionen ånyo de båda återstående propositionerna, av vilka den under 2:o) angivna förklarades ha flertalets mening för sig. Sedan herr Gustafsson i Säfle begärt votering även beträffande kontrapositionen, upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren till kontraposition i huvudvoteringen angående inrikesutskottets hemställan i betänkandet nr 43 mom. 2 och 3 antar hemställan i reservationen nr 1 av herr Lorentzon röstar ja.
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren till kontraposition i nämnda votering antagit utskottets hemställan med den ändring däri som föranleddes av bifall till det av herr Gustafsson i Säfle under överläggningen framställda yrkandet.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Gustafsson i Säfle begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 29
Nej - 65
Avstår - 230

I enlighet härmed blev följande voteringsproposition uppläst och godkänd:

Tisdagen den
25 maj 1976

*Ytterligare industri-
centeranläggningar,
m. m.*

Den som vill att kammarken bifaller inrikesutskottets hemställen i betänkandet nr 43 mom. 2 och 3 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammarken bifallit utskottets hemställen med den ändring däri som föranleds av bifall till det av herr Gustafsson i Säfle under överläggningen framställda yrkandet.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Gustafsson i Säfle begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 251
Nej - 63
Avstår - 13

Motiveringen

Propositioner gavs på godkännande av dels utskottets motivering, dels utskottets motivering med den ändring däri som föreslagits i reservationen nr 2 av herr Nilsson i Tvärålund m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Stridsman begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammarken godkänner inrikesutskottets motivering i betänkandet nr 43 mom. 2 och 3 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammarken godkänt utskottets motivering med den ändring däri som föreslagits i reservationen nr 2 av herr Nilsson i Tvärålund m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Stridsman begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 236
Nej - 88
Avstår - 3

Mom. 4

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställen, dels reservationen nr 4 av herr Nilsson i Tvärålund m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Stridsman begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammarken bifaller inrikesutskottets hemställen i betänkandet nr 43 mom. 4 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammarken bifallit reservationen nr 4 av herr Nilsson i Tvärålund m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Stridsman begärde röst-räkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 235
Nej - 88
Avstår - 3

Mom. 5

Utskottets hemställan bifölls.

Mom. 6

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 5 av herr Nilsson i Tvärålund m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Stridsman begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller inrikesutskottets hemställan i betänkandet nr 43 mom. 6 röstar ja,

den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 5 av herr Nilsson i Tvärålund m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Stridsman begärde röst-räkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 237
Nej - 87
Avstår - 2

Mom. 7

Utskottets hemställan bifölls.

§ 8 Regional samhällsförvaltning

Föredrogs konstitutionsutskottets betänkande 1975/76:55 med anledning av propositionen 1975/76:168 om vissa frågor rörande den regionala samhällsförvaltningens uppgifter och organisation jämte motioner.

I propositionen 1975/76:168 redovisades regeringens ställningstagande till de förslag som lagts fram av den 1970 tillkallade länsberedningen i betänkandet (SOU 1974:84) Stat och kommun i samverkan.

Nr 136

Tisdagen den
25 maj 1976

*Regional samhälls-
förvaltning*

Tisdagen den
25 maj 1976

*Regional samhälls-
förvaltning*

Beträffande propositionens huvudsakliga innehåll anfördes följande:

”I propositionen föreslås att riksdagen skall godkänna vissa riktlinjer i fråga om länsförvaltningens uppgifter och organisation. Riktlinjerna innebär bl. a. att huvudmannaskapet för den samordnande regionala samhällsplaneringen även i fortsättningen skall ligga på länsstyrelsen. Det förordas att länsstyrelsens styrelse utökas till, förutom landshövdingen, fjorton särskilt utsedda ledamöter. Av dessa skall tio representera de politiska partierna och nomineras av partierna. Antalet platser för varje parti skall stå i proportion till partiernas röstetal i länet vid riksdagsvalet. De fyra återstående ledamöterna skall ha erfarenheter från näringslivet och arbetsmarknaden i länet. Samtliga ledamöter skall förordnas av regeringen. För varje ledamot utses en suppleant i samma ordning.”

I detta sammanhang hade behandlats

dels de med anledning av propositionen väckta motionerna

1975/76:2443 av herr Bohman m. fl. (m), vari hemställts att riksdagen med avslag på propositionen 1975/76:168 i vad avsåg den regionala samhällsplaneringen beslutade

1. att uppgifter som avsåg den översiktliga regionala samhällsplaneringen skulle överföras från länsstyrelsen till landstinget,

2. att länsstyrelsens förtroendemannastyrelse utsågs genom proportionella val av landstinget och att antalet ledamöter och suppleanter fastställdes till tolv,

1975/76:2507 av herr Ahlmark m. fl. (fp), vari hemställts

1. att riksdagen skulle avslå regeringens proposition 1975/76:168 i vad gällde huvudmannaskapet för den regionala samhällsplaneringen,

2. att riksdagen begärde att regeringen skulle utarbeta ett länsdemokratiskt alternativ,

3. att riksdagen i avvaktan på en länsdemokratisk reform beslutade att länsstyrelsens förtroendemannastyrelse utöver landshövdingen skulle bestå av tio ledamöter, samtliga proportionellt utsedda av landstinget,

4. att riksdagen uttalade att den aviserade utredningen om länsdomstolarna borde inriktas på att ge dessa domstolar ställning av fristående regionala förvaltningsdomstolar.

1975/76:2508 av herr Hermansson m. fl. (vpk), vari hemställts att riksdagen, med godkännande av propositionens förslag i övrigt, beslutade att de särskilda representanterna för det privata näringslivet i länsstyrelserna skulle utgå och partirepresentationen i motsvarande mån utökas,

1975/76:2509 av herr Jonnergård (c), vari hemställts att riksdagen skulle anhålla hos regeringen om en utredning om länsdomstolarnas utbrytning ur länsstyrelserna,

dels de under allmänna motionstiden vid 1975/76 års riksmöte väckta motionerna

1975/76:524 av herr Fälldin m. fl. (c), vari hemställts att riksdagen skulle

1. besluta om ändrad sammansättning av länsstyrelserna i enlighet med vad som anförts i motionen samt anhålla hos regeringen om härav föranledd ändring av länsstyrelseinstruktionen.

2. hos regeringen anhålla att länsstyrelseinstruktionen kompletterades med regler som stärkte landstingens ställning som remissorgan i enlighet med vad som anförts i motionen.

3. tillkännage för regeringen som sin mening vad som anförts i motionen om fortsatt arbete för att skapa en verklig länsdemokrati.

1975/76:664 av herrar Enlund (fp) och Ångström (fp) – vilken motion remitterats till civilutskottet och sedermera överlämnats till konstitutionsutskottet – vari hemställts att riksdagen i princip uttalade sig för att fristående regionala förvaltningsdomstolar inrättades.

1975/76:688 av herr Enlund m. fl. (fp), vari hemställts att riksdagen beslutade ändra bestämmelserna för val av ledamöter i länsstyrelserna så att landstingen utsåg samtliga ledamöter,

1975/76:877 av herr Winberg (m) och fru Lindquist (m) – vilken motion remitterats till civilutskottet och sedermera överlämnats till konstitutionsutskottet – vari hemställts att riksdagen uttalade att länsrätterna i framtiden borde vara organisatoriskt fristående från länsstyrelserna.

1975/76:917 av herr Wennerfors m. fl. (m), vari hemställts

1. att riksdagen beslutade att beslutsuppgifter som avsåg den direkta samhällsplaneringen skulle överföras från det statliga förvaltningsorganet, länsstyrelsen, till det i politiska val utsedda landstinget,

2. att riksdagen beslutade att ledamöter i länsstyrelserna skulle utses av landstingen och att därvid lagen om proportionella val skulle äga tillämpning,

1975/76:1980 av herr Bohman m. fl. (m), såvitt nu var i fråga (yrkandet 12),

dels den under allmänna motionstiden vid 1975 års riksmöte väckta motionen 1975:1018 av herr Winberg m. fl. (m), vari hemställts att riksdagen uttalade att antalet ledamöter i länsstyrelserna borde vara tolv och antalet suppleanter tolv samt att respektive landsting borde genom proportionella val välja samtliga ledamöter och suppleanter.

Utskottet hemställde
att riksdagen skulle

1. såvitt avsåg den regionala samordnande samhällsplaneringen med bifall till propositionen 1975/76:168 godkänna propositionens förslag i denna del

Tisdagen den
25 maj 1976

*Regional samhälls-
förvaltning*

samt avslå motionerna

1975/76:524 yrkandet 2,

1975/76:917 yrkandet 1,

1975/76:1980 yrkandet 12,

1975/76:2443 yrkandet 1,

1975/76:2507 yrkandet 1,

2. såvitt avsåg en utredning med inriktning på en vidgad länsdemokrati
avslå motionerna

1975/76:524 yrkandet 3,

1975/76:2507 yrkandet 2,

3. såvitt avsåg de regionala förvaltningsdomstolarnas organisatoriska ställ-
ning bifalla propositionen 1975/76:168 i denna del och avslå motionerna
1975/76:664,

1975/76:877,

1975/76:2507 yrkandet 4,

1975/76:2509,

4. såvitt avsåg förtroendemannastyrelsen i länsstyrelsen bifalla proposi-
tionen 1975/76:168 i denna del och avslå motionerna

1975/76:1018,

1975/76:524 yrkandet 1,

1975/76:688,

1975/76:917 yrkandet 2,

1975/76:2443 yrkandet 2,

1975/76:2507 yrkandet 3,

1975/76:2508,

5. såvitt avsåg propositionens förslag i övrigt bifalla propositionen
1975/76:168 i dessa delar.

Reservationer hade avgivits

1. av herrar Boo (c), Werner i Malmö (m), Fiskesjö (c), Molin (fp), Jon-
nergård (c), Björck i Nässjö (m) och Nordin (c) vilka beträffande den regionala
samordnande länsplaneringen ansett att utskottet under 2 bort hemställa

att riksdagen skulle såvitt avsåg en utredning med inriktning på en vidgad
länsdemokrati med bifall till motionerna 1975/76:524 yrkandet 3 och
1975/76:2507 yrkandet 2 ge regeringen till känna vad reservanterna anför
beträffande en fortsatt utredning av länsdemokratiifrågorna,

2. av herrar Boo (c), Werner i Malmö (m), Fiskesjö (c), Molin (fp), Jon-
nergård (c), Björck i Nässjö (m) och Nordin (c) vilka beträffande de regionala
förvaltningsdomstolarnas organisatoriska ställning ansett att utskottet under
3 bort hemställa

att riksdagen skulle avslå propositionen 1975/76:168 i denna del och med
bifall till motionerna 1975/76:664, 1975/76:877, 1975/76:2507 yrkandet 4
samt 1975/76:2509 ge regeringen till känna vad reservanterna anför
beträffande länsdomstolarnas organisatoriska ställning,

beträffande förtroendemannastyrelsen i länsstyrelsen

3. av herrar Boo (c), Werner i Malmö (m), Fiskesjö (c), Molin (fp), Jonnergård (c), Björck i Nässjö (m) och Nordin (c) vilka ansett att utskottet under 4 bort hemställa

att riksdagen skulle avslå propositionen 1975/76:168 i denna del och motionen 1975/76:2508 samt med bifall till motionen 1975/76:524 yrkandet 1 och med anledning av motionerna 1975:1018, 1975/76:688, 1975/76:917 yrkandet 2, 1975/76:2443 yrkandet 2 samt 1975/76:2507 yrkandet 3 uttala att länsstyrelsen borde bestå av förutom landshövdingen 14 ledamöter och 14 suppleanter, samtliga valda av respektive landsting.

4. av herr Berndtson (vpk) vilken ansett att utskottet under 4 bort hemställa

att riksdagen skulle med bifall till motionen 1975/76:2508 och med anledning av propositionen 1975/76:168 i denna del samt med avslag på motionerna 1975:1018, 1975/76:524 yrkandet 1, 1975/76:688, 1975/76:917 yrkandet 2, 1975/76:2443 yrkandet 2 samt 1975/76:2507 yrkandet 3 ge regeringen till känna vad reservanten anfört beträffande förtroendemannastyrelsen i länsstyrelsen.

Herr BOO (c):

Fru talman! Sedan länge har det varit förutsatt att 1975/76 års riksdag skulle få behandla propositioner angående förstärkt kommunal demokrati och utbyggd länsdemokrati. Stora förväntningar har ställts inför riksdagens beslut i dessa frågor, och självklart har många förhoppningar knutits till att besluten skulle inriktas på ökat medborgarinflytande och därmed flytta fram positionerna på detta viktiga område. Men alla dessa förväntningar och förhoppningar kommer inte att kunna infrias.

Propositionen om åtgärder för ökad kommunal demokrati och reviderad kommunallag har ännu inte kommit på riksdagens bord. Detta måste från skilda synpunkter beklagas och starkt kritiseras. Många kommuner och landsting har inriktat sin planering på att de nya riktlinjerna skulle kunna komma i tillämpning redan i och med kommande valperiod. Så kan nu inte ske. Det kommer att fördröja åtgärder för att vitalisera och förstärka den kommunala självstyrelsen. Detta blir tyvärr fallet.

När det gäller utbyggd länsdemokrati har propositionen kommit och behandlas i föreliggande utskottsbetänkande. Tyvärr måste man konstatera att propositionen, med nr 168, inte tar många fjät mot utbyggd länsdemokrati, om ens något. Även detta är att beklaga.

I centern känner vi en djup besvikelse över att inte 1975/76 års riksdag fått tillfälle att fatta framåtriktade beslut när det gäller decentralisering av den politiska beslutsprocessen. I partiets decentralistiska idésystem utgör den politiska demokratin en hörnpelare. Politisk decentralisering innebär ökade möjligheter för de många människorna att påverka de demokratiska beslutsprocesserna, att vara med och forma samhället och känna det ansvar som naturligt följer av detta.

Den regionala samhällsförvaltningens uppgifter och organisation har

Nr 136

Tisdagen den
25 maj 1976

*Regional samhälls-
förvaltning*

Tisdagen den
25 maj 1976

*Regional samhälls-
förvaltning*

länge varit föremål för överväganden och förslag. Vid 1963 års riksdag begärdes i en motion från centern att frågan om en parlamentariskt baserad länsförvaltning och på grundval därav decentralisering av statliga uppgifter skulle utredas och övervägas.

Alltsedan dess har centern år efter år återkommit till frågan om en bred länsdemokratireform. Vi har under dessa år kunnat glädja oss åt en ökande uppslutning kring våra idéer om en sådan reform, men har samtidigt tvingats konstatera att majoriteten ställt sig kallsinnig.

Vi har haft och vi har svårt att förstå hur ett parti, som säger sig företräda solidaritetens ideal, kan försvara sitt motstånd mot en länsdemokratireform, vars hela grundtanke är ett decentraliserat samhälle och där solidariteten, sammanhållningen mellan människor och medinflytandet för dessa många människor verkligen kan tillåtas att blomma.

Konsekvensen av koncentrationsteoretikernas motstånd mot en länsdemokratireform är att man nu kräver av människorna att de skall känna solidaritet med myndigheter och annat som finns på stora avstånd från dem i både tid och rum i stället för att känna solidaritet med varandra, med människorna i den regionala och lokala omvärlden. Det är där solidariteten bäst kan skapas och gemensamt ansvarstagande bäst kan komma till uttryck.

Utskottet har alltså inte heller denna gång fått ta ställning till ett sammanhållet förslag till en länsdemokratireform, trots att riksdagen tidigare uttalat sig för ett sådant. Det är beklagligt för de många människornas skull och det är också en nonchalans mot riksdagen.

Vad vi nu haft att ta ställning till är små steg på vägen mot en större reform. Från centerns sida har vi sagt oss att så länge de små stegen inte avviker från det länsdemokratiska mål vi har formulerat kan vi acceptera etapplösningar.

Vi är fast beslutna att föra denna fråga framåt, och väljer socialdemokratin de små stegen, så får vår uppgift bli att se till att de små stegen går i rätt riktning.

I en motion från centern, som är också är innefattad i reservationen 1, har vi klart formulerat hur vi menar att arbetet på en länsdemokrati i fortsättningen måste bedrivas och även angivit grunddragen i en länsdemokratisk reform sådan vi vill se den.

Ett av de små stegen, men ett viktigt sådant, är en reformering av länsstyrelserna. I reservationen 3 har centerpartiets, folkpartiets och moderata samlingspartiets representanter återkommit till förslaget att de folkvalda landstingen skall utse hela länsstyrelserna, med undantag av ordföranden, landshövdingen.

Detta skäligen enkla och demokratiska reformsteg motsätter sig socialdemokrater och kommunister. Frågan måste givetvis ställas till dessa partier: Vad är det för fel i tanken att folket i val självt skall få utse sin regionala styrelse? Och ytterligare en fråga: Vad är det för fel på principen att den regionala styrelsen, som också efter en fullt ut genomförd länsdemokratireform får viktiga uppgifter, skall spegla det parla-

mentariska styrkeförhållandet i regionerna eller länen?

Mitt svar är: Det är inget fel alls. Tvärtom – det borde väl vid det här laget vara en demokratisk självklarhet och en demokratisk rättighet att folket i val så långt det är möjligt skall ges rätten att påverka utvecklingen inte bara i landet som helhet, utan också i regionen.

Jag skulle i det sammanhanget vilja påminna om vad förre centerledaren Gunnar Hedlund svarade en tioårig flicka som frågade honom vad ordet decentralisering egentligen betydde. Gunnar Hedlund svarade, blixtnabbt som alltid: Det betyder makten åt folket. Och det är just detta det handlar om.

I reservationen 2 har de icke-socialistiska partierna i utskottet föreslagit förändringar i de regionala förvaltningsdomstolarnas organisatoriska ställning. Vi vill ifrågasätta det förhållandet att den dömande och den fiskala funktionen på det regionala planet mer eller mindre håller på att smälta samman. Enligt vår mening måste det i stället skapas en ordning som garanterar de regionala dömande instanserna en fristående ställning. På samma sätt som nu sker på riksplanet måste således domstolarnas oberoende och jävsfria ställning garanteras och förstärkas också på det regionala området. Konsekvensen härav blir att det nuvarande organisatoriska sambandet mellan länsstyrelserna och domstolarna skall upphöra. Också praktiska skäl talar för en utbrytning av länsdomstolarna från länsstyrelsen. De regionala förvaltningsdomstolarna måste i framtiden starkare integreras med kammarrätterna och regeringsrätten. Den organisatoriska uppbyggnaden måste på detta sätt så långt det är möjligt bringas i samklang med den organisatoriska uppbyggnad som i dag gäller för de allmänna domstolarna.

Fru talman! Ett bifall till reservationerna 1, 2 och 3 innebär självfallet inte att en brett genomförd länsdemokrati kommer att förverkligas. Det innebär ändå små men viktiga steg på vägen mot en sådan totalreform. När jag nu yrkar bifall till dessa reservationer är det i förvisningen att länsdemokratireformen, såsom vi reserverar vill ha den, förr eller senare måste genomföras och att man därmed ger de många människorna ökat inflytande och ökat medansvar för samhällsutvecklingen, vars utformning självklart är en angelägen fråga för dessa människor.

Fru talman! Med det anförda ber jag att få yrka bifall till reservationerna 1, 2 och 3.

I detta anförande instämde herr Rämgård (c).

Herr MOLIN (fp):

Fru talman! Länsdemokratis historia är ganska lång. Vid beskrivningen av detta ärendes historia kan man välja olika tidpunkter som inledning. Jag skulle t. ex. kunna välja 1967 som utgångspunkt, då jag tillsammans med fyra andra yngre liberaler gav ut en bok som hette Länsparlament och där vi skisserade hur en reform i demokratisk riktning av länsförvaltningen skulle kunna äga rum.

Jag skulle kunna välja 1968 som utgångspunkt, då en enig utredning, länsdemokratiutredningen, med den socialdemokratiska landshövdingen Per Nyström som ordförande, lade fram ett principförslag om hur man skulle kunna skapa mera av demokrati på länsnivå.

Detta enhälliga principförslag om hur man skulle kunna knyta länets invånare starkare till planeringen och styrningen av länet har aldrig genomförts, utan i stället för att beakta vad den eniga utredningen hade föreslagit bestämde sig regeringen för att låta frågorna malas vidare i den offentliga utredningskvaren. En ny utredning, länsberedningen, fick ta itu med dessa frågor tillika med frågor från bl. a. länsförvaltnings- och länsindelningsutredningarna.

Länsberedningen fick emellertid inte direktiv i samma anda som länsdemokratiutredningens förslag. Det fanns tvärtom redan i direktiven till länsberedningen en polemik mot länsdemokratiutredningens tanke att man skulle kunna vidga människors inflytande över planeringen i länen genom att flytta huvudmannskapet från de statliga länsorganen.

Det var mot bakgrund av att regeringen på det här viset föreföll att styra bort utredningsarbetet från det länsdemokratiska alternativet som riksdagen 1972 beslöt att bifalla en reservation i konstitutionsutskottet med krav på en ändrad inriktning av länsberedningens arbete. Detta riksdagsbeslut innebar att det fortsatta utredningsarbetet skulle inriktas på att ansvaret för samhällsplaneringen i länen skulle läggas på folkvalda organ, dvs. på landstingen.

Men regeringen lät sig inte påverka. Riksdagens beslut från 1972 har aldrig omsatts i praktiken. Regeringen stod kvar vid sin linje att det länsdemokratiska alternativet inte skulle ytterligare utredas. Denna regeringens nonchalans mot riksdagen har vid upprepade tillfällen kritiserats här i kammaren, och det finns anledning, tycker jag, att i dag i särskilt stor utsträckning brännmärka regeringens handlande. Detta uttalande riktar sig inte särskilt mot den nye kommunministern. Det rör sig om regeringssynder som ligger längre tillbaka i tiden.

Den nonchalans mot riksdagens beslut 1972, som oviljan att låta det länsdemokratiska alternativet bli penetrerat i den statliga utredningsapparaten innebär, har lett till att riksdagen i dag inte har två lika väl genomarbetade alternativ att i demokratisk ordning välja emellan. Detta hade annars varit naturligt när det nu har funnits två meningar på området: dels den som innebär att länsstyrelserna skall ha huvudansvaret för den regionala samhällsplaneringen, dels den som utgår från att landstingen skall ha detta ansvar. Anledningen till att regeringen inte har velat ge riksdagen en sådan valfrihet är självfallet att man på allt sätt vill motverka en utveckling i länsdemokratisk riktning, och den proposition vi nu har fått ger ytterligare stöd för detta intryck.

Jag vill då fråga socialdemokraterna: Varför kan inte länens invånare få bestämma över planeringen av länen, lika väl som kommunernas invånare i dag via kommunfullmäktige får bestämma över planeringen i kommunerna? Varför skall man överlämna åt byråkratiska organ att be-

stämman på folkets vägnar just då det gäller länsplaneringen, när vi inte gör det kommunalt och inte heller i riksplaneringen där riksdagen som folkets valda representanter får bestämma? Jag har aldrig kunnat få något riktigt svar från socialdemokraterna på den frågan, men man skall väl inte ge upp sina förhoppningar på den punkten, och vi kanske kan få ett besked i dag om varför man just på länsnivå skall sätta stopp för en demokratisk utveckling.

Det är föga förvånande att vänsterpartiet kommunisterna på denna punkt har slutit upp bakom socialdemokraternas länsbyråkratiska alternativ. Vpk har ju en centralistisk och odemokratisk uppfattning, och det länsdemokratiska alternativet ter sig därför naturligtvis inte särdeles lockande för det partiet.

Vi som i många år har arbetat för en länsdemokratisk reform har haft det syftet att öka människornas direkta inflytande över samhällsförvaltningen och samhällsplaneringen på regional nivå och att minska avståndet mellan väljare och valda. Det kan enligt vår uppfattning ske genom att länsstyrelsernas nuvarande uppgifter i huvudsak förs över till folkvalda och av folket kontrollerade organ på länsnivå, dvs. till landstingen. Samtidigt måste en intern omorganisation av landstingen ske när de blir huvudmän för den regionala planeringen.

I åtta år har regeringen med olika medel sökt förhindra en länsdemokratisk reform. Det kommer också delvis att lyckas i dag, eftersom vi inte har utarbetat alternativ som gör det möjligt att omedelbart ta steget över till en länsdemokratisk lösning. Detta måste beklagas, och det är självklart att ansvaret för att riksdagen i den meningen befinner sig i en tvångssituation vilar på regeringen.

Reservationen 1, som stöds av de tre icke-socialistiska partierna, anger på nytt inriktningen för det fortsatta arbetet. Ett bifall till den reservationen, kombinerat med en till länsdemokratin mera positiv regering, borde kunna föra denna lidandesfråga framåt.

Länsstyrelsernas sammansättning är en på lång sikt sekundär fråga, eftersom målsättningen är att samhällsplaneringen skall få landstingen som huvudmän. Det är bara så länge samhällsplaneringen ligger kvar på de statliga länsorganen som sammansättningen av länsstyrelserna är viktig. Men mycket talar väl för att nuvarande ordning kommer att gälla under resten av det här årtiondet, och då menar vi att det naturliga är att länsstyrelserna skall väljas av folkets representanter i länen, dvs. genom landstingen i proportionella val. Jag tycker att varje annan form för val av landstingen är onödigt tillkrånglad.

Det har förekommit olika alternativ i diskussionen. Propositionen har enligt min mening krånglat till det hela genom att man låter partierna nominera ledamöter av länsstyrelserna i proportion till resultatet i riksdagsvalen och att man sedan låter regeringen utse ledamöterna. Jag förstår inte varför man skall låta den här proceduren stå i relation till riksdagsvalen, när ju ändå landstingsvalet är länsvalet, och jag förstår heller inte varför man skall lägga valet i sista instans i regeringens hand. Man

borde ha så mycket förtroende för partierna och landstingsmännen att dessa får välja länsstyrelsen i dess helhet. Det är svårt att komma ifrån misstanken att syftet med den här krångliga lösningen från regeringens sida är att kunna kontrollera och vid behov rätta till vad landstingen har bestämt.

Antalet ledamöter i länsstyrelsen är en praktisk och inte en principiell fråga. Vi reserverar där stannat för 14 ledamöter, vilket ger större möjligheter för de olika partierna i landstingen att bli representerade.

Fru talman! Jag yrkar bifall till reservationerna 1, 2 och 3, och jag hoppas att ett bifall till dessa reservationer på lång sikt skall kunna leda till en verklig länsdemokratisk reform och till skapandet av regionala självstyrelseorgan.

Herr BJÖRCK i Nässjö (m):

Fru talman! En rad beslut i den här kammaren under senare år har syftat till att på olika sätt fördjupa den svenska demokratin. Åtminstone i ord har alla partier bekant sig till uppfattningen att beslutsfattandet skall ligga så nära som möjligt dem som besluten berör.

Denna strävan bör rimligtvis också gälla den regionala samhällsförvaltningens uppgifter och organisation. Här har under senare år en hel del förändringar ägt rum, och det hade i detta sammanhang funnits stora möjligheter att genomföra en verklig länsdemokrati, om man haft den ambitionen. Men statsmakterna, i detta fall representerade av socialdemokratin, har inte helhjärtat velat medverka till att stärka de folkvalda landstingen på de statliga länsstyrelsernas bekostnad.

Från socialdemokratiskt håll har man pekats på de problem som är förknippade med en fullt utbyggd länsdemokrati. Att reformer på det här området skulle vara problemfyllda har ingen förnekat – inte heller att sådana reformer tar tid att utreda och genomföra. Men det är inte det som är huvudorsaken till att vi trots många års utredande fortfarande befinner oss långt från det länsdemokratiska målet.

Att det har blivit så beror på att socialdemokratin inte vill ha en decentralisering av makten från de statliga organen till de folkvalda landstingen. Det är en ståndpunkt som får stå för socialdemokratin, och jag kan respektera den ståndpunkten. Men jag tycker inte att det är respektabelt när man skyller på frågornas komplicerade karaktär och pekar på behovet av nya utredningar. Det är ingenting annat än svepskäl. Om viljan hade funnits hade vi i dag kunnat fatta ett beslut om införande av länsdemokrati. Nu har vi rent tekniskt sett svårt att göra detta i dag. Ansvar för det åvilar regeringen. Den har medvetet försökt förhindra en länsdemokratisk lösning.

Vad som däremot kan och bör göras i dag är att riksdagen klart och otvetydigt uttalar sin principiella uppfattning i frågan. Genom ett riksdagsbeslut i länsdemokratisk riktning kan arbetet i kanslihuset skyndas på, och vi bör då så snart som möjligt få chans att ta ställning till in-
nebor- den i ett sådant förslag.

Fru talman! Det är frestande att spekulera i varför socialdemokratin har intagit en så negativ inställning i denna viktiga demokratifråga. Jag kan inte finna annat än att man inte vill vara med om att sprida inflytandet från den centrala statsförvaltningen till organ där möjligheterna att påverka beslutsfattandet är begränsade för regeringen. Man vill inte dela med sig av makten. Men man talar naturligtvis inte i klartext om detta utan förebär andra skäl, såsom frågornas tekniskt komplicerade karaktär.

Den socialdemokratiska politiken i de här frågorna andas djup misstro mot våra länspolitikers förmåga att ta ansvar och fatta beslut som är till gagn för länens invånare. Eller är man kanske rädd för att besluten ibland skulle gå i en annan riktning än den som regeringen önskar? I moderata samlingspartiet är vi inte rädda för att öka den regionala självstyrelsen. Vi välkomnar en decentralisering som innebär att besluten fattas av dem som har ett naturligt intresse av att besluten tillgodoser regionens intressen.

Kring dessa frågor har det under 1960- och 1970-talen bedrivits ett omfattande utredningsarbete. Jag kan inte underlåta att vid det här tillfället peka på de många utredningar som har varit inblandade i detta ärende. Det gäller länsdemokratiutredningen, länsförvaltningsutredningen, länsindelningsutredningen, länsberedningen och kommunaldemokratiska utredningen. Nog kan man, fru talman, med fog säga att det inte behöver fattas ett beslut i blindo här i dag. Det finns ett gott beslutsunderlag för ett principställningstagande.

Vid utskottets betänkande har fogats tre reservationer som är gemensamma för de borgerliga partierna. Mot det socialdemokratiska och kommunistiska vaktsläendet kring nuvarande centralistiska ordning står en enig borgerlig opposition.

Den första reservationen kräver att huvudansvaret för den översiktliga regionala samhällsplaneringen överförs från länsstyrelsen till landstinget. Syftet måste vara att skyndsamt skapa förutsättningar för ett preciserat riksdagsbeslut om fullt utbyggd länsdemokrati. Genom bifall till reservationen I har vi möjligheter att snart återkomma till denna fråga.

Den andra reservationen tar upp de regionala förvaltningsdomstolarnas organisatoriska ställning. Det finns enligt reservanternas mening starka skäl för att nu fatta ett principbeslut om fristående regionala förvaltningsdomstolar. Den nuvarande ordningen är otillfredsställande. Den hindrar en önskvärd integration mellan de regionala förvaltningsdomstolarna och kammarrätterna och regeringsrätten. Allmänhetens tilltro till länsrätterna kan förväntas öka om de skiljs ut från länsstyrelserna. Det är både principiellt och praktiskt olämpligt att såväl den dömande som den handläggande myndigheten i t. ex. skattefrågor rymms inom samma myndighet. Denna fråga har en viktig rättssäkerhetsaspekt.

Den tredje reservationen gäller sammansättningen av förtroendemannastyrelsen i länsstyrelserna. Den nu gällande ordningen har inneburit att regeringen haft möjlighet att ge samtliga länsstyrelser socialdemokratisk majoritet, trots att många landsting har en klar borgerlig majoritet.

Tisdagen den
25 maj 1976

*Regional samhälls-
förvaltning*

Detta kan inte betraktas som annat än djupt otillfredsställande. Jag är, fru talman, förvånad över att regeringen har utnyttjat sin utnämningsmakt på det här sättet. Det borde ha legat i regeringens eget intresse, om man hade tänkt efter, att inte utnyttja utnämningsrätten på detta sätt. Det kan inte annat än slå tillbaka i en tid då man i andra sammanhang talar om demokratisering på samhällslivets olika områden.

Det enda rimliga är självfallet att landstingen – de folkvalda instanserna – väljer länsstyrelse i fortsättningen med undantag av landshövdingen. Den form som propositionen föreslår – att en del av länsstyrelsen alltfört utses av regeringen – finns det all anledning att reagera mot. Skulle kammaren stanna för det beslutet, kommer det ju med all säkerhet bara att innebära att en socialdemokratisk regering – om vi till äventyrs skulle ha en sådan efter valet – skulle fortsätta sin snedvridna utnämningsspolitik på detta område och även i fortsättningen desavouera folkviljan ute i länen. Den politiska sammansättningen av länsstyrelserna bör helt enkelt överensstämma med den politiska opinionen i länet.

Fru talman! Moderata samlingspartiet vill inte medverka till en fortsatt utveckling som innebär att länsdemokratin skjuts åt sidan, vilket blir resultatet om propositionen bifalles. Vi har efter de många årens utredningsarbete ett bra underlag för ett principbeslut i dag.

Jag yrkar bifall till reservationerna 1–3 som är bifogade till utskottets betänkande.

Herr BERNDTSON (vpk):

Fru talman! Den regionala samhällsförvaltningen har varit föremål för debatt en längre tid. Helt säkert kommer också den debatten att fortsätta. Det är nämligen en rad frågor som aktualiseras på detta område. Uppgiftsfördelningen mellan de två förvaltningarna på länsplanet och gränsdragningarna mellan landstingskommunala och primärkommunala uppgifter är problemställningar som ständigt står under debatt. De frågor som i dag behandlas rörande den regionala samhällsförvaltningen går inte in på dessa problem.

Vi har från vänsterpartiet kommunisterna funnit anledning att i anslutning till regeringsförslaget om förändringar i den regionala samhällsförvaltningens organisation peka på de mera långsiktiga problemen. Det är nämligen svårt att se dellösningarna isolerade från det större sammanhanget.

Den diskussion som förts kring frågan om var planeringsuppgifterna skall ligga och hur länsstyrelserna skall sammansättas återspeglar det förhållandet att Sverige har två olika regionala förvaltningssystem, som vart och ett sköter viktiga delar av samhällsplaneringen. Samordningen mellan dessa organ har dock inte varit vad den borde. Länsstyrelserna har haft rollen som statsmaktens företrädare. Landstingen har, från att tidigare ha haft bl. a. uppgiften som valkorporation för att välja ledamöter till riksdagens första kammare under tvåkammerssystemets tid, mer utvecklats till ett forum för väljaropinioner. Landstingen har haft och har

fortfarande främst tunga uppgifter i fråga om hälso- och sjukvården. En brist har framstått däri att samtidigt som man haft dessa uppgifter har man saknat inflytande över planeringen av sysselsättning och andra grundläggande frågor.

Detta har lett till en diskussion om huruvida landstingen borde ha ansvaret för samhällsplaneringen på regional nivå. Den diskussionen är förståelig utifrån den dualism som varit rådande. Från vänsterpartiet kommunisterna har vi hävdat att landstingen måste få ett helt annat inflytande över samhällsplaneringen än f. n.

Är då enda vägen att flytta över planeringsuppgifterna från länsstyrelse till landsting? Skulle en sådan ordning enbart innebära fördelar?

Den största svagheten i den diskussion som förts mellan socialdemokraterna, som hävdat länsstyrelselinjen, och de borgerliga, som hävdat landstingslinjen, är att man bortsett från att samhällsplaneringen i dag främst är anpassad till den kapitalistiska ekonomins grunder och inte är en styrande planering. En medveten planmässighet och långsiktighet i samhällsbyggandet är oförenlig med kortsiktigt vinsttänkande. Det behövs en planekonomi, som måste bygga på både en medveten nationell politik och en bred demokratisk diskussion. Detta är en socialistisk samhällssyn. Men där är vi inte ännu.

Spelar det då ingen roll hur dagens samhällsplanering organiseras? Självfallet. Vi har kommit fram till att med den struktur Sverige har och inte minst med den länsindelning vi har kan i nuläget en statlig länsförvaltning vara den bästa formen för att uppnå regional och social utjämning och skaffa de styrmedel som behövs härför. Med små och olikartade län skulle en "länsfederalism" däremot leda till en konkurrenssituation, där de mindre länen skulle få stora svårigheter att hävda sig.

En bred diskussion kring planeringsfrågorna, hur bör då den åstadkommas? Enda vägen är naturligtvis inte att planeringsfrågorna ligger på landstingen. Det måste också vägas mot de nackdelar som "länsfederalismen" i övrigt skulle få. Kvar står då att likväl säkra den breda diskussionen, och där ser vi landstingen som en mycket viktig plattform.

Det finns mot denna bakgrund skäl att kraftigt understryka uttalandet i propositionen och i utskottsbetänkandet om länsstyrelsernas skyldighet att varje år för landstingskommunen och länets kommuner redovisa aktuella frågor rörande länsplaneringen. Det sägs också klart ut att landstingens och kommunernas beslutande församlingar – observera begreppet beslutande församlingar – regelmässigt bör få yttra sig över frågor av större regionalpolitiskt intresse.

Vi anser alltså att i nuläget kan propositionens förslag godtas. Jag vill dock understryka att vi anser det angeläget att dessa frågor blir föremål för en fortlöpande uppmärksamhet och att därvid frågorna om att ta vara på den kanal för opinion och inflytande nedifrån, som landstingen i egenskap av valda församlingar utgör, tillvaratas.

Tisdagen den
25 maj 1976

*Regional samhälls-
förvaltning*

Med dagens beslut har heller inte, enligt vår mening, frågan om en långsiktig lösning av problemet med dubbla regionala förvaltningar avförts från diskussionen.

Den andra debattfrågan gäller länsstyrelsernas sammansättning. Steg har tagits för ökad politisk insyn och offentlighet. För att gå vidare på den vägen har olika modeller diskuterats. Nu föreslår regeringen att de politiska partierna i länet nominerar kandidater i förhållande till sitt inflytande vid senaste riksdagsval. Den modell som tidigare varit föremål för remissbehandling förkastades. Den gick som bekant ut på att tre olika instanser skulle nominera, nämligen landsting, primärkommuner och näringslivsorganisationer. Denna konstruktion var ganska omöjlig, inte minst när det gäller att avkräva ledamöterna i länsstyrelsen ett politiskt ansvar. Remissinstanserna ställde därför ofta alternativet att landstingen borde utse samtliga ledamöter i länsstyrelsen. Detta ställningstagande bör delvis ses mot bakgrunden av att den föreslagna modellen var oantagbar och att den modell som nu förts fram inte aktualiserats vid den tidpunkten.

Herr Boo frågade vad det är för fel i att folket får utse sina företrädare i länsstyrelsen, men han glömde att påpeka att även med den modellen att landstingen utser dem innebär det bara en indirekt form för folket att utse ledamöter i länsstyrelsen.

Vidare frågade herr Molin varför inte länsmedborgarna får bestämma, när kommunmedborgarna får göra det. Men då måste man ju ställa frågan: Vilka styrmedel har kommunerna i fråga om sysselsättningspolitiken och liknande frågor? Herr Molin hade den uppfattningen att det var naturligt att vpk sluter upp bakom regeringens förslag, därför att de har en demokratisk syn, som han uttryckte det. Jag vet inte om det är en felsyn av herr Molin, eller om det var ett återfall i klyschornas värld.

Det är märkligt hur man från borgerligt håll blundar för viktiga ekonomiska fakta. Ni vet – även om ni inte erkänner det – att profiten är vad som styr privatkapitalets åtgärder. Skulle det på något sätt innebära att landstingen kunde upphäva detta förhållande, om de får hand om planeringsfrågorna? Är det inte i själva verket så, att statliga organ bör ha större förutsättningar att ingripa mot profitörernas vanhävd än vad ett enskilt landsting kan göra?

Låtsas inte som om lösningen av sysselsättnings- och planeringsproblemen ligger i att landstingen tar ifrån den statliga länsförvaltningen den regionala samhällsplaneringen. Vad det handlar om är i själva verket att ta ifrån kapitalisterna deras alltför stora makt att utarma hela regioner, men för en sådan politik är det naturligtvis inte att vänta något stöd från de borgerliga partierna.

Visst kan det finnas vissa motiv för att landstingen skall utse länsstyrelserna. Men just denna akt får inte ses som helt avgörande för att landstingen skall få inflytande över samhällsplaneringen. Även i detta sammanhang bör betonas vikten av att planerna skall underställas landstingen och kommunerna och att de beslutande församlingarna förutsätts få möj-

lighet att yttra sig över viktiga planeringsfrågor. Därmed har vunnits en hel del av vad som eftersträvats. Dessutom bör man komma ihåg att de politiska partierna i länet är representerade i landstinget. Även av landstinget utsedda ledamöter skall naturligtvis återspegla den politiska strukturen i länet. Skillnaden blir alltså inte så stor.

Man kan hävda att det nu framlagda förslaget innebär en förbättring i förhållande till nuvarande ordning och även en förbättring i förhållande till den tidigare presenterade modellen med nominering i tre instanser. I ett avseende är vi dock från vpk starkt kritiska till den föreslagna ordningen, nämligen att det privata näringslivet förutsätts få särskilda representanter i länsstyrelserna. Det är rent allmänt diskutabelt att ha särskilda kvoter för vissa intressen. Därtill är det stötande att det s. k. näringslivet skall ha ett slags paritetisk representation med löntagarna. Vi har därför i en motion yrkat att förslaget om de särskilda representanterna för det privata näringslivet i länsstyrelserna utgår och att partirepresentationen i motsvarande grad utökas, alltså från tio till tolv. Detta yrkande återfinns i reservationen 4, till vilken jag, fru talman, ber att få yrka bifall.

Herr JOHANSSON i Trollhättan (s):

Fru talman! Vi har flera gånger här i kammaren diskuterat den regionala samhällsförvaltningens uppgifter och organisation. I dag är vi i stort sett eniga om den reform som regeringen föreslagit på grundval av länsberedningens förslag. Undantaget är frågan, hur länsstyrelsen skall tillsättas. Trots de anföranden som de borgerliga ledamöterna av konstitutionsutskottet här har hållit har de dock i sin reservation i nuläget godtagit regeringens förslag i övrigt. Detta finner jag tillfredsställande.

Det har alltså skett en stark uppslutning kring den reform regeringen har föreslagit. Däremot är vi oeniga om historien och framtiden.

Som väntat har man manat fram år 1972, som för många tydligen är ett glädjens år. Det är sant att riksdagen detta år hemställde hos Kungl. Maj:t att länsberedningen skulle få i uppdrag att inrikta utredningsarbetet på en utbyggnad av landstingen till regionala självstyrelseorgan med ansvar bl. a. för den regionala samhällsplaneringen. Det hör emellertid till bilden att länsberedningen enligt sina direktiv hade att pröva det principförslag som länsdemokratiutredningen på sin tid lade fram. Det är också sant att denna utredning var enig. Men det är lika sant att den endast presenterade en idéskiss.

Länsberedningen delgavs av regeringen det beslut 1972 års riksdag hade fattat. När vi under dechargearbetet 1973 prövade frågan ansåg de borgerliga företrädarna i konstitutionsutskottet att regeringen hade handlat fel, och det ville de att riksdagen skulle ge regeringen till känna. Majoriteten inom utskottet fann emellertid att önskemålen från riksdagens sida i tillbörlig grad hade beaktats genom den skrivelse som sänts till länsberedningen. Och riksdagen ställde sig bakom denna ståndpunkt. Den gjorde alltså inte något tillkännagivande riktat mot dåvarande in-

Nr 136

Tisdagen den
25 maj 1976

*Regionala samhälls-
förvaltning*

Tisdagen den
25 maj 1976

*Regional samhälls-
förvaltning*

dustriministern Lundkvist.

Vid 1972 års riksdag kom frågan om länsberedningens verksamhet upp även i ett annat sammanhang. Det hade väckts en motion i ärendet. Den remitterades till civilutskottet. Dess borgerliga ledamöter ville att riksdagen skulle ge Kungl. Maj:t till känna att länsberedningens arbete skulle inriktas på att åstadkomma förslag om länsdemokrati som snarast skulle kunna framläggas för riksdagen. Utskottsmajoriteten avvisade detta förslag, och riksdagen följde denna linje.

Frågan om det fortsatta utredningsarbetet togs upp i motioner 1973, 1974 och 1975. De avsåg krav på en inriktning av länsberedningens arbete mot en, som man uttryckte det, fördjupad länsdemokrati. De avstyrktes av konstitutionsutskottet med hänvisning till länsberedningens pågående utredningsarbete. Riksdagen fattade beslut i överensstämmelse med utskottets ställningstagande.

När man nu anklagar regeringen för att ha försummat att närmare utreda de alternativ som presenterades i skissform av länsdemokratiutredningen är detta enligt min mening en egendomlig anklagelse. Enligt direktiven till länsberedningen var en av dess uppgifter att närmare pröva länsdemokratiutredningens idéskiss. Men det fanns även andra alternativ till lösningar som skulle prövas.

Det fanns i beredningen företrädare för de partier som ofta här i kamraren har uttalat sig för idéskissen i länsdemokratiutredningens betänkande. De hade alla möjligheter att få denna skiss närmare granskad och konkretiserad under arbetet i länsberedningen.

Kritikerna hävdar nu att utredningsarbetet helt skulle inriktas på deras alternativ. Riksdagens beslut kan inte tolkas i denna riktning. Visst finns det ett beslut av denna karaktär, men mot det står tre andra beslut enligt vilka riksdagen avvisat kravet på en sådan inriktning av beredningens arbete. Jag tvivlar inte ett ögonblick på att reservanterna upplever sin situation vara den att de inte i dag har alternativ att välja mellan. De har emellertid haft rika tillfällen både partimässigt och i en statlig utredning att utforma ett alternativ. Det har ändå förflutit en relativt lång tid från 1963 fram till 1976. Men tydligen vill man att regeringen skall utforma även oppositionens alternativ.

Man ställer här mot varandra, som man har gjort många gånger förr, ett länsbyråkratiskt och ett länsdemokratiskt alternativ. Enligt min mening är beteckningarna felaktiga och därmed vilseledande. Vill man ha rubriker kan man tala om ett landstingsdemokratiskt och ett kommundemokratiskt alternativ. I bägge ingår inslag av förtroendemannastyre och tjänstemannabeslut. Riktas de funktioner som nu utövas av länsstyrelsen över till landstingen blir det på samma sätt som nu tjänstemän som fattar en rad beslut. De kommer liksom nu att bereda ärendena. Vissa beslut kommer i ena fallet att avgöras av länsstyrelsen, i andra fallet av förvaltningsutskottet – jag utgår nämligen från att förvaltningsutskottet skulle ta över de uppgifter som nu ligger hos förtroendemannastyrelsen inom länsstyrelsen.

Möjligen kan man skjuta in den anmärkningen att det ingår en tjänsteman i länsstyrelsen. Men det är en av 15 ledamöter, och det bör vara i yttersta undantagsfall som han avgör ärendena med sin undantagsröst. Och ingen har i debatten opponerat sig mot att det skall finnas en av regeringen utsedd landshövding i länsstyrelserna. Det skulle f. ö. vara mycket intressant med en statsvetenskaplig undersökning om landshövdingar eller landstingsdirektörer har det största reella inflytandet.

I bägge alternativen kopplas landstingsmötet in. Det kan emellertid ske endast i de stora frågorna. Ingen har föreslagit att landstingsmötet skall samlas varje vecka och avgöra ärenden eller att det skall ha en omfattning av sitt arbete som liknar riksdagens. Det gör att frågorna, om de flyttas över till landstinget, i stort sett kommer att avgöras av förvaltningsutskottet, och man kan inte i någon större utsträckning ta över funktioner som nu vilar på tjänstemän. Både länsstyrelsen och förvaltningsutskottet tillsätts på demokratisk väg, ehuru på den indirekta demokratins väg. Jag har inte läst ett enda förslag som går ut på att folket i val skall utse förvaltningsutskottet eller motsvarande organ inom landstinget.

I det landstingsdemokratiska alternativet nominerar partierna 14, i det kommundemokratiska alternativet 10 av ledamöterna. En sådan nominering av partierna godtar vi i allmänhet i det moderna svenska samhället. Även vid ett landstingsdemokratiskt alternativ kan jag inte tänka mig annat än att det blir partierna som skall svara för nomineringen.

Sedan finns det fyra ledamöter i det kommundemokratiska alternativet som nominerats av organisationer. Jag har svårt att uppfatta detta som odemokratiskt. Otvivelaktigt är det en styrka för en länsstyrelse att ha företrädare för näringsliv och arbetsmarknad. Den som tillhört en länsstyrelse ända från den tid då förtroendemannamedverkan skedde genom planeringsråden vet att de tillför länsstyrelsen en betydande erfarenhet. För mig är det naturligt att organisationerna själva får nominera och att de inte skall behöva gå vägen över partierna.

Från kommunistiskt håll vänder man sig nu mot att det skall finnas företrädare för företagen i länsstyrelsen. Men även dessa representerar en erfarenhet som är till nytta i länsstyrelsen.

Det anförs som skäl för ett landstingsdemokratiskt system att man endast genom det kan kräva ut ansvar. I fråga om tjänstemännen är detta felaktigt; det gäller samma regler för ansvar i båda fallen. Och förtroendemännen i länsstyrelsen resp. förvaltningsutskottet är underkastade samma juridiska ansvar. I bägge fallen finns ett politiskt ansvar – i sista hand krävs det ut av de politiska partierna i val och gäller de politiska ställningstagandena vare sig de har träffats i förvaltningsutskottet eller tagits i en länsstyrelse. I en parlamentarisk demokrati bär de politiska partierna ansvaret för den förda politiken, och ansvaret för denna politik kan krävas ut i båda fallen.

För min del ser jag framför allt fyra fördelar med det kommunal-demokratiska systemet.

För det första ger det ett ökat inflytande åt primärkommunerna. Dessa deltar i det översiktliga regionala planeringsarbetet på samma villkor som landstingen. Alternativet förutsätter att inte bara landstingsmötena utan även fullmäktigeförsamlingarna för fram sina meningar i alla väsentliga länsangelägenheter. Med ett landstingsdemokratiskt system underordnas däremot primärkommunerna landstingen. F. n. är landsting och primärkommuner likställda. Det blir de inte med ett landstingsdemokratiskt alternativ. Ur kommunaldemokratisk synpunkt har jag svårt att förstå att man är så angelägen att lägga beslutanderätten hos landstingen och inte hos primärkommunerna. Särskilt förvånar det mig när dessa tankar förs fram av vice ordföranden i Svenska kommunförbundet.

För det andra underlättar det kommunaldemokratiska alternativet möjligheten att åstadkomma en utjämning mellan olika delar av landet. Det är ett väsentligt mål för samhällsarbetet att åstadkomma så lika villkor som möjligt för människorna i olika delar av landet. Skulle landstingen svara för den regionala samhällsplaneringen krävs att de förfogar över mycket stora resurser. I sin tur förutsätter det mycket stora landstingsområden. Hittills har varje förslag om sammanläggning av län och landsting väckt våldsamma protester. Det är betecknande, fru talman, att det inte väckts motioner här i riksdagen om sammanläggning av län och landsting. Men hade det lagts fram ett förslag om sammanläggning, skulle det ha utlöst ett stort antal motioner.

Även i ett större landstingsområde skulle det emellertid vara omöjligt att få till stånd en utjämning utan betydande statliga satsningar. Dessa måste bygga på en samordning. En sådan kan man inte uppnå utan att antingen den kommunala självstyrelsen inskränkes eller den statliga förvaltningen centraliseras. Man kan inte utgå från att varje landsting kan lösa sina näringspolitiska och arbetsmarknadspolitiska problem. Det är orimligt att begära att Göteborgs och Bohus läns landsting klarar varvskrisen. Det är lika omöjligt att begära att Älvsborgs läns landsting löser problemen med tekoindustrin inom sitt område eller att skogslänen kommer till rätta med de speciella skogslänsproblemen.

Karl Boo förde in frågan om solidaritet. För min del skulle jag gärna vilja se en vidare solidaritet, en solidaritet mellan landets olika delar. Denna solidaritet är förutsättning för den utjämningspolitik som jag hoppas vi alla vill föra på denna punkt.

För det tredje förbättrar det kommunaldemokratiska alternativet möjligheterna till en samordning med de funktioner som man allmänt tänker sig skall vara kvar som statliga även under ett genomfört landstingsdemokratiskt alternativ. Det främsta exemplet på detta är arbetsmarknadspolitiken. I alla de skisser som jag har läst har man alltid tänkt sig att dessa uppgifter skall vara kvar som statliga. Utgångspunkten är att man har svårt att gränsa av ett landstingsområde som en arbetsmarknadspolitisk enhet. Denna arbetsmarknadspolitik är en mycket viktig del av den regionala planeringsverksamheten. Jag har utomordentligt svårt att tänka mig att den skall kunna brytas ut ur den regionala planeringen.

Men detta synsätt kan vidgas till att omfatta exempelvis näringspolitik och trafikpolitik. Det går inte för ett landsting att föra en trafikpolitik och för ett grannlandsting att föra en annan.

Hittills har ingen kunnat visa mig hur denna samordning skall kunna ske med ett landstingsdemokratiskt alternativ. Vi i västra Sverige behöver inte någon mera utvecklad fantasi för att få en bild av hur det skulle fungera om Göteborgs kommun och de västsvenska länen skulle föra var sin trafikpolitik.

För det fjärde leder ett kommundemokratiskt alternativ till en ökad decentralisering. Vi har alla den uppfattningen att besluten skall fattas så nära människorna som möjligt. Det är obestridligt att primärkommunerna är den enhet som befinner sig närmast människorna. Det kommundemokratiska alternativet innebär att primärkommunerna kopplas in i samhällsplaneringen på ett helt annat sätt än vid ett landstingsdemokratiskt. Det gör det möjligt att samtidigt flytta olika uppgifter från centrala statliga organ till länsstyrelsen, som i detta alternativ förblir ett statligt organ.

Herr Björck i Nässjö undrade om det finns en misstro mot länspolitikerna från socialdemokratiskt håll. Jag hyser ingen sådan misstro. De som kommer att sitta i länsstyrelsen är i stor utsträckning de landstingspolitiker som även sitter i förvaltningsutskottet. Men det finns ökade möjligheter att också få in företrädare för primärkommunerna och framför allt för näringsliv och arbetsmarknad inom länen. Vid båda alternativen får människorna spela en betydande roll, men det kommundemokratiska alternativet ger ett ökat inflytande åt primärkommunerna.

Återstår frågan om länsrätterna. Det råder allmän enighet om att vi skall pröva möjligheterna att lägga samman länsrätterna till en länsrätt i varje län. De borgerliga ledamöterna i konstitutionsutskottet önskar nu också flytta ut dessa funktioner ur länsstyrelsen. Det kan givetvis finnas skäl för fristående länsrätter. Det kan verka teoretiskt fint att bygga upp ett system med en räcka från länsrätter över kammarrätten till regeringsrätt. Det är möjligt att en sådan ordning skulle underlätta rekryteringen till kammarrätterna.

Skälet som de föregående talarna främst har pekat på är emellertid att det från rättssäkerhetssynpunkt är nödvändigt att länsrätterna har en helt självständig ställning. Man har dock inte vare sig här i debatten eller tidigare visat att de nuvarande länsrätterna fungerar otillfredsställande och framför allt har man inte kunnat ge belägg för att de inte upprätthåller självständigheten vid handläggningen av de mål som ankommer på dem.

För bedömningen inom utskottsmajoriteten har det varit av avgörande betydelse att vi har kunnat konstatera att länsrätterna redan nu arbetar självständigt och oberoende och att någon kritik inte har kunnat riktas mot dem på denna punkt. Däremot kan man konstatera att det uppstår betydande svårigheter om de skulle brytas ut ur länsstyrelserna. Troligen finge de då arbeta inom större geografiska områden, och man skulle

Tisdagen den
25 maj 1976

*Regional samhälls-
förvaltning*

då motverka decentraliseringssträvandena. Även här gäller att beslutsfattandet bör ligga nära de medborgare som berörs av besluten.

Särskilt för de mindre länsstyrelserna skulle uppstå svårigheter att ha tillgång till de tjänstemän som behövs. För min egen del anser jag också att det är av nytta för länsrätterna och även för kammarrätterna att ha som domare personer som vunnit erfarenhet av verksamheten inom länsstyrelserna och som sålunda inte har en renodlad kammarrättskarriär.

Det skulle vara intressant om de som på en gång begär att planeringsfunktioner och andra funktioner flyttas till landstingen och att länsrätterna skulle brytas ut ur länsstyrelserna redogjorde för vilken ställning de anser att länsstyrelserna skall ha i fortsättningen. Kvar står enligt deras framställning väsentligen funktioner inom skatteförvaltningen. Som bekant har det också föreslagits att dessa skulle flyttas bort från länsstyrelserna. Är det meningen att länsstyrelserna skall försvinna? Sker det, finns det inte något samordnat organ på det regionala planet. Det finns en rad delförvaltningar, inordnade under andra förvaltningar – under vägverket, under arbetsmarknadsstyrelsen, under planverket osv.

Man bör säkert betänka sig mer än en gång innan man avskaffar den form av decentraliserad statsförvaltning som länsstyrelserna representerar.

Fru talman! Med detta yrkar jag bifall till utskottets hemställan.

Fru tredje vice talmannen tillkännagav att anslag utfärdats om sammanträdets fortsättande kl. 19.30.

Herr BOO (c) kort genmäle:

Fru talman! Utskottets värderade ordförande är en charmant försvarsadvokat för regeringens och socialdemokratins ovilja att bygga ut länsdemokratin. Det är intressant att höra hans redovisning och analys över alla turer som varit i den här frågan under de senaste åren. Jag vill för min del säga att den beställning som riksdagen gjorde borde ha infriats så att vi här i kammaren åtminstone hade fått möjlighet att pröva ett alternativ avseende fullt utbyggt länsdemokrati.

Herr Johansson i Trollhättan säger att länsberedningens icke-socialistiska representanter hade full möjlighet att i utredningen komma med detta alternativ. Det är väl ändå att skjuta litet över målet. Vi erkänner att det är en komplicerad fråga som kräver betydande analyser, och jag vill påpeka att vår inställning har varit att man i utredningsarbetet borde seriöst ha fullföljt tanken på att också framlägga ett alternativ om en utbyggt länsdemokrati.

Nu har vi inte fått möjlighet att pröva ett sådant förslag, och det måste ur alla synpunkter beklagas. En fråga är viktig att få svar på, nämligen: Vill socialdemokratin nu inte gå längre mot en utbyggt länsdemokrati? Det är en fråga som intresserar många och som det är viktigt att vi får besked om, helst här i kammaren i dag.

Sedan vill jag också kommentera frågan om valet av länsstyrelse. Det

är väl alldeles uppenbart att vi med vårt förslag avser att låta landstinget välja hela länsstyrelsen exklusive landshövdingen. Herr Berndtson och senare herr Johansson i Trollhättan påstår nu att det inte är folket i val som avgör detta. Det är i och för sig en riktig kommentar, men folket i val väljer ändå landstingen, och landstingsledamöterna skall stå till svars inför folket för vad de har åstadkommit på de mandat de har. Det är ju så vår representativa demokrati verkar.

Herr MOLIN (fp) kort genmäle:

Fru talman! Konstitutionsutskottets ordförande använder sig av det gamla debattknepet att dölja motsättningar genom att bestrida att de finns. Han sade att vi var i stort sett eniga. Så är det naturligtvis inte. I hela den här frågan går en djup klyfta tvärs igenom kammaren. På avgörande punkter kommer det sannolikt att bli lottning om en stund. Det är då vilseledande att säga att det föreligger enighet. Oenigheten är lika stor nu som 1972.

Vi står på den länsdemokratiska linjen, ni står för den länsbyråkratiska linjen.

Herr Hilding Johansson försökte döpa om det länsdemokratiska alternativet till kommundemokratiskt. Sedan ursäktade han sig och sade att det var avsett för rubrikerna. Jag tror att det inte ens duger till rubrikerna. Man kan inte ställa landsting mot kommuner. Landstingen är en av de folkvalda kommuner vi har. Det är ett svepskäl man kommer med när man säger att man vill ta med primärkommunerna i länsplaneringen. Det är klart att primärkommunerna inte kan sköta länsplaneringen – det vet varje kommunalman.

Nej, den fundamentala skillnaden går mellan dem som anser att direkt folkvalda och inför folket ansvariga organ skall sköta länsplaneringen, och den andra sidan som menar att det är statliga, regeringsutsedda organ som skall sköta den. Den skiljelinjen kan inte suddas ut genom tal om kommundemokratiska alternativ.

I förlängningen av vår uppfattning ligger naturligtvis att de organ som skall sköta länsplaneringen skall vara i sin helhet folkvalda. Med den lösning vi kommer till återstår landshövdingen. I den skrift jag hänvisade till inledningsvis har jag hävdat att också landshövdingen bör vara folkvald. Jag tycker det är en naturlig konsekvens.

Det är självklart att en sådan här omläggning skulle leda till ändrade arbetsformer för landstinget. Den måste leda till tätare landstingsmöten, och jag tror också att landstingsmötena skulle bli intressantare och livaktigare i och med att landstingen på detta sätt finge mindre ensidiga uppgifter.

Herr BJÖRCK i Nässjö (m) kort genmäle:

Fru talman! Herr Boo ansåg att herr Johansson i Trollhättan var en charmerande försvarsadvokat för regeringens alternativ. Jag tycker väl snarast det är riktigt att karakterisera herr Johansson som en finurlig

Tisdagen den
25 maj 1976

*Regional samhälls-
förvaltning*

försvarsadvokat.

Det finns nämligen vissa motsägelser i herr Johanssons argumentation. Å ena sidan säger han att landstingen inte kommer på undantag, därför att även med det system som regeringen föreslår kommer länsstyrelserna i stort sett att bestå av personer med anknytning till landstingen. Å andra sidan menar han, att skulle man gå på oppositionens förslag, som innebär att landstingen direkt väljer länsstyrelserna, skulle olyckor kunna inträffa.

De här ledamöterna, som enligt herr Johansson är i princip samma personer, skulle alltså genomgå något konstigt förvandlingsnummer, beroende på vem som råkar utse dem. Så är det naturligtvis inte. Från oppositionens sida har vi konstaterat att regeringen och herr Johansson i Trollhättan inte vill vara med om att landstingen direkt får utse länsstyrelsens förtroendemannastyrelse. Det innebär att man inte vill vara med om att politiska stämningar inom ett visst län också skall slå igenom i länsstyrelsen. Så är det icke i dagsläget. De politiska majoriteterna i olika län stämmer i många fall inte överens med vad som gäller för sammansättningen av länsstyrelserna, därför att regeringen systematiskt har utsett socialdemokrater för att få den majoritet i länsstyrelserna som man eftersträvat.

Formellt är det naturligtvis riktigt, som herr Johansson sade i sitt inlägg, att länsstyrelsen utses på demokratisk väg – regeringen som har fått folkets förtroende att vara regering utser de här personerna – men det sätt varpå regeringen under de senaste åren har använt sin utnämningssmakt på detta område tycker jag inte att man kan kalla särskilt demokratiskt. Det står i varje fall inte i samklang med andemeningen i det beslut som riksdagen en gång fattade.

Vidare tycker jag att beteckningen ett kommunaldemokratiskt alternativ är grovt missledande. Jag tror i alla fall inte att det lurar de människor som vet vad det verkligen handlar om.

Herr BERNDTSON (vpk) kort genmäle:

Fru talman! Jag vill till konstitutionsutskottets ordförandes synpunkter på frågan om näringslivsrepresentanter säga att jag naturligtvis är tveksam mot varje kvotering, men det finns mera skäl för att de anställda, som direkt berörs av sysselsättningsplaneringen, har särskild representation i länsstyrelsen än för att privata företag har det. Jag tycker att även herr Johansson borde finna det något orimligt att skriva in ett paritetsförhållande mellan tiotusentals löncarbetare och tjänstemän å ena sidan och några storföretag i länet å andra sidan. För min del tror jag inte att det föreligger någon risk för att inte direktörernas erfarenhet blir väl företrädd i länsstyrelserna. Det svarar nog moderaterna för. Jag tror risken är större att de blir överrepresenterade i förhållande till andra intressen.

Låt mig också, fru talman, efter den här replikomgången påpeka att man på borgerligt håll uppenbarligen icke kan se något positivt i att länsstyrelsen får skyldighet att redovisa och försvara sina planer inför

landsting och även inför kommuner. Ser man inget positivt i att det skrivs in att de beslutande församlingarna – alltså inte förvaltningsutskott och kommunstyrelser – skall regelmässigt få yttra sig över större regionalpolitiska frågor? Där tror jag att en aktiv granskning kommer till stånd ifrån landsting och primärkommunala församlingar och att detta kan vara väl så viktigt som att utse ett antal personer i länsstyrelsen.

Herr JOHANSSON i Trollhättan (s) kort genmäle:

Fru talman! Jag skall inte karakterisera mina värderade utskottskamrater. Inte heller skall jag fördjupa mig i historien på annat sätt än att jag fortfarande gör den reflexionen att nog borde man på tretton år av egen kraft kunna arbeta ut ett alternativ, som man att döma av anförandena här brinner för.

När det sedan gäller om vi är eniga eller inte markerade jag redan i mitt föregående inlägg att enigheten avser nuläget. Däremot förklarade jag att vi är oeniga om framtiden.

Men det föreligger i motioner från moderat håll och folkpartihåll ett rent avslagsyrkande på det framlagda förslaget från regeringen. Det återfinns inte i reservationen. Där godtar man regeringsförslaget utom på en punkt, nämligen den som gäller tillsättandet av länsstyrelserna.

I fråga om framtiden skall jag ge ett bestämt svar till Karl Boo. Jag har en mycket pragmatisk syn på dessa problem. Nu skall vi avvakta erfarenheterna av den reform som vi genomför i dag. Sedan får vi se vad vi skall göra i framtiden.

Med anledning av att man anklagar mig och andra för ovilja att bygga ut landstingsdemokratin vill jag dock säga, att jag tvärtom är intresserad av den formen av demokrati men att jag är ännu mer intresserad av att man får en primärkommunal demokrati och av att landstinget inte i detta sammanhang görs till något slags "överkommun".

Björn Molin skjuter här in att varje kommunalman vet att primärkommunerna inte kan sköta länsplaneringen. Ja, det begriper t. o. m. en kommunalman från Trollhättan. Men, fru talman, primärkommunerna behöver delta i denna verksamhet, och från borgerligt håll är man inte alls intresserad av att få deras medverkan. De bör yttra sig över alla stora länsplaner och andra frågor som är av väsentlig betydelse. Ty hur man än vrider och vänder på saken kommer man inte ifrån det faktum att primärkommunerna befinner sig närmare människorna än landstingen.

Herr MOLIN (fp) kort genmäle:

Fru talman! Herr Johansson i Trollhättan vill fortfarande ge det intrycket att vi har godtagit regeringsförslaget, men det har vi inte gjort. Vi är emot det. Att vi inte i reservationen presenterar ett detaljerat förslag beror på att vi inte fått det förslag vi begärt utarbetat. Herr Johanssons argumentation håller alltså inte.

Det kommunaldemokratiska alternativ som Hilding Johansson sedan

förde in för att använda i några rubriker försvarar han nu med att kommunalmännen skall få yttra sig över olika planer. Ja, ingen har bestritt att de skall få göra det, men vad vi nu diskuterar är vem som skall ha sista ordet i den regionala samhällsplaneringen. Att kommunalmännen i en enskild kommun inte kan få sista ordet är vi självfallet ense om. Men vad vi menar med det länsdemokratiska alternativet är i stället att företrädare för folket i länen skall ha sista ordet.

Herr BOO (c) kort genmäle:

Fru talman! Frågan om primärkommunernas ställning vid en utbyggd länsdemokrati är ju inte ny, och det vanliga argumentet från socialdemokratiskt håll är att Länsdemokrati innebär att landstinget blir en "överkommun". Jag vill för min del klart säga ifrån – det gör jag också såsom aktiv i Kommunförbundet – att jag inte ser någon som helst fara för en sådan utveckling. Tvärtom förutsätter vårt alternativ att primärkommunerna icke fräntas några uppgifter. Vi skall självfallet lägga så mycket uppgifter som möjligt på primärkommunerna, men när det gäller den regionala planeringen och vad därtill hörer skall länets organ, direktvalt av folket, ha ansvaret i framtiden. Det är vår bestämda uppfattning att detta kommer att fungera utomordentligt bra. Jag kan aldrig föreställa mig att det skall vara svårare för en primärkommunal representation att ha samarbete och diskussioner med ett direktvalt organ på länsplanet än med den statliga myndigheten. Den tanken är mig främmande. Därmed faller också hela resonemanget om att det som herr Johansson i Trollhättan nu kallar det kommunaldemokratiska alternativet skulle vara bättre från decentraliseringssynpunkt.

Jag vill därutöver starkt understryka att reformarbetet på det primärkommunala planet bör fortsätta. Det är t. o. m. motiverat att också där decentralisera beslutsfunktionerna. Det är så vi anser att en decentralisering av den politiska makten skall fungera.

Sedan vill jag tacka herr Johansson för det klara besked han nu lämnat – nämligen att hans parti i nuläget och t. v. inte vill gå längre i decentralisering av den politiska makten i det här landet genom ett utbyggt länsdemokratialternativ. Vi får acceptera denna ståndpunkt. Vi förstår att man med utgångspunkt i sina socialistiska grunduppfattningar vill ha en möjlighet att centralt styra så mycket som möjligt.

Herr JOHANSSON i Trollhättan (s) kort genmäle:

Fru talman! Mina tidigare inlägg talar ju för att jag vill ha en mycket långtgående decentralisering i de politiska avgörandena. Jag vill skjuta ner dem till primärkommunal nivå så långt detta är möjligt. Jag vill skapa förutsättningar för att decentralisera avgöranden från de centrala verken och från regeringen till länsorgan som omfattar hela länsverksamheten och inte bara detaljer i denna.

Men samtidigt är jag angelägen om att få till stånd en utjämning mellan landets olika delar. Eftersom olika landsdelar har olika förutsättningar

får man i den solidaritets namn herr Boo återopade samordna detta över hela landet. Det är möjligt att Landstingsförbundet kan vara ett samordnande organ, men jag tycker nog det är bättre att denna samordning sker i en regering som har tillkommit på parlamentarisk väg och över vilken riksdagen har kontroll och inflytande.

Får jag sedan, fru talman, säga att jag är något förvånad över hur man använder ordet "folkvald". Även jag har tillhört ett förvaltningsutskott. Jag betraktade mig inte som folkvald, utan som utsedd av landstingsmötet. Jag tillhör en länsstyrelse – och jag gjorde det även på den tid då jag var vice ordförande i förvaltningsutskottet i Älvsborgs läns landsting – men jag anser och ansåg mig inte vara mindre folkvald som länsstyrelseledamot. Det är en terminologi som närmast är till för att dra till sig en viss uppmärksamhet och avleda tankarna från det väsentliga, nämligen att det i båda fallen är indirekta val.

Jag är litet förvånad över att man nu vill markera sin oenighet i så hög grad. Om man anser det av regeringen framlagda och av utskottet utom på en punkt enhälligt tillstyrkta förslaget vara så dåligt, borde man väl rimligen ha lagt fram ett motförslag. Så har inte skett.

Herr kommunministern GUSTAFSSON:

Fru talman! Frågan om hur samhället skall vara organiserat är såväl ett principiellt som ett praktiskt problem. Det gäller att finna en lämplig avvägning mellan olika intressen. Dit hör kraven på ökat medborgarinflytande och behovet av en väl fungerande förvaltning, som kan beakta både lokala, regionala och rikspolitiska förhållanden.

Det råder allmän enighet om att vi så långt som möjligt skall eftersträva att decentralisera beslutsfattandet. Ett uttryck härför är att två tredjedelar av den offentliga sektorns uppgifter handhas av primärkommunerna och landstingskommunerna. Faktum är att det inte finns något annat industrialiserat land i världen där samhällsverksamheten är så starkt förankrad hos de lokala organen som i Sverige.

Den här utvecklingen är självfallet inte en tillfällighet. Den är ett resultat av en medveten politik. Regeringen är dock beredd att pröva möjligheterna att gå vidare, och det är därför som vi har tillsatt decentraliseringsutredningen och genom kommunindelningsreformen skapat förutsättningar för ett ökat lokalt ansvar för samhällsutvecklingen.

De borgerliga partierna håller fast vid uppfattningen att den samordnade regionala samhällsplaneringen skall flyttas från länsstyrelserna till landstingskommunerna. Detta är en fråga som diskuterats åtskilliga gånger. Sedan länsdemokratiutredningen presenterade sitt förslag för snart tio år sedan har det verkligen funnits tid att fundera. Vi har också sedan dess fått uppleva en utveckling som förstärkt behovet av ett statligt regionalt organ med planeringsuppgifter.

En orsak till detta är att behovet av regionala utjämningsinsatser från statens sida ökat. Mer än någonsin står det klart att medborgarnas tillgång till sysselsättning och service oberoende av bostadsort inte kan tillgodoses

Tisdagen den
25 maj 1976

*Regional samhälls-
förvaltning*

utan gemensamma insatser som bedöms med hänsyn till hela landets intressen. Detta är ett av de starkaste argumenten för att inte avrusta länsstyrelserna. Vi behöver helt enkelt den statliga länsförvaltningen för att skapa ett solidariskt samhälle. Vi skulle aldrig få en regional utjämning om den enbart skulle baseras på kommunala beslut.

Kraven på en effektiv samhällsplanering förutsätter en samordning på länsnivå av det slag som i dag sker. Statliga, kommunala och landstingskommunala insatser måste fogas samman till en helhet. Den uppgiften kan enligt min mening inte läggas på landstingskommunen. En bärkraftig länsförvaltning är också en nödvändig förutsättning för att vi skall kunna decentralisera beslut och uppgifter från centrala myndigheter till regional nivå. Det är en orimlig ståndpunkt att dels kräva decentralisering, dels vilja avrusta de organ som skall göra det möjligt att ta hand om de decentraliserade uppgifterna.

Ett ändrat planeringsansvar innebär att statsmakterna måste finna andra vägar för samordningen. En överflyttning av statliga uppgifter till landstingen skulle sannolikt behöva förbindas med långtgående detaljföreskrifter. Detta skulle inte vara ett tillskott till den kommunala självstyrelsen utan fastmer en begränsning. Den tidigare folkpartiledaren Gunnar Helén skrev som landshövding i ett remissyttrande bl. a. följande:

”I utjämnande syfte måste staten vidta en mängd näringspolitiska och andra åtgärder, som särskilt vissa län för sin utveckling blir starkt beroende av. Det bistånd som staten sålunda i olika former lämnar torde icke ställas till vederbörande landstings förfogande att användas efter eget skön. Staten torde snarare finna det nödvändigt att styra det landstingskommunala planeringsorganet med tämligen långtgående direktiv och starkt destinationsbunden medelstilleddelning. Följden kan även bli att staten blir mer obenägen att delegera beslutanderätten till den regionala nivån för att behålla sitt inflytande.”

Det som dagens folkpartister tror blir ökad demokrati på länsnivå fann Gunnar Helén leda till ökad centralisering. En sådan utveckling anser vi från regeringens sida skulle vara olycklig. En statlig förvaltning i länen har, som jag ser det, speciella förutsättningar att lära känna länets förhållanden och behov. Detta är en fördel såväl för medborgarna som för effektiviteten i statsförvaltningen.

När man så vackert talar om s. k. länsdemokrati glöms ofta i debatten bort att de små länen skulle få stora svårigheter att hävda sig mot de befolkningsmässigt och näringspolitiskt starkare regionerna. Vi skulle få en olämplig konkurrens mellan landstingsområdena. Detta kan vara en pådrivande faktor i utvecklingen, men det finns naturligtvis en uppenbar risk för dubbelinvesteringar och misshushållning med samhällskapitalet.

Vid ställningstagande till en sådan här viktig fråga är det naturligt att remissopinionen måste tillmätas stor vikt. Om man vill förändra måste ju syftet vara att få till stånd en organisation som bättre löser de enskilda människornas problem. För mig har kommunernas synpunkter spelat

stor roll. Vi finner nämligen – i motsats till vad herr Boo gjorde gällande – att ca 200 kommuner av landets 278 har avstyrkt länsdemokratialternativet. Det är endast 40 kommuner av landets 278 som har velat biträda förslaget såsom det framförts från borgerligt håll. Bland de 200 kommunerna finns naturligtvis också många med borgerlig majoritet. Det är med stor förvåning jag noterat att Kommunförbundets vice ordförande går emot den övervägande majoriteten av landets kommuner. Inte kan man säga att herr Boo tar särskilt stort intryck av den lokala opinionen.

Varför har 70 % av kommunerna intagit den ståndpunkten? En anledning är att man befärar att landstinget blir en överkommun. Det ligger mycket i detta, enligt min mening. En instans som skall samordna olika organs planering skall självfallet inte fullgöra den uppgiften utan att tilldelas makt och inflytande. Den verkliga bekräftelsen på att det förhåller sig så har jag hört först i dag av herr Molin. Han säger nämligen att det är fråga om vem som skall ha sista ordet – inte vem som skall tillföra synpunkter, utan vem som skall ha sista ordet. Alltså skall landstinget ha sista ordet när det gäller att fatta beslut över primärkommunernas huvuden för att samordna planeringen. Är inte detta en överkommun enligt normalt betraktelsesätt, så undrar jag faktiskt hur man vill definiera det begreppet.

Vi vill inte acceptera en sådan ordning. I likhet med länsberedningen anser vi att de båda kommutyperna skall vara jämställda och komplettera varandras verksamhet. Vi kan inte nonchalera kommunalmännens motstånd i detta fall, och vi har inget intresse av att skapa ett motsatsförhållande, en dragkamp, mellan landstingskommunerna och primärkommunerna i dagens läge. Landstingskommunerna är f. ö. fullt upptagna med uppgifter som de redan är huvudmän för. Vi vet vilka behov det finns av åtgärder och planering inom sjukvården, långtidsvården och vården av psykiskt utvecklingsstörda. Att lägga nya uppgifter på landstingen får inte vara ett självändamål.

De borgerliga representanterna i utskottet anför att inget länsdemokratiskt alternativ har lagts fram. Valet, säger man, står inte mellan två utarbetade alternativ. Sanningen är ju den att länsberedningen fann – av skäl som jag delvis redovisat – att det inte gick att flytta över den samordnade översiktliga planeringen till landstingen. Det är ingen särskilt rimlig tanke att beredningen först skulle göra ett sådant konstaterande och sedan utarbeta ett förslag till det som man inte ansåg möjligt att genomföra.

De borgerliga reservanterna har inte velat ta intryck av de i propositionen framförda sakskalet. Man föreslår att en ny utredning skall tillställas. Det är väl sällan någon samhällsfråga har blivit föremål för så omfattande utredning som denna. Vi kan inte hålla på och utreda i evighet. Någon gång måste vi ge länsmyndigheterna arbetsro – detta är, ärade kammarledamöter, ett mycket starkt önskemål hos länsstyrelsernas ledning och personal. Det är inte till fromma för någon att en förvaltning ständigt skall arbeta under så osäkra förhållanden.

Sedan länsstyrelsen försågs med en styrelse av förtroendevalda har från borgerligt håll riktats kritik mot att politisk proportionalitet inte tillämpats vid val av ledamöterna. Samtidigt har Kommunförbundets kongress enhälligt krävt att kommunerna skall få större inflytande vid val av ledamöter i styrelsen.

Jag har i propositionen angivit att jag ser länsstyrelserna som statsmakternas regionala organ. Mot den bakgrunden borde det vara rimligt att regeringen utsåg samtliga ledamöter och att dessa byttes ut vid en ändring av regeringsmakten. En sådan ordning skulle emellertid innebära alltför betydelsefulla ändringar i den nuvarande länsstyrelseorganisationen och strida mot den uppfattning som regering och riksdag tidigare accepterat – att det skall vara ett direkt regionalt inflytande på valet av styrelseledamöter.

Då jag av flera skäl inte ansett det möjligt att följa länsberedningens förslag, har jag föreslagit att ledamöterna i styrelsen skall utses proportionellt i förhållande till varje partis röstetal i resp. län. Längre i fråga om proportionalitet lär det inte gå att komma. I enlighet med länsberedningens förslag och nu tillämpad ordning har jag vidare föreslagit att två ledamöter skall utses att företräda länets företagare och två att företräda löntagarna.

Det var med stor förvåning jag konstaterade att de borgerliga ledamöterna i utskottet inte ville acceptera den lösningen. I stället hävdar man att landstingen skall utse ledamöterna. Det är verkligen en underlig tanke. Länsstyrelsen skulle därmed bli ett organ för landstinget. Landstinget skall både utse ledamöterna och ställa dem till ansvar. Länsstyrelsen handlägger till tre fjärdedelar frågor som har primärkommunal anknytning. Tydligare och mera definitivt kan man inte etablera landstinget som en överkommun över primärkommunerna.

I utredningen om den kommunala demokratin har alla partier slutit upp kring tanken att det är de politiska partierna som bär upp vår representativa demokrati. Det har mot den bakgrunden varit en strävan från min sida att skjuta fram partiernas roll vid val av ledamöterna i länsstyrelsen. Det är via de politiska partierna som man skall föra fram kandidater och utkräva ansvar, och väljarna ger i valhandlingen uttryck för hur de tycker att partierna sköter den uppgiften.

Herr talman! Det har i debatten om länsstyrelsernas sammansättning presenterats många förslag. Det är naturligt, eftersom det finns många intressen som vill bli tillgodosedda. För mig har det därför varit angeläget att noga pröva olika lösningar. Den ordning regeringen valt finner jag principiellt riktig och praktisk att tillämpa. Jag kan endast beklaga att de borgerliga partierna sitter fast i ett doktrinärt och partitaktiskt tänkande, trots att regeringen helt gått deras önskemål om en fullständig proportionalitet till mötes. Och jag tycker nästan det är en oförskämdhet av herr Björck i Nässjö att göra gällande att det här förslaget skulle vara tilltyxat för att regeringen skulle kunna fortsätta, som han uttryckte det, att göra något sorts mannamån i utnämningen av ledamöter i

I propositionen framgår klart hur de tio ledamöterna skall utses – där råder ingen tvekan. Kvar finns de fyra ledamöter som skall representera löntagare och företagare. Jag har vid överläggningar med företrädare för herr Björcks parti sagt att jag är beredd att genom en partiledaröverskommelse fastslå att dessa fyra ledamöter skall utväljas på ett sådant sätt att de är neutrala emellan de båda blocken. Jag har icke hyst någon som helst tvekan när det gäller att här följa förslaget om proportionalitet.

Jag kunde känna en viss förståelse för de borgerliga partiernas argument tidigare men inte för detta doktrinära agerande. Här har de haft möjlighet att uppnå proportionalitet, att få de enhälliga önskemålen från Kommunförbundets kongress tillgodosedda och att samtidigt stärka partiernas roll. Att ett sådant förslag inte kunnat vinna bred anslutning kan jag, herr talman, endast beklaga.

Till sist vill jag svara på ett par frågor som herr Molin ställde i sitt inledningsanförande.

Herr Molin hänvisade först till länsdemokratiutredningen och sade att den var enig under den socialdemokratiska ordföranden Per Nyström. Ja visst – men jag är inte så säker på att herr Nyström skulle ha lagt förslaget om länsdemokrati i dag, för det var ett alternativ till de småkommuner som fanns vid den tidpunkten. I dag har vi bildat starka, bärkraftiga kommuner, till vilka vi kan delegera verksamhetsformer. Och om jag inte fattat fel har länsdemokratiutredningens ordförande redan gjort ett uttalande i den riktningen, och det framgår klart av yttrandena över länsdemokratiutredningens förslag att det förhöll sig på det sättet.

Den andra frågan som herr Molin tog upp och som han sade att han förgäves försökt få besked från socialdemokraterna om var följande: Varför kan man inte låta landstingen på samma sätt som kommunerna i demokratisk ordning få handlägga sina frågor och sin planering? Jag hoppas att jag återger herr Molins fråga något så när riktigt. Men herr Molins inställning bygger ju på en tydlig missuppfattning, som jag är mycket förvånad över.

Det är ju så att det vi talar om är inte landstingens planering. Landstingen harfull frihet att planera för sina verksamhetsuppgifter på samma sätt som primärkommunerna. Vad vi talar om, herr Molin, är en samordning av statlig och kommunal planering. Det har inte primärkommunerna – frågan är om landstingen skall få en sådan. Det vill ni – ni vill att landstinget skall vara huvudman och ha det sista ordet, som herr Molin uttryckte sig, när det gällde samordningen av statlig och kommunal planering. Det är detta som är den grundläggande skillnaden och inte den omständigheten att i det ena fallet handlägger kommunerna sin planering och i det andra fallet gör landstingen inte detta.

Sedan har det talats mycket om att länsberedningen inte har lagt fram alternativ. Jag har redan delvis berört detta. Såvitt jag vet har det inte av någon ledamot inom länsberedningen anförts att beredningen skulle vara förhindrad att lägga fram ett genomarbetat alternativ i den ordning

Tisdagen den
25 maj 1976

*Regional samhälls-
förvaltning*

som herr Molin önskar.

Under detta anförande övertog herr förste vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr BOO (c) kort genmäle:

Herr talman! Statsrådet Gustafsson betonade att vi behöver starka statliga regionala organ för att solidariskt klara ut problem i olika delar av landet. Ja, självfallet är jag medveten om att resurserna måste fördelas över hela landet, och det skall naturligtvis den statliga makten – om jag får använda det uttrycket för regering och riksdag – svara för. Men lika självklart är att den regionala, folkvalda instansen landstinget kan och bör ta ansvaret för att man i hela regionen får det solidaritetsstöd som man i olika sammanhang behöver. Det är den vägen som vi mycket starkt har velat förorda som principlösning i dessa frågor. Det vill jag starkt här understryka.

Sedan vill jag i anslutning till tidigare resonemang i debatten säga, att det är alldeles uppenbart att de folkvalda representanterna i landstinget skall ta det politiska ansvaret för resursfördelningen och omsorgen om alla delar av länet. Folk upplever det som anmärkningsvärt att politiker reser runt och ger löften men att man aldrig i ett direkt avgörande kan ställa dem till ansvar inom det område eller i den region som löfterna har avsett. Jag tycker att det är där som bristerna f. n. finns i den praktiska tillämpningen.

Vi har inte haft tillfälle att pröva ett länsdemokratialternativ som har varit helt utrett. Det kan visserligen sägas – som herr Johansson i Trollhättan tidigare gjorde – att det borde ett parti ha kunnat åstadkomma under 13 år, men det är väl rimligen regeringen som skall se till att vi får förutsättningar för en sådan prövning och att alternativa förslag läggs fram.

Vad slutligen frågan om landstingen och valet av ledamöter i länsstyrelsen angår är det naturligtvis det politiska partierna som skall nominera, men det är landstinget som väljer. Och det är sålunda av landstinget som det politiska ansvaret skall utkrävas för de insatser som ledamöterna gör.

Herr BJÖRCK i Nässjö (m) kort genmäle:

Herr talman! Statsrådet Gustafsson var missnöjd med att jag klagade på den tidigare utnämningsspolitiken, och han tyckte t. o. m. att det var oförskämt att insinuera att man i fortsättningen skulle använda sig av samma metoder. Jag kan inte tolka det på annat sätt än att kommunministern är missnöjd över att bli beskylld för ett handlingsätt i framtiden, som han och hans företrädare har tillämpat tidigare. Annars är det ju ingen logik i vad herr kommunministern sade.

Vidare var kommunministern upprörd över att vi vill att landstingen nu skall få välja länsstyrelsernas förtroendemannastyrelse. Han karak-

teriserade det som en "underlig tanke". Men vad är det för underlig tanke? Landstingen har tidigare utsett fem av tio ledamöter. Vad är det då som är så underligt om man nu låter landstingen utse hela styrelsen? Inte heller där kan jag riktigt förstå logiken i kommunministerns uttalande.

Jag har all respekt för att kommunministern lovar att i fortsättningen, om propositionen bifalles, försöka utse neutrala representanter. Men vi vet ju hur det blir med s. k. neutrala representanter ibland. Jag har hört kolleger till herr statsrådet utlova neutrala representanter i andra statliga sammanhang. När det har kommit till kritan har de inte varit särskilt neutrala.

Jag tycker att kommunministerns anförande klart har visat vad vi delvis visste förut: för honom är länsstyrelserna ett regeringens verktyg, medan vi från oppositionens sida ser länsstyrelserna i framtiden som ett instrument för att kanalisera den folkopinion som kommer till uttryck vid de allmänna valen, på skiftande sätt i skiftande regioner. Vi tror inte att några sådana olyckor skulle inträffa att det skulle bli kaos i planeringen runt om i landet om vårt system införs. Snarare tror vi att besluten skulle närmas människorna på ett förtjänstfullt sätt.

Herr MOLIN (fp) kort genmäle:

Herr talman! Kommunministern gjorde inget försök att dölja motsättningarna mellan oppositionen och regeringen i den här frågan. Med hänsyn till den tidigare debatten tycker jag det var värdefullt att få klarlagt att det här finns en principiell skillnad mellan den ena och den andra hälften i riksdagen.

Kommunministern motiverade behovet av en statlig länsförvaltning bl. a. med att den skulle vara ett skydd för primärkommunerna. Vi har sagt att folket i länet genom sina representanter i landstinget skall ha sista ordet när det gäller länsplaneringen. Kommunministern anser att det skulle vara ett hot mot kommunerna, att det är ett uttryck för att man vill skapa en överkommun.

Om man för det resonemanget måste man väl föra det vidare och fråga sig: Vem är det som skall ha sista ordet enligt regeringens linje? Jo, det är ett byråkratiskt statligt organ. Det är ett uttryck för att regeringen vill framhäva statens överhöghet över kommuner av olika slag. Här går, som jag har sagt, skiljelinjen mellan ett mera centralistiskt, byråkratiskt betonat tänkesätt, där man skjuter fram de statliga myndigheterna, och vårt länsdemokratiska alternativ, där man ställer upp för kommunerna.

Jag har ställt frågan: Varför skulle inte länets valda representanter få sköta länets angelägenheter i analogi med att kommunernas valda representanter sköter kommunens angelägenheter? Statsrådet Gustafsson säger då: Ja, men vi har ju inte tänkt oss att länsstyrelserna skall lägga sig i landstingens planering.

Men det var väl ändå en undanflykt. Vad vi diskuterar är ju den sam-

lade regionala planeringen. Det är den vi vill föra över till landstingen. Gör vi det får vi ett direkt folkligt inflytande över den. Sedan säger vi att människorna i länet i avvaktan på detta bör få ett direkt inflytande, och det får då ske genom att landstingen väljer länsstyrelserna. Men det är ju inte vi som vill att samhällsplaneringen skall skötas av länsstyrelserna.

Kommunministern säger att det skulle vara uttryck för något doktrinärt tänkande att föreslå att länsstyrelserna i nuläget skall väljas av folkets representanter. Jag kan möjligen hålla med honom om att det går tillbaka på en doktrin: Det går tillbaka på en närdemokratidoktrin, och den skäms vi inte för att vi har.

Herr BERNDTSON (vpk) kort genmäle:

Herr talman! Jag finner en svaghet i diskussionen både från regeringens sida och från den borgerliga oppositionens, nämligen att man undviker att ta upp de grundläggande problemen i fråga om planering och samsättning. Debatten fastnar i frågeställningen: Vem skall sköta planeringen? Men vilken inriktning skall planeringen ha? Vilka styrinstrument behövs? Vilka ingrepp mot anarkin i det ekonomiska systemet behövs för att lösa planeringsfrågorna? Det är enligt min mening grundläggande problem, men för dem viker man undan. Det hade varit angeläget att kommunministern hade medverkat till att lyfta debatten från det formella till det grundläggande. Det är, enligt min mening, av vikt att besvara de här frågorna för att man skall kunna analysera effekterna av den ena eller andra organisationen på länsplanet. Hur skulle t. ex. en länsfederalism utfalla i Sverige, om man behöll marknadsekonomin med dess koncentrations- och utslagningstendenser? Skulle Dalarna och Jämtland kunna hävda sig mot Storstockholm, skulle östra Skåne kunna hävda sig mot Örestadsområdet? Knappast. Jag tror för min del att de regionala skillnaderna skulle förstärkas och menar att regional självstyrelse blir meningsfull först när man ger alla regioner en garanti mot avfolkning och arbetslöshet, när man fått så pass goda styrmekanismer att man kan genomföra en resursutjämning mellan kommuner och regioner och när man inte tvekar om att företa ingripanden mot profitintressena.

Jag anser att dessa frågor kvarstår för den fortsatta debatten. De är inte lösta genom propositionen, och de borgerliga har helt naturligt ingen lösning på de problemen.

Herr kommunministern GUSTAFSSON:

Herr talman! Karl Boo säger att även om landstingen skall utse ledamöterna, kommer i realiteten de politiska partierna att göra det. Men då förstår jag inte varför man inte kan ansluta sig till det alternativ som jag har föreslagit och som ju innebär detta.

Dessutom förhåller det sig inte så som Karl Boo säger. Som en enig Kommunförbundskongress har konstaterat har det beträffande valet av ledamöter i landstingens styrelser skett den förändringen mellan 1971

och 1973 att det har blivit färre representanter för primärkommunerna 1973 än 1971, dvs. de politiska partierna har inte fått styra valet av ledamöter, utan det har styrts av förtroendemännen i landstingen. Om jag inte tar fel har Karl Boo själv varit med på Kommunförbundets kongress och riktat kritik mot att landstingen utsåg ledamöter enligt det dåvarande systemet, och kongressen krävde att kommunerna skulle få ett ökat inflytande på valet av ledamöter.

Herr Molin sade att det förslag som vi framlagt skulle vara ett skydd för kommunerna men att de, om jag förstod herr Molin rätt, inte har något behov av ett sådant skydd. I varje fall kunde det inte vara bättre för kommunerna att det var ett statligt organ som hade sista ordet. Jag kan inte säga annat än att jag tycker det vore bra om både herr Molin och Kommunförbundets vice ordförande Karl Boo studerade vad kommunerna själva har sagt, Jag har nyss refererat att 200 av landets 278 kommuner har avvisat det länsdemokratiska alternativet. Bara 40 har tillstyrkt det. Kommunerna vill inte etablera landstingen som en överkommun, utan de vill att de skall vara två varandra kompletterande kommuntyper.

När vi sedan kommer till frågan om val av ledamöter i länsstyrelses styrelse säger herr Björck i Nässjö att landstingen ju redan har utsett fem, varför det inte kan vara så orimligt att de utser tio. När jag nu känner mig litet upprörd över att herr Björck ser något slags fiffel i det nu framlagda förslaget, säger herr Björck att det ändå måste vara ett erkännande av att det har skett ett sådant fiffel tidigare.

Jag har sagt att jag har en viss förståelse för de borgerliga partiernas argumentation när det gäller det nuvarande systemet. Men det är fel att dra den slutsats som herr Björck drar, därför att det nuvarande systemet icke är uppbyggt för att ge en proportionalitet, vilket är avsikten med det nu föreslagna systemet. Dessutom innebär det nuvarande systemet att regeringen har förbehållits rätten att utse majoriteten i de nuvarande länsstyrelserna, medan det förslag som herr Björck ställer sig bakom innebär att landstingen skall utse samtliga ledamöter.

Det är här inte fråga om, som ni så vackert säger, att en del ställer upp på de folkvaldas sida medan andra inte gör det. Frågan är bara huruvida länsstyrelsen är ett organ för landstingen. I så fall vore det ju rimligt att landstingen utsåg ledamöterna och avkrävde dem ansvar. Men jag hävdar att länsstyrelsen är ett statligt regionalt organ, och då tycker jag att det är ganska orimligt att landstinget skall utse styrelsen. Det vore som om Mejeriföreningen skulle utse styrelsen i Skogsägareföreningen. Det finns ingen rimlighet i detta. På det sättet görs länsstyrelsen till ett organ för landstinget.

Det kan väl inte stå i strid med den representativa demokratin, herr Molin, om vi låter partierna nominera ledamöterna och avkräva dem ansvar. Det är det jag vill. Man kan då naturligtvis fråga varför vi skall gå vägen över regeringen, som de facto skall utnämna ledamöterna. Detta sker av två skäl. Det ena skälet är att jag alltså ser länsstyrelsen som ett statligt regionalt organ och tycker att det är rimligt att det markeras.

Men det skälet kunde jag möjligen i det här sammanhanget göra avkall på. Det andra – och det verkliga – skälet är att det, såvitt jag kan finna, inte finns någon annan konstitutionell möjlighet att låta partierna och medborgarna direkt få ett inflytande på valet av ledamöterna i länsstyrelsen. Alternativet härtill vore direktvalda ledamöter, men någonting sådant har ingen föreslagit i detta sammanhang. Detta är skälet till det förslag som har framlagts.

Herr BOO (c) kort genmäle:

Herr talman! Frågan om valet av länsstyrelse spelar i den här debatten en stor roll. Jag har i Kommunförbundet gett uttryck för min uppfattning, att en länsstyrelse självfallet skall ha en representation för så många intresseriktningar som möjligt. Inom centern anser vi att detta bäst åstadkommes om länsstyrelsen består av 14 ledamöter valda av landstinget efter nomineringar av partierna och genom val enligt proportionalitetsmetoden. Partierna skall i sina nomineringar ha ansvaret för att alla intresseriktningar så långt det är möjligt blir representerade. Det skall självfallet vara representanter för landstinget, för primärkommunerna, för arbetsmarknadens parter etc. En sådan representation åstadkommes bäst enligt det alternativ som vi föreslagit. Vårt alternativ är överlägset andra alternativ också därför att även de små partierna får sin rimliga andel av ledamöterna i länsstyrelsen. Det garanterar ett val vid ett och samma tillfälle enligt proportionalitetsmetoden.

Kommunministern säger att jag uppträder litet märkligt som representant för Kommunförbundet när jag förordar länsdemokratialternativet. Jag vill än en gång understryka att jag inte ser någon som helst skillnad ur primärkommunal synpunkt – det skulle i så fall vara en positiv skillnad – om det blir ett folkvalt organ på länsnivå eller om det är ett regeringsstyrt organ. Dessutom har vi ju anledning att se till att det är människor valda från länet som sitter i styrelsen – dessa vet bäst var skon klämmer – och som på länsnivå skall kunna ställas till ansvar för sitt arbete.

Jag förstår kommunministerns resonemang mot den bakgrunden att det även i modern tid har funnits tankar på att reducera landstingskommunen till en sjukvårdskommun. Om det är den vägen man vill vandra är det självfallet svårt att biträda vårt förslag.

Vi har i reservationen I genom att referera propositionen understrukt det värdefulla i att det skall ske överläggningar med landstings- och kommunfolk i länsberedningsfrågorna.

Herr BJÖRCK i Nässjö (m) kort genmäle:

Herr talman! Herr kommunministern säger att han hyser en viss förståelse för de borgerliga partiernas argumentation när det gäller sammansättningen av länsstyrelsernas förtroendemannastyrelse. Jag tycker att det hedrar kommunministern att han har velat lyssna på oss i den här frågan.

Förvisso innebär det förslag som har lagts i propositionen en viss förbättring jämfört med den ordning som existerade tidigare. Vad jag inte kan förstå är att man inte har velat ta steget fullt ut. Jag tror inte att några större olyckor skulle inträffa om landstinget fick välja hela länsstyrelsen i stället för, som det är nu, 10 av 14 ledamöter.

Herr kommunministern GUSTAFSSON:

Herr talman! Jag förstår inte riktigt herr Karl Boos resonemang när han säger att det förslag som reservanterna har framlagt är överlägset på det sättet att man inom regionerna skulle kunna avkräva politiskt ansvar av ledamöterna. Kan man inte det enligt det förslag som jag har framfört? Det innebär ju att de politiska partierna på det regionala planet skall nominera kandidater och avkräva dem ansvar. Vari ligger då skillnaden?

Jag förstår inte heller Karl Boo när han säger att det förslag som reservanterna framlagt är fördelaktigt på det sättet att det ger större utrymme åt de mindre partierna. Det måste bli samma sak. Skillnaden ligger i om man vill ha 10 eller 14 folkvalda ledamöter i länsstyrelsens styrelse.

Vill man ha 14 folkvalda ledamöter i stället för 10 är det klart att det ges större utrymme åt de mindre partierna. Jag förmodar att det inte var den saken det gällde. Det är en specialfråga om vi skall ha representation från företagare och anställda eller inte. Eljest måste de båda systemen, såvitt jag kan förstå, vara identiska i det här fallet. Enligt reservanternas förslag är det inte partierna som kommer att nominera och välja kandidater utan landstingen.

Herr Björck i Nässjö tyckte att det var bra att jag hade en viss förståelse för den tidigare argumentationen i den här frågan. Men han beklagar att vi inte har velat ta steget fullt ut och låta landstingen utse samtliga ledamöter i länsstyrelsens styrelse.

När det från borgerligt håll krävs en fullständig proportionalitet även inom det nuvarande systemet så har det aldrig redovisats att systemet bygger på en proportionalitetsprincip. Men har man den uppfattningen har jag en viss förståelse för den kritiken.

Men tanken att landstingen i någon sorts indirekt demokrati skall utse ledamöterna i länsstyrelsens styrelse har, såvitt jag kan förstå, inte mycket att göra med den representativa demokratins principer. Jag föreställer mig att det fortfarande är så att riksdagsmännen känner sig som företrädare för de politiska partierna och medborgarna, inte för riksdagen som institution. Och det är väl på samma sätt när de politiska partierna får nominera och utse ledamöter i länsstyrelserna att dessa känner sig som representeranter för medborgarna och inte för landstinget som institution.

Herr WINBERG (m):

Herr talman! Eftersom jag hade tillfälle att delta i länsberedningens

arbete skulle jag vilja ge några synpunkter på de tre frågor som nu är föremål för överläggning. Jag skall fatta mig mycket kort med hänsyn till att debatten redan hållit på länge.

Innan jag går in på de frågor, där jag är kritisk mot propositionen och utskottsmajoritetens uppfattning, kanske jag får uttala min tillfredsställelse över att kommunministern inte har fullföljt tanken på att indela landet i samverkansområden. I länsberedningen var jag ensam reservant som gick emot det förslaget, och jag kan med tillfredsställelse konstatera att i proposition nr 168, med motiveringar som nära anknyter till min reservation, avvisar nu kommunministern den här tanken.

När det sedan gäller den regionala samordnande länsplaneringen hävdar utskottsmajoriteten – och det är lika med propositionen – att huvudmannaskapet för denna planering alltså skall ligga hos länsstyrelserna. Man åberopar då en enhällig länsberedning. Jag tycker, herr talman, möjligen att det är en sanning med modifikation. Vad länsberedningen enhälligt konstaterade var ju att svårigheter skulle uppstå om man i full utsträckning skulle låta länskommunerna överta alla samordnande uppgifter på länsplanet i ett sammanhang. Representanterna för moderata samlingspartiet, centerpartiet och folkpartiet hävdade att det förslag som länsberedningen lade fram måste ses som en etapp på vägen mot en fullt utvecklad länsdemokrati. Det förelåg knappast någon tvekan om att vi menade att det skulle innebära ett ökat inflytande för länets invånare när den var genomförd.

Det är därför jag vill hävda att det nu är erforderligt att arbetet på länsdemokratin fortsätter. Med utskottets skrivning kommer det inte att ske. Däremot menar jag att reservation nr 1 syftar framåt och att den bör bifallas. Den fullföljer de intentioner som de borgerliga ledamöterna i länsberedningen tog upp i sitt särskilda yttrande.

Här har diskuterats mycket i dag varför beslutsfattandet skall ligga på landstingen i stället för på länsstyrelserna, och jag ställer bara frågan: Varför skall just det folkvalda organet landstinget vara endast remissorgan? Varför skall det inte ha beslutanderätt? Om man skall ha den fördelningen att landstinget endast skall vara remissorgan kan det inte tolkas på annat sätt än att om de två organen kommer till olika beslut i en fråga, så skall enligt regeringens och utskottsmajoritetens förslag det statliga regionala organet ta över i förhållande till det folkvalda. Det kan knappast vara riktigt när det gäller länets angelägenheter.

När det gäller de övriga två frågor som vi behandlar nu har jag tillsammans med andra ledamöter från moderata samlingspartiet väckt motioner om dessa. Lekmannalänsstyrelsens sammansättning är, som det har hävdats tidigare här i dag, naturligtvis i och för sig en sekundär fråga. Den är bara intressant så länge det länsdemokratiska alternativet inte har kunnat genomföras, men så länge det inte har skett är den frågan viktig. Vi har i vår motion följt upp reservationen från de borgerliga partierna i länsberedningen, och reservationen i utskottet går på samma linje.

Jag tycker att det finns anledning att nämna vad reservationen i länsberedningen innehöll, nämligen konstaterandet att vår demokrati bygger på de politiska partierna, att oavsett hur valproceduren utformas så måste det reella ansvaret för valen ligga hos dem. En överordnad princip måste vara att förtroendemannauppdragen i varje länsstyrelse fördelas proportionellt mellan de politiska partierna. Länsstyrelsens sammansättning skall alltså svara mot folkviljans utslag i länet vid senaste allmänna val.

Partierna har då att tillvarata skilda intressen. Såväl landstingskommunerna och primärkommunerna som näringslivet och löntagarorganisationerna har självklara anspråk på att få sina intressen beaktade, och enligt de borgerliga reservanternas mening i länsberedningen måste man kunna förutsätta att partierna beaktar de intressena. Då fann vi att den naturligaste valkorporationen måste vara landstinget. Jag vill stryka under vad som sagts tidigare här i dag av företrädare för oppositionen: Det gäller ju länets frågor. Det är inte rikets frågor som är avgörande, och därför är det väl mindre lämpligt att det valutslag som gäller riksdagen skall vara avgörande också här. Vad som bör gälla är det valutslag som gäller landstinget. Jag får intrycket att socialdemokraterna inte har den tilltro till partierna, kanaliserad genom landstinget, som vi har på den borgerliga sidan och till att valutslaget i länet skulle kunna ge ett riktigt uttryck för länsbefolkningens åsikter.

Slutligen, herr talman, några ord om förvaltningsrättskipningens organisation som vi också har behandlat i en motion. Frågan togs upp i länsberedningen i ett särskilt yttrande av de borgerliga ledamöterna, där de hävdade att på sikt måste inriktningen vara att förvaltningsdomstolarna bör göras till fristående enheter i förhållande till länsstyrelserna. Jag tycker att det är en aning märkligt att när nu länsrätternas, dvs. de regionala förvaltningsdomstolarnas, organisation skall utredas så skall man uttryckligen undanta frågan om att organisatoriskt bryta ut dem ur länsstyrelserna. Den frågan får inte övervägas, och det tycker jag är mindre tillfredsställande, inte minst mot bakgrund av den mångåriga debatt vi har haft om bl. a. effektiviteten hos dessa domstolar och tilltron till objektiviteten. Även om jag medger att det har skett en förbättring efter förvaltningsreformen 1971 är det väl faktiskt så fortfarande att många människor uppfattar länsrätterna som i alltför hög grad integrerade i länsstyrelserna och därför kanske inte har samma tilltro till deras fristående dömande ställning.

Herr talman! Jag tror att det vore lyckligt om kammaren biföll reservationerna 1, 2 och 3 vid utskottsbetänkandet.

Herr NYQUIST (fp):

Herr talman! Med tanke på den långt framskridna tiden skall jag avstå från att närmare gå in på vad länsberedningens betänkande innehöll om de särskilda länsdomstolar som föreslås i reservationen 2. Herr Winberg har i varje fall i någon mån antytt varför den borgerliga minoriteten

i länsberedningen, trots att den principiellt var för särskilda länsdomstolar, dock avstod från att reservera sig till förmån för ett sådant system.

Det finns emellertid anledning påpeka att de remissinstanser som sedermera yttrade sig över länsberedningens förslag till inte så liten del gav uttryck för starka sympatier för en självständig rättskipning på länsplanet. Bl. a. var det fallet med justitiekanslern och kammarrätterna i Stockholm och Göteborg.

Den nuvarande ordningen, menar JK, kan lätt leda till uppfattningen hos allmänheten att länsdomstolarna är – såsom också herr Winberg framhöll – integrerade enheter i länsstyrelserna på ett sådant sätt att en objektiv domstolsprövning kan erhållas först i de fristående kammarrätterna. Kammarrätten i Stockholm anser att sammanblandningen mellan förvaltningsmål och förvaltningsuppgifter är framträdande och att den dömande verksamheten måste ges en mera oberoende ställning. Ett självständigt länsdomstolssystem skulle också innebära obestridda fördelar då det gäller domarrekryteringen och resurstilldelningen.

Kammarrätten i Göteborg understryker dessa synpunkter och framhåller att stora praktiska fördelar bör stå att vinna genom en utbrytning av länsrätterna. Genom att knyta dem till den administrativa organisation, dvs. numera domstolsverket, som betjänar huvuddelen av övriga domstolar – däribland länsdomstolarnas överinstanser, kammarrätterna och regeringsrätten – bör man kunna uppnå avsevärda vinster inom sådana områden som personalutbildning, rekrytering, utnyttjande av personalresurserna, samordning av rutiner och information.

Det brukar ibland sägas att de mindre länen inte skulle räcka som domkrets för en självständig länsdomstol. Herr Johansson i Trollhättan var inne på det tidigare. Jag menar för egen del att de farhågorna är överdrivna. På länsstyrelsernas förvaltningsavdelningar, även i de mindre länen, tjänstgör betydligt fler domare och andra jurister än på tingsrätter. Detta förhållande talar för att det inte bör innebära några svårigheter att etablera länsdomstolar som självständiga domstolar även i de mindre länen.

Rent allmänt, men obestriddigt betydelsefullt, finns också anledning att understryka att självständiga länsdomstolar mera är i linje med Europarådets konvention angående skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna, också mera i linje med den nya regeringsformens domstolsbegrepp än det nuvarande systemet. Visserligen kan man med föredragande departementschefen hänvisa – jag tror också herr Johansson i Trollhättan var inne på detta – till de nuvarande länsrätternas självständiga ställning, formellt garanterad dels av 11 kap. 2 § regeringsformen att ingen myndighet får bestämma hur domstol skall döma i det enskilda fallet, dels av vissa föreskrifter i länsstyrelseinstruktionen. Men ingen, herr talman, har ju ifrågasatt detta förhållande. Ingen påstår att förvaltningssidan direkt lägger sig i eller styr den judiciella verksamheten. Ingen hävdar – herr Johansson i Trollhättan berörde det – att rättssäkerheten i och för sig inte är tillgodosedd i det nuvarande

systemet. Men man kan inte bortse ifrån att systemet självfallet kan förbättras. Man kan inte bortse från den i och för sig måhända felaktiga uppfattning som allmänheten lätt kan få av ett till synes helt integrerat system, i vilket tjänstemännen i länsstyrelsen förefaller spela olika, ibland motstridiga roller, och att det bör skapas ett system där sådana felaktigheter och missuppfattningar kan raderas ut. Inte minst för befattningshavaren själv, som ofta blir offer för något av en personlighetsklyvning, kan det nuvarande systemet innebära besvärliga situationer, på gränsen till jävsförhållande.

Det kan i och för sig låta bestickande att de erfarenheter, som en länsstyrelsens tjänsteman kan skaffa sig på annat håll inom länsstyrelsen, kan vara av värde för den dömande verksamheten. Men det är just detta som kan innebära jävsproblem och dessutom stå i strid med principen att part i mål skall ha haft tillfälle att ta del av och bemöta allt material som läggs till grund för beslutet. "Över parternas huvuden" bör alltså en tjänsteman inom länsdomstolarna inte inhämta upplysningar från expertis inom länsstyrelsen.

Sedan detta är sagt, herr talman, så låt mig för att undvika varje missförstånd säga att jag för egen del har erfarenheter av att berörda befattningshavare verkligen vinnlägger sig om en objektiv och förutsättningslös handläggning, men man kan inte komma ifrån att allmänheten ibland reagerar frågande, då samma befattningshavare kan ha det yttersta ansvaret för såväl dömande uppgifter som för vissa tillsyns- och inspektionsuppgifter på samma område. Särskilt framträdande är detta i socialvårdsmålen och socialvårdsärendena, där länsstyrelsens tillsynsuppgift enligt socialhjälpslagen inte sällan kan komma i konflikt med länsstyrelsens dömande uppgifter på samma område.

Säkerligen är uppfattningen om verksamheten vid våra länsrätter – att den är mer ett utflöde av länsstyrelsens inspektions-, tillsyns- och fiskaliska verksamhet än en gren av vår rättskipning – överdrivet kritisk, men likafullt så pass iakttagbar och principiellt viktig att den inte kan lämnas utan beaktande. Det minsta man i det läget kan och bör göra är att utreda ett förvaltningsrättsligt parallellsystem till den traditionella ordningen för de allmänna domstolarna, tingsrätt–hovrätt–högsta domstolen, dvs. att utreda ett instanssystem med förvaltningsdomstolar enligt modellen länsrätt–kammarrätt–regeringsrätten. Som närmare utvecklas just i reservationen 2 bör direktiven för den utredningen inriktas på en organisatoriskt fristående ställning för länsdomstolarna.

Jag yrkar alltså bifall till reservationen 2.

Till sist, herr talman: Det fanns i ett av herr Johanssons anföranden en underton som antydde att länsstyrelsernas existens till viss del är beroende av att den fasta kopplingen till länsrätterna bibehålls. Jag utgår ifrån att det inte var ett allvarligt menat inlägg i diskussionen om formerna för rättskipningen på förvaltningsområdet utan mera en plädering för länsstyrelsesystemet som sådant inom hela den regionala samhällsförvaltningen.

Tisdagen den
25 maj 1976

*Regional samhälls-
förvaltning*

Herr JOHANSSON i Trollhättan (s):

Herr talman! Jag pläderade givetvis inte för att man skall behålla länsrätterna inom länsstyrelserna för att bevara länsstyrelserna. Men jag tyckte att herr Nyquists inlägg gav mig belägg för att det här ändå icke existerar sådana problem att det finns anledning att sätta i gång en utredning. Både herr Nyquist och jag är övertygade om att här iakttages all den oväld och all den objektivitet som saken kräver. Det existerar inget integrerat system på detta område.

Jag är litet rädd för att den reservation som föreligger och de yttranden som har fällts i anslutning till den kan ge upphov till den föreställningen att det skulle finnas sådana problem med objektiviteten. Från den utgångspunkten är jag glad över det inlägg som herr Nyquist gjorde – så mycket mer som han kom till en annan slutsats än jag.

Får jag bara tillägga att den av reservanterna föreslagna utredningen, såsom direktiven har formulerats, skulle vara styrd av dessa. Det är inte bara fråga om en kartläggning och en undersökning, där fristående länsrätter prövas som ett alternativ till det nuvarande systemet, utan det står klart utsagt i reservationen att utredningen skall lämnas sådana direktiv att den kan inrikta sitt arbete på att länsdomstolarna skall brytas ut ur länsstyrelsen och ges en organisatoriskt fristående ställning. Det är alltså ett ställningstagande innan utredningen har startat.

Överläggningen var härmed slutad.

Mom. 1

Utskottets hemställan bifölls.

Mom. 2

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 1 av herr Boo m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Boo begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller konstitutionsutskottets hemställan i betänkandet nr 55 mom. 2 röstar ja,

den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 1 av herr Boo m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades tvekan kunna råda angående resultatet, varför votering med omröstningsapparat verkställdes. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja – 160

Nej – 161

Avstår – 2

Mom. 3

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 2 av herr Boo m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Boo begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammarken bifaller konstitutionsutskottets hemställan i betänkandet nr 55 mom. 3 röstar ja,

den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammarken bifallit reservationen nr 2 av herr Boo m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades tvekan kunna råda angående resultatet, varför votering med omröstningsapparat verkställdes. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 160
Nej - 160
Avstår - 2

Då sålunda de avgivna rösterna var lika delade, gavs propositioner på att ärendet skulle dels återförvisas till utskottet, dels avgöras omedelbart, och förklarades den senare propositionen vara med övervägande ja besvarad.

Herr förste vice talmannen nedlade i rösturnan en ja-sedel och en nej-sedel, varefter på herr förste vice talmannens anmodan herr Regnell (m) ur urnan upptog den ena av dessa båda sedlar, och befanns denna innehålla ja.

Kammarken hade alltså i enlighet med ja-propositionens innehåll bifallit utskottets hemställan.

Mom. 4

Propositioner gavs på bifall till 1:o utskottets hemställan, 2:o reservationen nr 3 av herr Boo m. fl. samt 3:o reservationen nr 4 av herr Berndtson, och förklarades den förstnämnda propositionen vara med övervägande ja besvarad. Då herr Boo begärde votering upptogs för bestämmande av kontrapositionen ånyo de båda återstående propositionerna, av vilka den under 2:o) angivna förklarades ha flertalets mening för sig. Sedan herr Berndtson begärt votering beträffande kontrapositionen, upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammarken till kontraposition i huvudvoteringen angående konstitutionsutskottets hemställan i betänkandet nr 55 mom. 4 antar reservationen nr 3 av herr Boo m. fl. röstar ja,

den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammarken till kontraposition i nämnda votering antagit reservationen nr 4 av herr Berndtson.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Berndtson begärde

Nr 136

Tisdagen den
25 maj 1976

*Regional samhälls-
förvaltning*

Nr 136

Tisdagen den
25 maj 1976

Regional samhälls- förvaltning

rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 159
Nej - 25
Avstår - 137

I enlighet härmed blev följande voteringsproposition uppläst och godkänd:

Den som vill att kammaren bifaller konstitutionsutskottets hemställan i betänkandet nr 55 mom. 4 röstar ja.

den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 3 av herr Boo m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades tvekan kunna råda angående resultatet, varför votering med omröstningsapparat verkställdes. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 160
Nej - 160
Avstår - 2

Då sätunda de avgivna rösterna var lika delade, gavs propositioner på att ärendet skulle dels återförvisas till utskottet, dels avgöras omedelbart, och förklarades den senare propositionen vara med övervägande ja besvarad.

Herr förste vice talmannen nedlade i rösturnan en ja-sedel och en nej-sedel, varefter på herr förste vice talmannens anmodan herr Augustsson (s) ur urnan upptog den ena av dessa båda sedlar, och befanns denna innehålla ja.

Kammaren hade alltså i enlighet med ja-propositionens innehåll bifallit utskottets hemställan.

Mom. 5

Utskottets hemställan bifölls.

§ 9 Föredrogs

Finansutskottets betänkande

1975/76:42 angående uppskov med behandlingen av vissa ärenden

Skatteutskottets betänkande

1975/76:65 angående uppskov med behandlingen av vissa ärenden till riksmötet 1976/77

Justitieutskottets betänkanden

1975/76:40 angående uppskov med behandlingen av vissa ärenden

1975/76:41 med förslag till lag om fortsatt giltighet av lagen (1974:829) om försöksverksamhet med rutinmässiga alkoholutandningsprov

1975/76:42 med förslag till lagstiftning om fortsatt giltighet av lagen (1952:98) med särskilda bestämmelser om tvångsmedel i vissa brottmål och lagen (1969:36) om telefonavlyssning vid förundersökning angående grovt narkotikabrott m. m.

Nr 136

Tisdagen den
25 maj 1976

Kammaren biföll vad utskotten i dessa betänkanden hemställt.

*Kriminalvård i
anstalt*

§ 10 Kriminalvård i anstalt

Föredrogs justitieutskottets betänkande 1975/76:43 med anledning av propositionen 1975/76:165 om ändring i lagen (1974:203) om kriminalvård i anstalt jämte motioner.

I propositionen 1975/76:165 hade regeringen (justitiedepartementet) föreslagit riksdagen att anta ett i propositionen framlagt förslag till lag om ändring i lagen (1974:203) om kriminalvård i anstalt.

Beträffande propositionens huvudsakliga innehåll anfördes följande:

”I propositionen föreslås inskränkningar i möjligheterna enligt lagen (1974:203) om kriminalvård i anstalt att hålla en intagen avskild från andra intagna. Bl. a. upphävs den bestämmelse som anger att intagen får hållas i avskildhet i samband med utredning för planläggning av hans vård i anstalt. Det s. k. isoleringsstraffet, dvs sådan inneslutning i enrum som kan åläggas som en disciplinär bestraffning, föreslås avskaffat. Dessutom begränsas möjligheterna att hålla en intagen i enrum under utredning av disciplinärende. Lagändringarna föreslås träda i kraft den 1 juli 1976.”

I detta sammanhang hade behandlats

dels de under allmänna motionstiden vid 1975/76 års riksmöte väckta motionerna

1975/76:348 av herr Israelsson m. fl. (vpk), vari hemställdes att riksdagen hos regeringen skulle anhänga om sådan ändring i lagen (1974:203) om kriminalvård i anstalt att isoleringsstraffet utmönstrades ur svensk kriminalvård.

1975/76:400 av herr Ahlmark m. fl. (fp), vari såvitt nu var i fråga hemställdes att riksdagen hos regeringen skulle anhänga att den av riksdagen begärda utredningen om isoleringsåtgärder kom till stånd utan ytterligare dröjsmål (yrkande 2 a) samt att riksdagen beslutade dels att anta sådan ändring av 47 § lagen om kriminalvård i anstalt att isolering som disciplinär bestraffning skulle borttas (yrkande 3 a), dels att 50 § lagen om kriminalvård i anstalt angående enrumsplacering i avbidan på beslut i disciplinärende skulle utgå ur lagen (yrkande 3 b).

dels de med anledning av propositionen väckta motionerna

1975/76:2391 av herr Hermansson m. fl. (vpk), vari hemställdes att riks-

Tisdagen den
25 maj 1976

*Kriminalvård i
anstalt*

dagen beslutade att, med godkännande av regeringens förslag i övrigt, §§ 18, 19, 20, 21, 23, 47, 48, 49, 50, 51 och 61 upphörde att gälla, innebärande att isoleringsstraffet i dess olika former skulle avskaffas och regeringens förslag till ändringar i anförda paragrafer således avslås, och 1975/76:2392 av herr Oskarson (m).

Utskottet hemställde

1. att riksdagen skulle avslå motionen 1975/76:348 samt motionen 1975/76:2391 såvitt däri yrkats avslag på det i propositionen 1975/76:165 framlagda förslaget till lag om ändring i lagen (1974:203) om kriminalvård i anstalt,

2. att riksdagen skulle anta förslaget till lag om ändring i lagen om kriminalvård i anstalt såvitt däri föreslagits att 46 § lagen om kriminalvård i anstalt skulle upphöra att gälla samt att i 3, 31, 44, 55, 59 och 60 §§ samma lag ordet "Kungl. Maj:t" skulle bytas ut mot "regeringen",

3. att riksdagen med anledning av motionen 1975/76:400 i motsvarande del (yrkande 3 a) och med avslag på motionen 1975/76:2391 i motsvarande del skulle anta 47 § i det ovan angivna lagförslaget,

4. att riksdagen med avslag på motionen 1975/76:400 i motsvarande del (yrkande 3 b) och motionen 1975/76:2391 i motsvarande del skulle anta 50 § i det under 1 angivna lagförslaget,

5. att riksdagen med avslag på motionen 1975/76:2391 i motsvarande del skulle anta det under 1 angivna lagförslaget i övrigt,

6. att riksdagen skulle avslå motionen 1975/76:2391 såvitt däri yrkats upphävande av 18–20 §§ i lagen om kriminalvård i anstalt,

7. att riksdagen beträffande permissionsreglernas tillämpning m. m. skulle avslå motionen 1975/76:2392,

8. att riksdagen beträffande utredning rörande avskildhet i olika former skulle avslå motionen 1975/76:400 i denna del (yrkande 2 a) i den mån yrkandet ej tillgodosetts genom vad utskottet anfört och hemställt.

Reservation hade avgivits

av herr Lövenborg (vpk) som ansett att utskottet bort hemställa att riksdagen med anledning av motionerna 1975/76:348 och 1975/76:2391 skulle dels avslå propositionen 1975/76:165 och motionen 1975/76:400 i denna del (yrkande 2 a, 3 a och 3 b) samt motionen 1975/76:2392, dels hos regeringen begära förslag om avskaffande av samtliga bestämmelser om isolering i kriminalvårdens anstalter.

Herr LÖVENBORG (vpk):

Herr talman! I den proposition som vi nu behandlar föreslås avskaffande av isolering som disciplinär åtgärd. Det blir också begränsningar när det gäller andra möjligheter att hålla intagna i avskildhet.

Vi anser att tvångsmässig isolering av människor är en inhuman handling som inte bör få ifrågakomma. Den blir inte mindre omänsklig om den kallas avskildhet eller enrumsbehandling, eller vad man nu kan an-

vända för terminologi för att ge det hela en mindre otäck prägel.

Vi har reserverat oss vid utskottsbehandlingen, och vi begär ett nytt förslag. Jag anser att våra motiveringar är tungt vägande och borde ha beaktats om man är överens om att tvångsmässig isolering är omänsklig och kränkande för varje individ. Jag har också tyckt att den inställningen har funnits när vi i utskottet har diskuterat dessa frågor, men tyvärr har man inte dragit de praktiska konsekvenserna av resonemanget. Om man säger att isolering av intagna på våra långvårdsanstalter inte är bra, då menar vi att man också måste avskaffa de bestämmelser som finns om isolering, men det har man tyvärr inte velat vara med om.

Vi säger gärna att propositionen är ett steg framåt men att man stannar på halva vägen – och det är egentligen det som är det allvarliga. Efter en mycket lång och grundlig kriminalpolitisk debatt, där just frågan om isoleringens vara eller inte vara har spelat en stor roll, föreslår man en halvmesyr som inte kommer att tillfredsställa vare sig intagna eller personal.

Jag tror att vi som sysslar med de här frågorna – justitieutskottet och naturligtvis riksdagen som bestämmande instans – måste vara besjälade av ett nytänkande på det kriminalpolitiska området i hela dess vidd. Tvekar vi, så kommer vi att få den ena incidenten efter den andra på våra anstalter.

I tidigare sammanhang har jag sagt att jag inte tror att människor blir bättre av att låsas in men att fängelser trots allt troligen kommer att finnas under lång tid framöver. Då gäller det också för oss att göra förhållandena så mänskliga, så uthärdliga som möjligt till dess att andra och bättre alternativ tar över.

Nyligen har vi läst i tidningarna och följt i TV hur 70 interner vid anstalten i Tidaholm förenade sig i en massiv och uppmärksammas demonstration mot de förhållanden som råder på denna anstalt. Jag vill inte knyta den demonstrationen till den speciella fråga som vi just nu diskuterar, men det här visar att riksdagen och justitieutskottet på ett helt annat sätt än hittills måste höja ambitionsnivån i strävandena att humanisera och förbättra behandlingen av de samhällsmedborgare som av skilda anledningar hamnar i anstalter.

Den direkta orsaken till aktionen i Tidaholm var, som vi vet, ett självmord. En intern hängde sig i sin livrem i klädskapet. Men bakom den handlingen fanns också någonting annat. De intagna och deras förtroenderåd har talat om psykisk tortyr och vanvård, tvångsarbete som upplevs som meningslöst och hetsande, ett behandlingskollegium som inte fungerar som hjälporgan utan förvärrar situationen för de intagna genom att rekommendera isolering som behandling.

Självmordet skulle aldrig ha hänt om det hade funnits psykiatrisk hjälp på anstalten, hävdade de intagna när de fick komma till tals i pressen. Sådant vet man ju aldrig, men nog är det beklämmande och skrämmande redan om man kan anta att bristen på psykiatrisk vård är orsak till det som hände. Man reagerar mot en "behandling" som innebär att man

Tisdagen den
25 maj 1976

*Kriminalvård i
anstalt*

får sitta vid en maskin dagarna i ända och stansa plåtbitar för mellan 50 öre och 2 kr. per timme. Man protesterade mot rigorösa bestämmelser och brist på kommunikationer och förståelse mellan ledning och intagna.

"I Kumla håller man sig i schack av rädsla för att hamna på Tidaholm", sade en av de intagna på presskonferensen efter aktionen på fängelssets tak. Vi kan självfallet inte i detta sammanhang klarlägga vad som är riktigt, sanning eller halvsanning i det som har sagts av intagna och personal vid anstalten i Tidaholm, men så mycket kan sägas att något måste vara fel.

Både självmordet och den protestaktion som följde får väl betraktas som ett uttryck för hjälplöshet och djup förtvivlan som vi i riksdagen har all anledning att ta på allvar. Detta bör driva på oss i strävandena att humanisera och förmänskliga förhållandena för dem som hamnat i den grottekvarn som kallas kriminalvård.

Vi bör ta händelserna i Tidaholm som en allvarlig varningssignal och en uppmaning till nytänkande och praktiska åtgärder.

Den fråga som vi nu behandlar faller inom ramen för praktiska åtgärder som kan vidtas om man menar allvar med talet om fångvårdens humanisering. Det är inte humant att konservera bestämmelser som ger fortsatta möjligheter till isolering.

I propositionen säger man att risken för att intagna skall få fysiska eller psykiska men av att hållas i avskildhet från andra intagna är en omständighet som väger tungt vid överväganden om sådana åtgärders berättigande i olika situationer. Samtidigt bör det väl sägas att omfattningen av dessa risker och deras karaktär inte är kända.

Eftersom man här är klar över att det finns risker för skador av isolering borde slutsatsen i propositionen ha blivit att man skall eliminera dessa risker. Det gör man inte, utan propositionens slutsats är att man kan behålla isoleringen som behandlingsmetod, om man gör den mindre sträng och i vissa avseenden förkortar isoleringstiderna.

I 20 §, som ju blir kvar, anges en rad förhållanden som utgör motiv för isolering: hänsyn till rikets säkerhet, risk för egen eller andras säkerhet, rymningsbenägenhet. Inga tidsbegränsningar anges, ingen begränsning i upprepningen av sådana åtgärder.

Det enda som händer är, som det stadgas i 21 §, att den intagne "skall erhålla sådan lättnad i avskildheten som kan ske utan olägenhet". Den formuleringen ger ju inga betryggande garantier mot missbruk. Det blir en subjektiv värdering.

I motionen 2391 påpekar vi också att förslaget till ändring av 23 § kriminalvårdslagen innebär en försämring och en skärpning. Den tidigare skrivningen innebar ju att en intagen kunde hållas avskild på grund av våldsamt uppträdande. Nu föreslås den bestämmelsen utvidgad till att gälla även personer som är påverkade av alkohol eller andra berusningsmedel och till följd därav kan befaras störa ordningen. Det är möjligt att detta skall ses som ett tafatt försök att möta de ökade problemen med alkohol och narkotika på kriminalvårdens anstalter, säger vi i mo-

tionen. Det borde stå klart att dessa förhållanden måste ses som brister hos anstaltssystemet och inte hos de enskilda intagna och därför inte skall mötas med ökad repression utan med sådana åtgärder att den intagne trots tvånget upplever anstaltsvistelsen som någorlunda meningsfull.

Vi har i motionen redogjort för en rad andra bevarade möjligheter till isolering och i en del fall uppenbara försämringar. Dit hör exempelvis att man mjukar upp bestämmelsen om läkarundersökning av den som isolerats på grund av våldsamt uppträdande eller berusning.

Här lastar man alltså över ett ansvar på personalen som den rätteligen inte bör ha och som kan leda till svåra konsekvenser. Det är inte alltid lätt att skilja berusning från sjukdom eller att skilja vanlig alkoholberusning från något som kan ha åstadkommit med starkare, kanske livshotande gifter eller droger.

Herr talman! Vi är alltså inte nöjda med vare sig propositionen eller justitieutskottets betänkande. Att ha kvar isolering i en rad former strider mot strävandena att förändra fängelsesystemet till en mänskligare tillvaro för de olyckliga människor som av skilda anledningar har hamnat där. Det resonemanget har också lett oss fram till det krav som ställs i reservationen, nämligen att riksdagen skall begära ett nytt förslag om avskaffande av samtliga bestämmelser om isolering i kriminalvårdens anstalter.

Jag ber att få yrka bifall till reservationen.

Fru WIKLUND (c):

Herr talman! I justitieutskottets förevarande betänkande nr 43 över propositionen 1975/76:165 om ändring i lagen om kriminalvård i anstalt uttalar utskottet sin sympati för den i propositionen föreslagna lagstiftningen i stort. I propositionen föreslås att 19 § om avskildhet i samband med utredning och planläggning av anstaltsvården samt 46 § om disciplinär bestraffning skall upphöra att gälla och att 47 § om disciplinär bestraffning skall få ändrad lydelse.

Med tanke på vad som nyss sades från denna talarstol vill jag gärna understryka att det råder en enig uppfattning om att vården i våra anstalter skall vara human och på allt sätt underlätta rehabiliteringsarbetet. Olika former av permissioner och frigång måste ses som åtgärder tillkomna för att underlätta den intagnes återanpassning i samhället och en smidig övergång till frigivning.

Utskottet har emellertid velat understryka att de former av avskildhet som även fortsättningsvis kommer att finnas inte helt kan undvikas. I 20 § lagen om kriminalvård i anstalt finns exempel angivna på betydelsefulla omständigheter. Hänsyn till rikets säkerhet, fara för intagens eller annans liv eller hälsa samt skadegörelse på anstaltens egendom nämns. Andra fall där avskildhet kan anses befogad är att intagen uppträder berusad, exempelvis vid återkomst från permission, eller att intagen har uttryckt önskemål om att få arbeta i enrum och att goda skäl talar härför. Det snare skall prövas av läkare.

Utskottet vill understryka vikten av att en utredning nu tillsätts med uppgift att undersöka i vad mån avskildhetsåtgärderna kan begränsas ytterligare eller helt undvaras. Riksdagen har ju också tidigare uttryckt önskemål om detta. Redan 1974 framhöll utskottet i anslutning till antagandet av lagen om kriminalvård i anstalt det angelägna i att ansträngningar görs för att söka alternativa former för en fungerande säkerhet och disciplin inom kriminalvårdsanstalterna.

Herr Lövenborg har till utskottets betänkande fogat en reservation, som han nyss talat för. Utskottets majoritet har inte funnit skäl att ändra sitt ställningstagande från 1974 och de synpunkter utskottet då gav uttryck för. Dessutom bör den utredning som departementschefen aviserat få tillfälle att framlägga förslag. Man bör rimligen ha vetskap om vilka vägar man kan gå och vilka åtgärder som kan vara riktiga och kloka. Men som jag tidigare sade råder det inga delade meningar om att kriminalvården skall vara human och syfta till återanpassning.

Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets hemställan på alla punkter och avslag på reservationen.

Herr LÖVENBORG (vpk):

Herr talman! Vi har inte förnekat att propositionen i vissa avseenden innebär ett framsteg. Den har ju också drivits fram av den starka opinion som under senare år har växt fram mot isoleringen av intagna.

Fru Wiklund sade att regeringen nu skall tillkalla sakkunniga med uppgift att undersöka i vilken utsträckning olika grader och former av avskildhetsåtgärder är att betrakta som isolering, i den meningen att den som drabbas av åtgärderna riskerar att få fysiska eller psykiska men. Man skall även undersöka vad isoleringen kan innebära för nackdelar när det gäller rehabilitering av intagna. Vi tycker emellertid att denna fråga är ganska klar och anser att det inte behövs några ytterligare utredningar. Isoleringens negativa konsekvenser ligger i öppen dag. De flesta läkare och psykologer torde vara helt överens med oss om att isolering är skadlig. Sunda förnuftet säger att avskildhet av detta slag måste motverka strävandena att rehabilitera människor.

Fru Wiklund framhåller att förhållandena på våra anstalter skall vara så humana som möjligt och att man skall försöka främja en framgångsrik rehabilitering. Men ingen kan bli samarbetsvillig, mindre hatisk mot samhället eller på annat sätt bättre skickad att komma in i en normal samhällstillvaro genom isolering. Motsatsen måste vara fallet. Med isolering motverkar man alltså de strävanden som fru Wiklund säger sig omfatta. Det krävs inga omständliga utredningar för att slå fast den saken.

Att det finns intagna som begär avskildhet är inte heller något argument. Vi anser att om ett betydande antal verkligen begär att få bli hållna avskilda från de övriga, så måste det också vara något fel. Då måste man gå till botten med det.

Fru WIKLUND (c):

Herr talman! Jag kan inte tänka mig att en undersökning kan motverka rehabilitering av de intagna. Vi skall komma ihåg att det finns olika sorters människor inom anstalterna. Om en intagen begär att få arbeta i enrum och goda skäl talar för detta, finns det, tycker jag, anledning att respektera det. Det finns många andra skäl att ta hänsyn till.

Sedan vill jag till herr Lövenborg säga att visst behövs en utredning. Det fattas oerhört mycket forskning inom detta område. Jag tror det är välbetänkt att den kommer till stånd, och jag hoppas att den inte behöver arbeta så länge.

Herr LÖVENBORG (vpk):

Herr talman! Jag kan inte finna annat än att fru Wiklund talar med kluven tunga. Dels är hon motståndare till denna form av s. k. behandling på våra fängelser, dels talar hon för utskottets ställningstagande. Nöjd med propositionen är inte justitieministern själv, eftersom han signalerar ytterligare en översyn. Jag vidhåller att det som nu föreslås är marginella ändringar. Häktesisoleringen blir kvar, kvar blir också utredningsisolering, onykterhetsisolering, arbetsvägrarisolering, rymningsisolering, mednedsisolering och vissa former av disciplinisolering.

Det har från olika håll uttalats kritik mot de olika formerna av isolering och bekymmer över skadeverkningarna på individerna. Då tycker jag att det är konstigt att man lägger fram en proposition som på viktiga områden ger fortsatta möjligheter att isolera intagna från mänsklig gemenskap. Det är lika konstigt att utskottets ledamöter inte har använt sig av den konstitutionella möjligheten att lägga fram ett nytt förslag.

Fru Wiklund upprepar i olika sammanhang att man skall göra fångvården så human som möjligt. Men hon pläderar i alla fall för att isoleringen skall bibehållas på en rad områden. Jag måste med adress till fru Wiklund säga att det dunkelt sagda är det dunkelt tänkta.

Fru WIKLUND (c):

Herr talman! Det är under de senaste åren som det egentligen hänt något för humaniseringen av kriminalvården. Vi skall också komma ihåg att de intagna på våra anstalter kan ha sådana psykiska besvär att man inte med ansvar kan lämna dem att umgås med andra helt eller delvis. Det kan krävas en viss avskildhet under kortare tid, åtminstone tills läkare har kunnat konstatera hur den psykiska hälsan är.

Jag påstår fortsättningsvis att jag inte talar med kluven tunga därför att jag vill se resultatet av utredningen. Man kan behöva alternativa förslag om vad som är klokt och riktigt i detta avseende.

Herr LÖVENBORG (vpk):

Herr talman! Jag vill hävda att om de intagna är i ett så psykiskt dåligt skick att de inte kan tillåtas ta del i samvaron på en anstalt är det inte isolering utan läkarvård de behöver.

Fru WIKLUND (c).

Herr talman! I 20 § lagen om kriminalvård åberopas skäl för isolering som man inte kan blunda för. Det tycker jag att man måste erkänna.

Överläggningen var härmed slutad.

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen av herr Lövenborg, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Lövenborg begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller justitieutskottets hemställan i betänkandet nr 43 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.
Vinner nej har kammaren bifallit reservationen av herr Lövenborg.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Lövenborg begärde röst-räkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja – 299
Nej – 18

§ 11 Värnpliktsutbildningen, m. m.

Föredrogs försvarsutskottets betänkande 1975/76:38 med anledning av propositionen 1975/76:199 om ändring av värnpliktslagen (1941:967), m. m. jämte motioner.

I propositionen 1975/76:199 (s. 39) hade regeringen – efter föredragning av herr försvarsministern Holmqvist – såvitt nu var i fråga dels föreslagit riksdagen att anta förslag till

1. lag om ändring i värnpliktslagen (1941:967),
2. lag om ändring i lagen (1966:413) om vapenfri tjänst,

dels berett riksdagen tillfälle att avge yttrande över vad föredragande statsrådet anförte om värnpliktsutbildningen utöver vad som framgick av förslaget till lag om ändring i värnpliktslagen.

Beträffande propositionens huvudsakliga innehåll anfördes bl. a. följande:

”Genom propositionen läggs fram förslag till ändringar av värnpliktslagen (1941:967) och lagen (1966:413) om vapenfri tjänst. Ändringarna innebär väsentligen att bestämmelserna om utbildningstid i lagarna anpassas till regeringsformens regler om normgivningskompetensen. Vid utformningen av ändringsförslagen har beaktats den ändring av grund-

utbildningstiden för värnpliktig medicinalpersonal som beslutades vid riksmötet 1975/76 (prop. 1975:74, FöU 1975/76:13, rskr 1975/76:54). Ändringarna i värnpliktslagen innebär vidare att vissa modifieringar görs i det system för grundutbildning av värnpliktiga som på försök har tillämpats fr. o. m. utbildningsåret 1972/73. Förslaget bygger i detta avseende på förslag från överbefälhavaren och innebär bl. a. att uttagning för utbildning till militär befattning för kompanibefäl inom armén som hittills har varit frivillig skall kunna ske utan den värnpliktiges medgivande. Kompanibefälsutbildningen föreslås uppdelad på en 360 dagar lång plutonbefälsutbildning och en 90 dagar lång utbildning vid kadettskolor. Det innebär att den plutonsbefälsutbildning på 405 dagar som nu bedrivs vid pansar-, signal- och ingenjörtrupperna upphör. Den totala tiden för utbildning till kompanibefäl blir oförändrad. Den nya kompanibefälsutbildningen skall enligt förslaget inledas utbildningsåret 1978/79."

I detta sammanhang hade behandlats

dels de under allmänna motionstiden vid 1975/76 års riksmöte väckta motionerna

1975/76:731 av herr Fransson m. fl. (c),

1975/76:1158 av herr Karl Bengtsson i Varberg m. fl. (sp), vari hemställts att riksdagen hos regeringen begärde sådana direktiv till utredningen om ny befälsordning för försvaret att en samordnad lösning av stamofficerarnas, reservofficerarnas och de värnpliktiga officerarnas förhållanden kom till stånd, och

1975/76:1169 av herr Oskarson m. fl. (m) såvitt nu var i fråga (yrkandena 2 och 3),

dels de med anledning av propositionen väckta motionerna

1975/76:2517 av herrar Oskarson (m) och Danell (m) samt

1975/76:2518 av herrar Oskarson (m) och Strindberg (m), vari hemställts att riksdagen beslutade att hos regeringen anhålla om

1. att regeringen vid fastställande av ramen för utbildning av kompanibefäl (plutonchefer och ställföreträdare) vid de av motionärerna angivna förbanden beaktade vad i motionen anförts angående likvärdig utbildning.

2. att regeringen bemyndigade försvarsgrenschefer att inom fastställda ramar utvälja de utbildningslinjer som skulle erhålla från 12 till 15 månaders grundutbildning.

Utskottet hemställde

beträffande lagförslagen

1. att riksdagen med anledning av propositionen och motionen 1975/76:2518 skulle anta regeringens förslag till lag om ändring i värnpliktslagen (1941:967) med den ändring att 27 § 1 mom. skulle erhålla av utskottet föreslagen lydelse, innebärande att antalet dagar för grund-

Tisdagen den
25 maj 1976

*Värnpliktsutbild-
ningen, m. m.*

utbildning av plutonsbefäl i särskilt kvalificerad befattning inom armén skulle bestämmas till minst 395 och högst 450 i stället för enligt regeringens förslag minst 425 och högst 450 dagar.

2. att riksdagen skulle anta regeringens förslag till lag om ändring i lagen (1966:413) om vapenfri tjänst,

 beträffande regeringens förslag i övrigt och övriga behandlade motioner

3. att riksdagen lämnade utan erinran vad föredragande statsrådet anförde om värnpliktsutbildningen, utöver vad som framgått av förslaget till lag om ändring i värnpliktslagen,

4. att riksdagen som sin mening gav regeringen till känna vad utskottet anförde om försök med frivillig rekrytering till kompanibefälsutbildning inom armén,

5. att riksdagen med avslag på motionen 1975/76:1169, yrkandet 2, lämnade utan erinran vad föredragande statsrådet anförde om reserv-officersutbildningen,

6. att riksdagen skulle avslå motionerna 1975/76:1169, yrkandet 3, och 1975/76:2517 om meritvärde för kvalificerad militär utbildning och tjänstgöring,

7. att riksdagen skulle avslå motionen 1975/76:731 om reglerad tjänstgöringstid för värnpliktiga,

8. att riksdagen skulle avslå motionen 1975/76:1158 om en översyn av skilda befälskategoriers ställning inom försvaret.

Reservation hade avgivits

beträffande en samordnad lösning av befälsfrågan för försvaret av herrar Petersson i Gäddvik (m), Karl Bengtsson i Varberg (fp) och Danell (m) som ansett att utskottet under 8 bort hemställa

att riksdagen med anledning av motionen 1975/76:1158 som sin mening gav regeringen till känna vad reservanterna anförde om en samordnad lösning av befälsfrågan för försvaret.

Till betänkandet hade fogats särskilda yttranden

1. beträffande uttagning av värnpliktiga till kompanibefälsutbildning inom armén utan eget medgivande av herrar Petersson i Gäddvik (m) och Danell (m).

2. beträffande meritvärdering av kvalificerad militär befälsutbildning av herrar Petersson i Gäddvik (m) och Danell (m).

3. beträffande veckoövningstiden för värnpliktiga av herr Björk i Gävle (c).

Herr DANELL (m):

Herr talman! I försvarsutskottets betänkande nr 38 föreslås en del ändringar av rent formell natur. Men dessutom behandlas ett par utomordentligt viktiga frågor av principiell natur. Bl. a. berör utskottets betänkande värnpliktstidens längd och den försöksverksamhet med förkortad utbildningstid som varit i gång några år. Bristen på befäl – värn-

pliktigt och reservpersonal – är en annan viktig fråga i betänkandet.

Vad beträffar värnpliktstidens längd måste man först och främst försöka dra några slutsatser av den försöksverksamhet som medfört att de grupper som tidigare hade 15 månaders utbildning för att bli plutonsbefäl under de senaste åren haft 12 månaders utbildning, utom vissa speciella grupper som haft 13,5 månader. Av de studier som gjorts av utbildningen av värnpliktigt befäl har man kunnat konstatera att utbildningstiden i försöksverksamheten blivit väl kort på grund av att flera viktiga utbildningsmoment inte fått den tid som behövs.

För de alltmer tekniska uppgifterna krävs ökad kunskap, och även i befälsföring behövs i många fall mer träning. I den allmänna nedrustning som nu genomförs i vår försvarsmakt är det emellertid omöjligt att få de resurser som behövs för att ge utbildningen erforderlig längd. Det blir ett stort och kanske alltför tungt ansvar som vi tvingas lägga på många värnpliktiga befäl när vi inte kan erbjuda den utbildning som vi helst skulle vilja ge.

Trots allt finns det något positivt i den här frågan i utskottsbetänkandet, då man bl. a. kan läsa att värnpliktiga med särskilt kvalificerade befattningar även i fortsättningen skall kunna få en längre utbildning än de gängse tolv månaderna. Till frågan om värnpliktstidens längd och många andra viktiga frågor får vi anledning att återkomma i samband med nästa års försvarsbeslut.

När det gäller försvarsmaktens svårigheter att rekrytera frivilligt befäl är det däremot beklämmande att se hur litet man i år liksom tidigare år gör för att ändra på den allvarliga situationen. Läget är det att luckorna bland befälen i vår krigsorganisation ökar oroväckande snabbt. Redan i dag är det 20 % av plutonchefsbefattningarna som inte har kunnat tillsättas med rätt utbildad personal, och 35 % av de befattningar som skall besättas av reservofficerare står tomma. Detta läge är ingalunda nytt. Situationen har under senare år efter hand förvärrats, och tendensen är densamma: allt färre genomgår den frivilliga befälsutbildningen, och avgångarna av befäl ur krigsorganisationen möts inte av tillförsel av nytt folk. Regeringen har genom åren suttit med armarna i kors, då och då hänvisande till den rejäla höjning av utbildningspremierna som skedde 1967. I samband med behandlingen av propositionen 199, som ligger till grund för detta utskottsbetänkande, fick utskottet veta av statssekreteraren i försvarsdepartementet, att man där inte visste varför rekryteringen var så dålig och att man på departementet inte hade gjort några – som han uttryckte det – ”djupsinniga bedömningar”.

Min uppfattning är att eftersom tilltron till försvaret över lag är hög i alla åldersgrupper och man allmänt accepterar den allmänna värnplikten, så bör det finnas lika goda möjligheter nu som för tio år sedan att få frivilligt utbildat befäl, under förutsättning att förmånerna vid utbildningen inte kraftigt försämrats och att det inte på annat sätt blir krångligare och mindre fördelaktigt att bli reservofficer. Dess värre har det tyvärr blivit på det sättet. Det är inte längre någon merit att vara reservofficer,

Nr 136

Tisdagen den
25 maj 1976

*Värnpliktsutbild-
ningen, m. m.*

Tisdagen den
25 maj 1976

*Värnpliktsutbild-
ningen, m. m.*

utan snarare upplever många arbetsgivare det som en nackdel med tätare och längre övningar än för andra värnpliktiga. De 1968 höga utbildningspremierna har under inflationsåren blivit allt blygsammare, och faktum är att vi i dag bara betalar ungefär hälften så mycket i premier till en person som genomgått reservofficersutbildning som vi gjorde för åtta år sedan.

Vi har tidigare haft uppe frågor som rör förmånerna under värnpliktsutbildning och reservofficersutbildning, och det finns därför inte skäl att ytterligare gå in på dessa frågor. Men vår uppfattning kvarstår – premierna kan inte, såsom vi tidigare hävdade, successivt skäras ner även om ersättningen höjs, eftersom premierna har en så central ställning när det gäller att rekrytera frivilliga till fortsatt militär utbildning. Beträffande exempelvis meritvärderingen har allt som rör reservofficerarna lämnats därhän.

Det är märkligt att regeringen tagit så lätt på de här frågorna under senare år. Vår krigsorganisation står och faller med kunnigt värnpliktigt och frivilligt befäl, men ändå har man slarvat bort frågan om hur vi skall se till att det finns tillräckligt plutons- och kompanibefäl. Nu har det alltså gått så långt att försvarsministern föreslår att utbildning som tidigare varit frivillig skall bli obligatorisk. Eftersom det är för få som vill gå kadettskolan tvingar man i stället in något tusental i utbildningen. Men vi vet inte om det är något tusental. Om det är 1 000 eller 2 000 har vi inte fått något besked om. Vi vet att överbefälhavaren och chefen för armén vill ha in upp emot 2 000 på den här obligatoriska utbildningen. Men tecken tyder på att försvarsministern vill ligga lägre – hur mycket lägre vet vi i dag ingenting om.

Det är trist att nu behöva konstatera att det kommer att finnas en stor grupp med en obligatorisk utbildning som omfattar dubbelt så lång tid som en annan stor grupp, nämligen de som genomgår sju och en halv månaders utbildning. Rättviseproblem kommer att uppstå, och trivseln på våra förband kommer knappast att stiga. Vi moderater har trots vår principiella uppfattning tvingats att acceptera förfarandet som en sista nödgärd med tanke på att krigsorganisationen skall fungera. Vi har dock skrivit ett särskilt yttrande i frågan, vilket framgår av betänkandet.

Även i frågan om meritvärderingen har vi avgett ett yttrande till betänkandet. Intresset i utskottet för att få ett system för meritvärdering för reservofficerare var dåligt, och i detta läge får vi nöja oss med att följa pågående arbete på området. Men vår uppfattning att den kvalificerade utbildning som man får på våra militära skolor också skall kunna räknas som ett plus vid ansökan till högskolor och civil arbetsmarknad kvarstår.

Reservationen I kommer vår medreservant herr Karl Bengtsson i Varberg att behandla närmare. För oss moderater var det naturligt att stödja reservationen med tanke på att om befälsordningen som ses över blir utformad så att även reservofficerarnas ställning får en jämfört med de stamanställdas enhetlig konstruktion i vad gäller utbildning, befordran,

rekrytering m. m., kan detta medföra en lösning på några av de frågor som jag tidigare berört. Enligt vår uppfattning måste alla befälskategoriers ställning behandlas i en och samma omgång så att vi inte ännu en gång får uppleva hur de frivilliga reservofficerarnas problem skjuts på framtiden.

Herr talman! Jag yrkar bifall till reservationen I och i övrigt till försvarsutskottets hemställan i betänkandet nr 38.

Herr KARL BENGTSSON i Varberg (fp):

Herr talman! I reservationen anslutande till försvarsutskottets betänkande 1975/76:38 som nu behandlas tar vi upp frågan om en samordnad lösning av befälsfrågan för försvaret. Redan under den allmänna motionstiden detta år crinrade jag i motion 1158 om den sedan länge bestående bristen på befäl med kompetens att vara plutonchef eller kompanichef i arméns krigsorganisation. Jag pekade också på att arbetet med att skapa en enhetlig befälsordning hitintills varit inriktat på att nå en lösning av befälsfrågorna för stambefäl eller, om man så vill, yrkesmilitärer. De argument som anförts för en ny befälsordning för denna kategori gäller emellertid i lika hög grad för reservofficerare och värnpliktiga officerare, som ju till antalet är betydligt fler än yrkesofficerarna.

Vi menar i vår motion, som är undertecknad av flera ledamöter av riksdagen tillhörande folkpartiet, att frågor om t. ex. utbildning, beförings- och anställningsvillkor samt medinflytande bör lösas med skyndsamhet även för dessa kategorier. Denna motion har remissbehandlats – både ÖB och Reservofficerarnas centralorganisation har haft tillfälle att till försvarsutskottet avge yttranden. ÖB har i olika sammanhang – senast i skrivelse till regeringen i oktober 1975 – framhållit att åtgärder krävs som säkerställer en erforderlig kvalitet och rekrytering av pluton- och kompanichefer i försvarets krigsorganisation. Det framhålls att rekryteringen av befäl såväl med plutonchefskompetens som med kompanichefskompetens snabbt försämrats vid arméns förband. Bristen på rätt utbildade plutonchefer i arméns krigsorganisation anges i dagsläget till ca 20 % och på reservofficerare till ca 35 %. Detta gäller i genomsnitt. Särskilt påtagliga sägs bristerna vara vid förband med strid som huvuduppgift. Om inte snabbt verkande och effektiva åtgärder vidtas omgående, är enligt överbefälhavaren en ytterligare påtaglig försämring oundviklig de närmaste åren.

Till följd av att kompanichefsbefattningarna inom arméns krigsorganisation till i genomsnitt 80 % uppehålls av reservofficerare är bristen på dessa mycket allvarlig med hänsyn till försvarets funktionsduglighet. F. n. utbildas värnpliktiga för att tjänstgöra i en krigsorganisation som till följd av befälsbrist i arméns huvudtruppslag, infanteriet, beräknas kunna utnyttjas till endast inemot hälften i vad gäller armén. Detta är oacceptabelt från både säkerhetspolitisk och ekonomisk synpunkt.

Även inom försvarets fredsorganisation finns besvärande vakanser inom befälskårerna, främst när det gäller lägre befattningar. Dessa va-

Nr 136

Tisdagen den
25 maj 1976

*Värnpliktsutbild-
ningen, m. m.*

Tisdagen den
25 maj 1976

*Värnpliktsutbild-
ningen, m. m.*

kanser är dock färre än reservofficersvakanserna.

I början av 1970-talet påbörjades inom försvarsdepartementet en utredning om en ny befälsordning för försvaret. Den motiverades av svårigheterna att behålla det militära befälet inom försvarets fredsorganisation. Utredningen har inriktats på att nå en lösning av befälsfrågorna för stambefälet. Motiven för att utreda förhållandena för stambefälet gäller dock i lika hög grad för reservofficerarna och de värnpliktiga officerarna. Framställning om att utredningen i ett sammanhang skulle behandla alla kategorier av befäl har avvisats. Detta har skett trots att reservofficerarna i vad gäller antalet har lika stor betydelse för krigsorganisationen som stamofficerarna samt att de vakanser som föreligger på kompanichefs- och plutonchefsnivåerna beträffande reservofficerarna och värnpliktiga officerare är av långt allvarigare slag för krigsorganisationen.

Antalet vakanser inom sistnämnda befälskategorier ökar snabbt för varje år på grund av otillräcklig rekrytering samt stora pensionsavgångar. De framställningar om åtgärder för att öka rekryteringen som av ÖB i olika sammanhang riktats till regeringen för att förbättra befälsläget i krigsorganisationen, bl. a. genom prisuppräknings av utbildningspremier och ökat meritvärde av utbildningen, har inte lett till åsyftat resultat.

Reservofficerarnas centralorganisation framhöll i sitt svar till utskottet att det är angeläget med en samordnad lösning av stamofficerarnas, reservofficerarnas och de värnpliktiga officerarnas förhållanden och tillstyrkte därför vår motion. Befälsordningsfrågan skall betraktas som en fråga som berör försvarets samlade befäl – både den mindre delen som utgörs av stambefäl och huvuddelen som utgörs av reservofficerare och värnpliktiga officerare. Befälsordningsfrågan bör primärt behandlas och lösas för krigsorganisationens befäl samt därefter för att tillgodose fredsutbildningens befälsbehov.

Försvaret är en integrerad och nödvändig del av samhället, och försvarets funktionsduglighet i krig är ett allmänt samhällsintresse. De förhållanden som hänger samman med detta, bl. a. befälsbehovet i försvarsmakten, måste därför tillmätas största vikt. Försvarets fredsorganisation får inte tendera att bli ett självändamål. Lika olämpligt som det vore att försöka lösa de olika yrkesbefälskategoriernas problem vart för sig i separata utredningar, lika olämpligt är det att – såsom hittills i arbetet med en ny befälsordning – först behandla yrkesbefälsfrågorna för att senare behandla befälsordningsfrågorna för reservofficerarna och de värnpliktiga officerarna.

Bristen på befäl i arméns krigsorganisation, främst beroende på otillräcklig rekrytering av reservofficerare och värnpliktiga officerare, torde bl. a. böttna i brister i nu gällande befälsordning. Befälsbristen har negativa effekter för försvarets effektivitet samt för befälets och de värnpliktigas arbetsförhållanden.

Reservofficerarnas centralorganisation betonar vikten av att befälsordningsfrågan löses i ett sammanhang.

Ytterligare motiv för att befälsordningsfrågan skall behandlas i ett sammanhang för olika kategorier av befäl är att det av effektivitetsskäl synes vara lämpligt att samordna utbildningen av personal tillhörande de olika befälskategorierna, som i krigsorganisationen har samma uppgifter som chef, fackman och utbildare, oberoende av om vederbörande är stambefäl eller reservofficer eller värnpliktig officer.

Sysselsättningsförhållandena för stora kategorier av långtidsutbildad, kvalificerad personal motiverar att särskilda åtgärder vidtas för att nyttiggöra sådan personal i samhället. Försvaret och dess militära befattningar bör därvid inte utgöra något undantag. Vidgade möjligheter att anställa personal med civil kompetens på militära befattningar bör övervägas och prövas.

Reservofficerarnas centralorganisation anser att det bör finnas anställningsformer som gör det möjligt att på ett effektivt sätt utnyttja civil kompetens i befälsställning i försvaret, både i fredstid och i krigstid. Den nuvarande reservofficersanställningen är ett exempel på en sådan anställningsform. Ytterligare alternativ till nuvarande anställningsformer bör emellertid övervägas och prövas. Jag delar den uppfattningen. Man kan t. ex. tänka sig en civil och militär anställning, vid vilken kvalificerad personal kan ha både ett civilt och ett militärt yrke med växeltjänstgöring upp till t. ex. 35–40-årsåldern för att därefter övergå till huvudsakligen civil statstjänst. Sådana kombinerade anställningar skulle innebära effektivitetsvinster från både försvarets och samhällets synpunkt samt även ha stor betydelse för försvarets integrering i samhället.

Jag anser också att – i linje med vad jag sagt tidigare – åtgärder bör vidtas för ökad användning av reservofficerare och värnpliktiga officerare i försvarets fredsutbildning. De som utnyttjas härför bör i mån av behov ges erforderlig kompletterande utbildning.

Enligt min uppfattning kan en lösning av befälsordningsfrågan endast utgöra ett bidrag till att lösa rekryteringsproblemen. I vårt värnpliktsförsvar, där truppen utgör ett tvärsnitt av samhället, är det angeläget att även reservofficerare och värnpliktiga officerare känner sig utgöra ett med samhället. Rekryteringsåtgärderna bör därför ha stor bredd så att befälslämpliga människor med skilda intressen och värderingar kan rekryteras. Det är enligt min uppfattning nödvändigt att snarast angripa rekryteringsproblemet med detta vida synsätt. Som exempel på några väsentliga rekryteringsfaktorer kan nämnas att arbetsuppgifterna bör vara allmänt attraktiva (ge möjlighet till självförverkligande, utvecklingsmöjligheter, meriterande etc.), socialt attraktiva (samhällets uppskattning, kamratskap, samhörighetskänsla med samhället etc.) och ekonomiskt attraktiva (jämfört med de andra alternativ som står människor till buds).

Jag förutsätter att Reservofficerarnas centralorganisation bereds tillfälle att – i linje med gällande riktlinjer för personalinflytande – delta i det fortsatta arbetet med en ny befälsordning, syftande till en för hela försvarets befäl gemensam befälsordning.

Herr talman! Jag yrkar bifall till reservationen som är avgiven i anslutning till utskottets betänkande.

Tisdagen den
25 maj 1976

*Värnpliktsutbild-
ningen, m. m.*

Herr BJÖRK i Gävle (c):

Herr talman! Jag vill säga några ord med anledning av frågan om en samordnad lösning av befälsfrågan för försvaret, som behandlas i försvarsutskottets betänkande nr 38.

Eftersom vi från centerns sida här står för utskottets skrivning, vill jag något kommentera den här frågan. Vi har sagt att det är nödvändigt att arbetet med en ny befälsordning grundas på en helhetssyn på behovet av befäl av olika slag. En sådan helhetssyn, säger utskottet, bör omfatta försvarseffekt, ekonomi och vårt värnpliktsförsvars speciella förutsättningar. Befälsbehoven måste självklart bedömas med hänsyn till både freds- och krigsförhållanden. Överbefälhavaren skall inom kort lägga fram sin syn på dessa frågor. Han anser också att fördelningen av uppgifter på olika kompetensgrupper måste göras i ett sammanhang för all befälspersonal.

Vi anser därför att det arbete med en ny befälsordning som pågår har motiverat särskild kartläggning och analys av yrkesbefälets speciella förhållanden.

Vi är från centerns sida medvetna om att detta är ett svårt och komplicerat arbete som kräver rätt mycken möda innan frågorna blir lösta. Självklart bör man så snart som möjligt också lösa reservofficerarnas problem.

Jag tycker för min del inte att det är någon större skillnad mellan majoritetens och reservanternas åsikt i denna fråga. Därför stöder vi från centern utskottsmajoritetens skrivning.

I detta betänkande behandlas också motionen 731 av herr Fransson m. fl., som har tagit upp frågan om reglerad arbetstid för de värnpliktiga. Som skäl för de krav som framförs i motionen har man bl. a. angivit det angelägna för de värnpliktiga att kunna planera sin fritid på ett bättre sätt än vad man anser kan ske i dag. Allt fler av de värnpliktiga har numera också bildat familj, och det innebär ökade önskemål om att kunna disponera sin fritid. Detta är inte alltid möjligt i dagens läge beroende på att kommenderingar m. m. utanför den normala veckoarbetstiden kan utfärdas med mycket kort varsel, och detta medför av naturliga skäl vissa problem för de värnpliktiga, som jag anser att vi måste vara lyhörda för.

Försvarsutskottet har som framgår av betänkandet inhämtat synpunkter på den av motionärerna aktualiserade frågan.

Överbefälhavaren har för sin del visat mycket stor tveksamhet till en reglering av arbetstiden.

I det särskilda yttrande som jag har fogat vid utskottets betänkande har jag för min del ansett att eftersom arbetstiden för anställd personal uppgår till 40 timmar och befälsbristen på sina håll är ytterst besvärande, så orsakar detta vissa problem. Man borde därför enligt min mening ha studerat den här problematiken litet grundligare.

I första hand borde man diskutera själva principen om att ha en bunden tid, t. ex. 48 timmar. Först därefter kan man enligt min åsikt börja dis-

kutera en ytterligare sänkning av utbildningstiden per vecka.

Med det anförda yrkar jag bifall till utskottets hemställan.

Herr BRÄNNSTRÖM (s):

Herr talman! Försvarsutskottets betänkande nr 38 behandlar frågor om ändring i värnpliktslagen och lagen om vapenfri tjänst m. m. jämte motioner.

De föreslagna ändringarna innebär en anpassning av utbildningen till regeringsformens regler om normgivningskompetens. Vidare innebär förslaget att vissa modifieringar görs i det system för grundutbildning av värnpliktiga som på försök har tillämpats sedan 1972.

Mest påtaglig är den ändring av uttagningsbestämmelserna som medför att uttagning till kompanibefäl inom armén, som hittills varit frivillig, skall kunna ske utan den värnpliktiges medgivande.

Med hänsyn till bristen på befäl med plutonchefsutbildning tillstyrker utskottet att man årligen tar ut ett antal värnpliktiga inom armén till sådan utbildning trots att det inte föreligger frivilligt åtagande. Utskottet framhåller dessutom vikten av att varje möjlighet till förbättring av den nuvarande rekryteringssituationen tas till vara.

Sålunda anser utskottet att ett av 1966 års värnpliktskommitté avgivet förslag bör kunna provas.

För att de värnpliktiga som tas ut till kompanibefälsutbildning utan egen ansökan skall få en så positiv syn som möjligt på utbildningens betydelse anser utskottet i likhet med försvarsministern att en premie om 5 000 kr. bör utgå efter avslutad godkänd obligatorisk kompanibefälsutbildning. Premien skall dessutom vara skattefri.

Utskottet behandlar även frågan om en ny befälsordning och uttrycker som sin mening nödvändigheten av att detta arbete grundas på en helhetssyn angående behovet av befäl av olika slag. En sådan helhetssyn bör utgå från vårt värnpliktsförsvars speciella förutsättningar men även belysa frågor om försvarseffekt och ekonomi. Behovet av befäl måste självfallet bedömas med hänsyn till både freds- och krigsförhållanden. Underlag för en samlad bedömning kommer enligt vad utskottet har erfarit att redovisas under hösten 1976.

I detta avsnitt har reservation lämnats av moderaternas och folkpartiets representanter i utskottet. Dessa hävdar nödvändigheten av att arbetet på en ny befälsordning ges en sådan inriktning att en samordnad lösning av alla befälskategoriers förhållanden kommer till stånd.

Skilnaden mellan utskottets uppfattning och reservanternas är enligt min mening så liten att reservanterna lika gärna kunnat ställa sig bakom utskottets skrivning. Reservationen bör alltså avslås.

Till betänkandet har även fogats tre särskilda yttranden. Det första, av herrar Petersson i Gäddvik och Danell, behandlar frågan om uttagning av värnpliktiga till kompanibefälsutbildning utan eget medgivande. Utskottet har tillstyrkt förslaget om en obligatorisk kompanibefälsutbildning, men framhåller samtidigt att varje möjlighet att förbättra den fri-

Nr 136

Tisdagen den
25 maj 1976

*Värnpliktsutbild-
ningen, m. m.*

Tisdagen den
25 maj 1976

*Värnpliktsutbild-
ningen, m. m.*

villiga rekryteringen bör tas till vara. Någon annan mening kan jag ej heller utläsa ur det särskilda yttrandet.

På samma sätt har i yttrande nr 2, också av herrar Petersson i Gäddvik och Danell, gjorts en markering om värdet av kvalificerad militär befälsutbildning, utan att de för den skull kommit till någon annan uppfattning än utskottet.

Det tredje särskilda yttrandet, av herr Björk i Gävle, behandlar frågan om veckoövningstiden för de värnpliktiga. Frågan om en sänkning av veckoövningstiden har utförligt behandlats i utskottet samt underställts 1972 års värnpliktsutredning för yttrande. Såväl utskottet som utredningen bedömer en sådan ändring som medförande fler nackdelar än fördelar. Vidare understryker utredningen att syftet med värnpliktsjänstgöringen är utbildning.

Herr talman! Med det anförda ber jag att få yrka bifall till utskottets förslag på samtliga punkter.

Jag kan till slut inte underlåta att reagera inför herr Danells sätt att öppna debatten i dessa frågor. Jag hade hoppats att han skulle söka en mera positiv infallsvinkel när det gällde problematiken med det värnpliktiga befälets och övrigt befäls arbetsförhållanden. Men herr Danell sökte strid på såvitt jag förstår alla de punkter där det över huvud taget var möjligt att finna i förhållande till utskottets betänkande skiljaktiga meningar. Det är ju ändå i långa stycken en enig uppslutning bakom de riktlinjer som föreligger. Jag vill påstå att hans beskrivning av reservofficerarnas villkor ger en alldeles felaktig bild och inte heller speglar de reaktioner som Reservofficersförbundet har givit uttryck för i olika sammanhang. Men det kan väl finnas skäl för att återkomma till den diskussionen senare.

Herr DANELL (m) kort genmäle:

Herr talman! Vad först beträffar frågan om obligatoriet kunde vi ännu en gång konstatera att det inte görs något som helst försök att studera varför vi har hamnat i den rekryteringskris som vi nu befinner oss i. Läget är ju det att vi i vår krigsorganisation har en brist på ungefär 2 000 befäl och en alltmer minskande grupp av personer som går in i en frivillig utbildning. Herr Brännström gjorde liksom departementet inte något som helst försök att studera varför det blivit så. Man har inte gjort några uttalanden vare sig nu eller när vi behandlade frågan om förmåner till den som genomgår reservofficersutbildningen om hur man skall komma till rätta med problemen genom bl. a. olika ekonomiska åtgärder.

Inte heller har det visats något intresse för att följa upp frågan genom en meritvärdering, och det är därför som vi har avgivit våra särskilda yttranden. Vi har inte funnit något gehör i utskottet för vår uppfattning och har då valt denna linje och även möjligheten att återkomma längre fram i de här utomordentligt viktiga frågorna.

Den bild som jag gav av läget i dag för reservofficerarna säger herr

Brännström är felaktig. Det skulle då vara intressant att få veta vad det är som är fel. Är det fel när jag säger att det saknas så många befäl som jag nyss angivit? Är det fel när jag talar om att de ersättningar i form av premier som kom 1967 och 1968 i dag på grund av inflationen bara är hälften så mycket värda? Är det fel när man påstår att dessa premier tillsammans med den höjning av dagersättningen som nu har kommit tillsammans gör att vi nu, 1976 och 1977, ger mindre pengar till dem som genomgår reservofficersutbildning än vad vi gav för åtta år sedan?

Min fråga är: Varför skall vi i dag ge den som genomgår frivillig utbildning märkbart lägre ersättning än vad vi gav i slutet på 1960-talet? Detta är för mig obegripligt. Vi har sett konsekvenserna. Jag tycker att man skulle kräva handling, men det har inte hänt något. Vi har nu i en nödsituation tvingats acceptera att man gör ett obligatorium av det som tidigare var frivillig utbildning i kadettskolan. Men vi moderater skall återkomma i den här frågan för att försöka finna lösningar, och kanske andra lösningar än vi tidigare föreslagit, för att söka komma till rätta med problemet.

Herr BJÖRK i Gävle (c) kort genmäle:

Herr talman! När det gäller behovet av reservation om befälsordningsfrågorna kan jag konstatera att jag och herr Brännström har samma uppfattning, men när det gäller reglerad arbetstid säger herr Brännström att den medför fler nackdelar än fördelar. Han utgår då från att man skulle sänka tiden till 40 timmar i veckan. Jag tror inte det är realistiskt att sänka utbildningstiden till 40 timmar; det vill jag klart deklarera. Däremot tror jag att man ändå borde knäcka principen kring någon form av reglerad arbetstid, även om det skulle bli 48 timmar som nu. Detta tycker jag nog att man borde ha sett på. Det är synd att man har låst den här debatten kring en omedelbar sänkning av arbetstiden. Det tror jag nämligen inte heller på.

Herr BRÄNNSTRÖM (s) kort genmäle:

Herr talman! Frågan om den reglerade arbetstiden är, vill jag påstå, en fråga som måste prövas i det långsiktiga sammanhanget. Huruvida man kan gå ner från 48 till 40 timmar kan naturligtvis ifrågasättas. Problematiken är dock den att all avkortning av veckotiden i det här sammanhanget medför allvarliga konsekvenser i den befälssituation som råder. Problematiken är egentligen den att ju kortare veckotjänstgöringstiden blir, desto mera måste man med säkerhet förlänga den totala tjänstgöringstiden i veckor och dagar räknat för att nå samma utbildningsnivå och få samma kunskaper under värnpliktsutbildningen, och det tror jag inte förbättrar den befälssituation som f. n. råder.

Vad sedan beträffar själva problemet med den nya befälsordningen skulle jag vilja ge ett par synpunkter som jag tror kan ha betydelse.

Den allvarligaste bristen råder på instruktörer, alltså på personal för

Tisdagen den
25 maj 1976

*Värnpliktsutbild-
ningen, m. m.*

utbildning av våra värnpliktiga. Visserligen är också vakansproblemen stora i andra grupper, men jag tror ändå att det föranleder att befälsordningsgruppen som har att se över de här frågorna med visst fog har menat att översynen i första hand måste inrikta sig på att lösa problematiken med det fast anställda befälets arbetsförhållanden och sedan – som ju också direktiven ger möjlighet till – i anslutning därtill se över andra befälsgruppers arbetsproblematik och anställningsvillkor. Jag tror det är en hållbar argumentation när man tar det i den ordningen.

Sedan till herr Danells funderingar över vad det är som är fel, eftersom det har blivit som det har blivit med befälsvakanserna. Det kan ju finnas strömningar även i samhället som medför att intresset för annan utbildning och annan inriktning har tagit över och delvis påverkat rekryteringen till det militära yrket och därmed också delvis bidragit till de här svårigheterna.

Herr DANELL (m) kort genmäle:

Herr talman! Då har alltså herr Brännström gett ett motiv för varför vi har fått så försämrade anslutning till den frivilliga utbildningen. Han har deklarerat att det skulle bero på nya strömningar.

Jag ifrågasatte det argumentet redan i mitt första anförande, eftersom vi inte på något sätt kan påvisa att tron på försvaret, oavsett åldersgrupp, är svagare nu än för tio år sedan. Inte heller är uppfattningen att vi skall ha en allmän värnplikt och att vi skall satsa rejält på vårt totalförsvare mindre utbredd i dag än vad den var för tio år sedan.

Jag menar att den uppfattning som herr Brännström har är felaktig och helt saknar grund i verkligheten. Men kommer man i ett läge där reservofficersutbildningen inte ges det värde som den hade förr, vare sig ekonomiskt, när det gäller meritvärdering, eller på annat sätt, är det självklart att rekryteringen sjunker så dramatiskt som har skett. Därför skulle man alltså ha vidtagit de åtgärder som jag tidigare har berört.

Dessutom skapar det nya förslaget med en obligatorisk kadettskola ett läge med mycket stora differentieringar mellan olika grupper. Några kommer att få göra dubbelt så lång tid obligatorisk militärutbildning som andra grupper. Det menar jag är mycket allvarligt i vår värnpliktsutbildning, och inte kommer det att befrämja trivselen på våra förband. Detta borde man beakta i mycket större utsträckning än man gjort när man kom med detta något dramatiska förslag, som vi i detta utsatta läge måste acceptera.

Jag vill poängtera att herr Brännström inte försökte närmare förklara vad han i sitt första anförande sade var fel i min bild av läget i krigsorganisationen och reservofficerarnas situation. På den punkten är vi uppenbarligen överens om hurudant läget är, men vi har olika uppfattningar om huruvida åtgärder behövs eller inte.

Herr BRÄNNSTRÖM (s) kort genmäle:

Herr talman! Vi har olika uppfattningar i huvudsak när det gäller för-

svaret, herr Danell och jag. Herr Danell säger att vi har utsatt försvaret för en kraftig nedrustning under den här tioårsperioden. Jag tycker att herr Danell skulle sätta försvarskostnaderna i relation till andra kostnader och se vilka resurser som ändock årligen tillförs det svenska försvaret.

Om det som herr Danell sade alldeles nyss om stämningarna och den positiva inställningen till försvaret är sant förstår jag inte varför herr Danell i sitt inledningsanförande gav en helt annan bild, i alla fall sett ur hans synvinkel, av försvaret än vad den svenska allmänheten tydligen har.

Det viktiga är ändå att det här skapas förutsättningar för att den nya befälsordningen får en sådan förankring i det svenska samhället och ges en sådan inkörsöppning som gör det möjligt att slussa människor från skolutbildningen till försvaret och till arbetsuppgifter i försvaret som både dessa människor och de som har ansvaret för försvaret ser som verkningfulla och riktiga på lång sikt. Vår strävan i befälsordningsgruppen att hitta en bättre och riktigare inslussningsväg och på så sätt komma fram till bättre rekryteringsvillkor och även större intresse för dessa arbetsuppgifter kommer in här. Jag tror inte att man främjar den lösningen om man som herr Danell ser så negativt på de arbetsinsatser som ändå presteras från många håll för att förbättra denna situation. Jag tror att det vore av större värde om herr Danell i detta sammanhang gjorde en insats för att lösa problemen i stället för att bara peka på dem.

Herr OSKARSON (m):

Herr talman! Under ett flertal år har såväl här i riksdagen som från ansvariga militära myndigheter framförts förslag till åtgärder för att förbättra rekryteringen av värnpliktigt befäl och reservbefäl. De förbättrade villkor som genomförts har varit alltför obetydliga och har kommit för sent för att ge något påtagligt resultat. Befälssituationen är därför också i dag, som den tyvärr har varit sedan många år tillbaka, mycket bekymmersam. Bristen på plutonchefer och kompanichefer är särskilt allvarlig. Detta framgår också av utskottets redogörelse på s. 16 i utskotts-betänkandet.

Frivilliga insatser i fråga om utbildning till befäl inom krigsorganisationen är absolut nödvändiga inom vår allmänna värnpliktsorganisation, ty som så många gånger har erinrats om är huvuddelen av vårt befäl inom krigsorganisationen värnpliktiga och reservare. Därför måste också den enskilde värnpliktige finna att samhället uppskattar de insatser som han gör genom att frivilligt genomgå befälsutbildning och ta det ansvar som är förenat med befälsbefattningar inom krigsorganisationen.

Nu har departementschefen i den föreliggande propositionen tvingats föreslå en uttagning av värnpliktiga för kompanibefälsutbildning utan eget medgivande. I den bristsituation i fråga om befäl som föreligger är detta en nödvändig åtgärd för att något så när fylla vakanserna.

Men i denna situation finner vi det vara mycket angeläget att bland dessa värnpliktiga, som alltså uttas tvångsvis, skapa en så positiv in-

ställning som möjligt till den förlängda militärtjänstgöringen. Vi vet så väl att en positiv inställning till utbildning, arbete och tjänstgöring över huvud taget är en förutsättning för att man skall nå ett gott resultat. Den förlängda militärutbildningen måste därför vara förenad med förmåner som för den värnpliktige framstår som värdefulla, gärna åtråvärda, och som han framför allt finner att han kan ha nytta av efter fullgjord militärutbildning.

En sådan utbildningsmiljö – jag vill kalla den så – kan man skapa dels genom förbättrade ekonomiska villkor under utbildningen, dels genom att den utbildade får tillgodoräkna sig kvalificerad utbildning i merithänseende när han kommer ut i det civila livet.

De förbättringar i fråga om utbildningspremier som föreslås är bra, även om jag gärna hade sett att förmånerna hade varit ännu mera koncentrerade just till utbildningspremier, men det har jag inte fått gehör för.

Vid sidan av dessa ekonomiska förmåner och övriga åtgärder som man föreslår är meritvärderingen en sak av allra största betydelse när det gäller att främja rekryteringen – och framför allt då till kvalificerad utbildning inom det militära. Jag vill påstå att en lösning av meritvärderingsfrågan skulle ha minst lika stort värde ur rekryteringssynpunkt som förbättrade ekonomiska villkor.

Därför har vi också i motionen föreslagit att kvalificerad militär utbildning som leder till plutonchefs- eller kompanichefskompetens skall i hela sin omfattning berättiga till arbetspoäng, även om denna utbildning inte uppgår till de tre månader som ju är stipulerade för att man skall få tillgodoräkna sig arbetspoäng. Kvalificerad tjänstgöring bör också i merithänseende få tillgodoräknas efter samma grunder.

Departementschefen har i ett tjänstemeddelande för krigsmakten, TKG, utfärdat år 1974, uppdragit åt överbefälhavaren att undersöka meritvärderingen. Det finns många anvisningar i detta TKG, och jag skall be att få återge en av dem:

”Intyg eller vitsord med utbildningsbeskrivning skall på begäran utfärdas även till den som frivilligt genomgått utbildning till reservofficer eller värnpliktig officer (motsvarande).”

Jag finner denna anvisning riktig.

För att ge ytterligare anvisningar för undersökningen har departementschefen bilagt ett förslag av 1954 års värnpliktsavlöningsutredning, VAU. Jag skall be att få citera ett stycke ur det förslaget, som jag tycker har stor betydelse i detta sammanhang.

Utredningen säger följande:

”En vidgad samordning av militär och civil utbildning är önskvärd enligt VAU. I vissa fall föreligger formell motsvarighet mellan militär och civil utbildning. För sådana fall bör denna motsvarighet beaktas och införas i intagningsbestämmelserna för den aktuella civila vidareutbildningen. När viss värnpliktsutbildning ger s. k. behörighet i visst eller vissa ämnen skall behörigheten godtas av civil myndighet utan krav

på att särskilt prov skall behöva avläggas. När sådan formell motsvarighet inte föreligger bör utbildningens civila sakvärden inordnas under beteckningarna allmänvärde, ledarutbildningsvärde och yrkesutbildningsvärde.”

Jag förmodar att departementschefen har bifogat det här förslaget därför att han anser att just detta betraktelsesätt är av värde när det gäller för överbefälhavaren att utreda frågan och framlägga förslag.

I propositionen 199 har departementschefen angett att överbefälhavaren kan förväntas redovisa resultatet av uppdraget senast den 1 maj 1976. Vad som har kommit emellan vet jag inte, men utskottet skriver att redovisningen är att vänta under hösten 1976. Det har tydligen uppstått någon fördröjning som jag inte känner orsaken till.

Herr talman! Utskottet har utförligt behandlat vår motion, och utskottet har även varit positivt till de synpunkter som vi framfört. Utskottet säger bl. a.: ”Utbildningen av värnpliktigt befäl och reservbefäl är en mycket viktig faktor i vårt militära försvar och statsmakterna har all anledning att slå vakt om och främja det frivilliga engagemanget i sådan utbildning.” Utskottet citerar även 1974 års försvarsutredning som har understrukt ”att effektiva åtgärder måste vidtas för att snabbt förbättra rekryteringen av reservofficerare”.

Sedan uttalar utskottet: ”Utskottet förutsätter att regeringen i linje med tidigare riksdagsbeslut — — — uppmärksamhet följer dessa frågor och bl. a. i fråga om meritvärdering noga prövar alla förslag som syftar till att förbättra rekryteringen och inte utgör avtalsfrågor.”

Efter att ha gjort dessa uttalanden avstyrker utskottet naturligtvis på vanligt sätt välvilligt motionen.

Men jag finner utskottets skrivning mycket positiv, och jag uppfattar den som en bestämd beställning att regeringen skall komma med förslag, att den skall göra det snart och att förslagen skall uppta bestämmelser om att kvalificerad militär utbildning och tjänstgöring får tillgodoräknas i merit hänseende vid intagning till högskoleutbildning och vid anställning på såväl den offentliga som den civila sektorn.

Herr talman! Jag vill vädja till försvarsministern att snarast komma med dessa förordningar, för de är av mycket stort värde ur rekryterings-synpunkt.

Herr försvarsministern HOLMQVIST:

Herr talman! Jag har inte begärt ordet för att polemisera mot tidigare talare i denna debatt. Och jag tycker det var värdefullt att herr Oskarson kom att avsluta debatten, med de kunskaper han har om förhållandena ute på förbanden. Det är bra att vi kan se realistiskt på dessa frågor.

Det är riktigt att vi inte har haft en tillfredsställande rekrytering av befäl. Och vad kan det bero på? Jo, orsaken är att intresset hos de grupper som tidigare sökte sig till reservofficersutbildningen av olika skäl har mattats av. I stort sett har det alltid varit socialgrupp 1 som har tillfört oss reservbefäl, men förhållandena på arbetsmarknaden har nu ändrats så att det inte är lika lätt att förena uppgiften som reservbefäl med ett

Tisdagen den
25 maj 1976

*Värnpliktsutbild-
ningen, m. m.*

civilt arbete. Och ett av de stora problemen är just hur vi skall kunna klargöra för arbetsgivarna att de inte skall vara rädda för att anställa en reservofficer och hur vi skall kunna jämka ihop intressena.

Jag har infortrat uppgifter om kadettskolans kurs i Halmstad förra året, och de visar att av alla eleverna där var det bara ett tjugotal pojkar som kom från arbetar- och bondehem. Om vi håller oss till den gamla socialgruppsindelningen, med de brister den har, så är det alltså fortfarande på det sättet att de pojkar som söker sig till utbildningen som värnpliktsbefäl och reservofficerare till största delen kommer från socialgrupp 1. Det är inget fel i att de kommer. Vi skall vara glada över att så pass många söker sig till befälsutbildningen. Men det gäller att få en helt annan bredd på utbildningen, att kunna intressera nya grupper av ungdomar att ta vara på de här möjligheterna att utbilda sig till officer. När vi nu har höjt premierna är det vår tanke – och där är vi överens med representanterna för reservofficersförbunden – att gå ut på förbanden och klargöra för pojkarna att man numera faktiskt får en rejäl ersättning under utbildningstiden.

Utbildningen innebär 90 dagars förlängning av tjänsten, och för det får deltagarna ca 3 500 kr. i dagpenning och 5 000 kr. i premie. Man kommer alltså upp till ett belopp som är ganska betydande. Jag tror att en ung pojke inte har stora möjligheter att tjäna lika mycket pengar på arbetsmarknaden i övrigt, om man beaktar att denna ersättning dessutom är skattefri. Därför är jag helt överens med herr Oskarson, när han konstaterar att dessa förbättringar är av betydelse. Det är också min livliga förhoppning att ersättningarna nu skall leda till att vi kan bredda rekryteringen av värnpliktsbefäl och därmed också lägga en bättre grund för den fortsatta rekryteringen till reservofficersutbildningen. Genom att vi lägger in en samlad reservofficerskurs och bibehåller den höga premie, som finns också där, tror jag vi skall ha lättare att göra klart för pojkarna ute på förbanden, på plutonbefälsskolorna osv. att de på hyggliga villkor kan skaffa sig denna vidareutbildning.

När det sedan gäller den fråga som herr Oskarson speciellt talade för – ett intyg om tjänstens värde – har intresset varit mycket stort för att få ut ett intyg om den tjänst som fullgjorts. Det är också min förhoppning att vi skall kunna utveckla detta ytterligare, så att det ger rättvisa åt dem som under sin tjänst har skaffat sig en rejäl utbildning som kan ha betydelse även på andra områden. Syftet med det uppdrag, som herr Oskarson här nämnde, är just att vi skall få fram ett ännu bättre material i det avseendet.

Som jag sade har det inte varit min avsikt att här polemisera, utan jag har bara velat anföra dessa synpunkter som jag tycker kompletterar bilden av tillgången på befäl. Men låt mig också understryka att det inte är så att vi står utan befäl. Där kommer naturligtvis den pågående befälsutredningen att ha en av sina stora arbetsuppgifter, att undersöka på vilket sätt vi skall kunna utnyttja de befälsstillgångar vi har. Man har exempelvis inte krigsplacerat plutonofficerarna i sådana befattningar

i krig som de mycket väl skulle kunna klara. Man har avstått från det. Det finns också andra tillgångar som inte har utnyttjats. Där det inte finns ordinarie befäl att sätta in har vi självfallet ersättare för dem med viss utbildning.

Jag hoppas också att vi skall få möjlighet att förbättra intresset för den frivilliga utbildning som sker genom FBU och på annat sätt – rekryteringen till den har också sviktat. Med förbättrade förmåner har vi kanske utsikter att få allt fler som vidmakthåller sina kunskaper och ökar sina möjligheter att erhålla högre befattningar i krigsorganisationen.

Herr OSKARSON (m):

Herr talman! Jag noterar med tillfredsställelse de positiva uttalanden som departementschefen här gjorde när det gäller att få fram bestämmelser och underlag för att kunna tillgodoräkna meritvärderingen vid kvalificerad militär tjänstgöring och utbildning. Jag hoppas, som jag också sade i mitt anförande, att de här bestämmelserna kommer snart – jag tillmäter dem mycket stort värde.

Det finns naturligtvis många skäl till att rekryteringen har sviktat. Av de undersökningar som har gjorts – de har varit ganska ingående – framgår att det är många överväganden som de värnpliktiga måste göra innan de binder sig för förlängd tjänstgöring. Många av dem har sin fortsatta utbildning att tänka på. Om de t. ex. har kommit in på teknisk högskola har de även sin praktik att ta hänsyn till, och det gör att tiden är knäppt tillmätt för dem.

Det har också framkommit att om man kunde lösa dessa problem och ge dem vad de betraktar som rimlig och acceptabel ekonomisk ersättning och meritvärde för utbildningen, skulle intresset inom denna kategori för fortsatt utbildning vara mycket större än vad det är.

Jag ifrågasätter om departementschefen sade rätt när han talade om att premierna och den höjda dagersättningen skulle ge 5 000 kr. skattefritt per månad vid förlängd frivillig utbildning. Jag vet inte hur man då räknar. Premien är 5 000 kr., och daglönen blir 1 200 per månad. Det blir sammanlagt 8 600 kr. på tre månader. Det kan inte jag få till 5 000 kr. per månad. Jag har inte lyckats klara ut hur man kommit fram till den summan.

De belopp jag nämnde är skattefria. Däremot tror jag inte det är riktigt att säga att ersättningen är 5 000 kr. i månaden skattefritt.

Herr försvarsministern HOLMQVIST:

Herr talman! Jag vet inte om jag har använt just uttrycket 5 000 kr. i månaden. Vi har gjort ett försök att räkna fram vad ersättningen skulle motsvara i en lön som är beskattad och belastad med de pålagor som man normalt får vidkännas. De värnpliktiga har utöver förmånerna lön och dagersättning även kost och logi. Hur allt detta skall värderas kan vi diskutera, men jag antar att vi kommer till att det motsvarar ungefär 5 000 kr. i månaden.

Nr 136

Tisdagen den
25 maj 1976

*Värnpliktsutbild-
ningen, m. m.*

Tisdagen den
25 maj 1976

*Värnpliktsutbild-
ningen, m. m.*

Men det är inte avgörande för mig. Jag har nöjt mig med att här redovisa premier och dagsersättningar. Jag tycker de beloppen är så väl tilltagna att de mycket väl kan försvaras.

Herr OSKARSON (m):

Herr talman! Efter den här redogörelsen förstår jag hur beloppet räknats fram. Vad jag vände mig mot var – det är möjligt att det var en missuppfattning från min sida – att departementschefen påstod att ersättningen var 5 000 kr. skattefritt per månad. I propositionen talas det nämligen om 5 000 kr. per månad. Men efter detta tillrättaläggande av statsrådet tror jag vi kan vara överens.

Överläggningen var härmed slutad.

Mom. 1–7

Kammaren biföll vad utskottet i dessa moment hemställt.

Mom. 8

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen av herr Petersson i Gäddvik m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Karl Bengtsson i Varberg begärt votering upplästes och godkändes följande voteeringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller försvarsutskottets hemställan i betänkandet nr 38 mom. 8 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen av herr Petersson i Gäddvik m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Karl Bengtsson i Varberg begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja – 240

Nej – 76

Avstår – 2

På förslag av herr förste vice talmannen beslöt kammaren att uppskjuta behandlingen av på föredragningslistan återstående ärenden till kl. 19.30.

§ 12 Kammaren åtskildes kl. 18.00.

In fidem

BERTIL BJÖRNSSON